

Jules Verne

A bégum ötszázmilliója

Fordította: Lányi Viktor

TARTALOM

Mister Sharp színre lép

Két cimbora

Egy érdekes újsághír

Osztozkodás

Az Acélváros

Az Albrecht-akna

A központi erőd

A sárkány barlangja

Menekülés

Német cikk az egészség és jólét városáról

Estebéd Sarrasin doktor házában

A tanácsülés

Marcel Bruckmann levele Schultze professzorhoz Stahlstadtba

Harci készülődés

A San Franciscó-i tőzsde

Két francia egy város ellen

Szópárbaj többszöri golyóváltással

Mi rejlik a titok mélyén?

Családi ügy

A történet vége

1. Mister Sharp színre lép

„Meg kell adni, jól szerkesztik ezeket az angol lapokat!” így szólt magában a kitűnő orvos, kényelmesen elterpeszkedve az öblös bőr karosszékből.

Dr. Sarrasin világéletében szeretett önmagával beszélgetni, elvégre ez is egy fajtája a szórakozásnak.

Ötven év körüli, vonzó megjelenésű férfi volt. Acélkeretes pápaszeme mögül élénk, tiszta szempár világított. Aki ránézett komoly és szeretetreméltó arcára, rögtön látta, hogy derék emberrel van dolga. Ebben a kora délelőtti órában, bár nem volt, különös gonddal öltözve, már frissen megborotválkozott, és fehér nyakkendőt kötött.

Brightoni szállodai szobájában a szőnyegen és a bútordarabokon a *Times*, a *Daily Telegraph* és a *Daily News* példányai heverték szanaszét. Még alig ütötte el a tízet, és az orvos máris sétát tett a városban, meglátogatott egy kórházat, aztán visszament szállodájába, és végigolvasta London vezető napilapjaiban a részletes tudósításokat arról a beszámolóról, amelyet ő tartott a Nemzetközi Egészségügyi Kongresszus tegnapelőtti ülésén, ismertetve saját találmányú vérszámolási eljárását.

Előtte, fehér abrosszal leterített asztalkán, ott volt a reggelije: frissen sült bordaszelet, egy csésze párologó tea meg néhány vajas pirítós, amit a londoni szakácsok pompásan készítenek különleges apró péksüteményből.

„Igen - ismételte -, az Egyesült Királyság lapjai nagyon jól vannak szerkesztve, ez tagadhatatlan!... Szinte szó szerinti hűséggel, mondhatnám tökéletes pillanatfelvételekben közlik az alelnök beszédét, doktor Cicogna nápolyi küldött válaszát, beszámolóm gondolatmenetét.”

Doktor Sarrasin douai-i küldött emelkedik szólásra. A kongresszus tiszteletreméltó részvevője franciául tartja meg beszédét. - Tisztelt hallgatóim meg fogják bocsátani - mondja bevezetőben -, hogy élek ezzel a szabadsággal. De önök bizonyára jobban értik az én anyanyelvemet, mint én beszélem az önökét...

„Öt hasáb apró betűs szedés!... Nem is tudom, melyik tudósítás sikerültebb, a *Timesé* vagy a *Telegraphé*... Kívánni sem lehetne pontosabbat és alaposabbat!”

Itt tartott tünődéseiben doktor Sarrasin, amikor a hotel szertartásmestere - ki merte volna alacsonyabbra titulálni a kifogástalanul feketébe öltözött személyiséget?! -, maga a szertartásmester kopogtatott be, és megkérdezte, fogad-e látogatót „monsieur”.¹

„Monsieur” az általános megszólítás, amellyel az angolok, úgy vélik, kötelesek illetni válogatás nélkül minden franciát, mint ahogy azt is képzelik, megszegnék az udvariasság elemei szabályait, ha egy olaszt nem címeznének „signor”-nak és egy németet „Herr”-nek. És ki tudja, talán igazuk is van. Ennek a vérükké vált szokásnak kétségtelenül megvan az az előnye, hogy az emberekre ráüti nemzetiségük bélyegét.

Doktor Sarrasin elvette a neki nyújtott névjegyet. Már az is meglepte, hogy látogatót kap ebben az országban, ahol nincsenek ismerősei, de még jobban elcsodálkozott, amikor a kis, négyszögű kartonlapon ezt olvasta:

¹ A francia „monsieur” (ejtsd: möszjö), „uram” megszólítás angolos torzítása.

Mr. SHARP solicitor
93, Southampton Row
London

Tudta, hogy az angol „solicitor” olyasmi, mint ügyvéd vagy inkább valamilyen felemás jogászféle, átmeneti lény közjegyző és ügyvéd közt - az egykori prokurátor.

„Mi az ördögöt akarhat tőlem ez a Mr. Sharp? - töprengett a doktor. - Lehet, hogy tudtomon kívül rossz fát tettem a tűzre?”

- Biztos benne, hogy ez az úr engem keres? - szólt hangosan.

- Oh, yes, monsiou!

- Akkor hát legyen szerencsém.

A szertartásmester bevezetett egy fiatalembert, akit az orvos első pillantásra a „halálfejesek” népes családjába sorolt.

Keskeny vagy inkább szikkadt ajkával, hosszú, fehér fogaival, pergamenszerű bőr borította múmiaarcával és szúrós tekintetű, apró, szürke szemével a látogató vitathatatlanul rászolgált erre a minősítésre.

Csontvázalakját tetőtől talpig eltakarta a nagy kockás „ulstercoat”;² keze egy lakktáska fogantyúját szorongatta.

A különös személyiség belépett, sebtiben köszönt, táskáját s kalapját a földre tette, engedelmekérés nélkül leült és bemutatkozott:

- Ifjabb William Henry Sharp, a Billows, Green, Sharp és Társa ügyvédi iroda beltagja... Doktor Sarrasin úrhoz van szerencsém?

- Igen, uram.

- François Sarrasin?

- Az a nevem.

- Douaiból?

- Ott lakom állandóan.

- Atyja neve Isidore Sarrasin?

- Úgy van.

- Megállapítjuk tehát, hogy néhai atyját Isidore Sarrasinnak hívták.

Mr. Sharp kivett a zsebéből egy noteszt, föllapozta, és így folytatta:

- Isidore Sarrasin meghalt Párizsban 1857-ben; VI. kerület, Taranne utca 54. szám alatt, az azóta lerombolt Hotel des Écoles nevű házban.

- Valóban - szólt a doktor, egyik meglepetésből a másikba esve. - De lenne szíves megmagyarázni?...

- Az elhunyt Sarrasin anyja Julie Langévol - folytatta rendületlenül Mr. Sharp -, született Barle-Duchen, ennek atyja Bénédict Langévol, Lorient utcai lakos, nevezett város anyakönyvi hivatalának följegyzése szerint meghalt 1812-ben... Ezek az anyakönyvi hivatalok nagyon

² (Ejtsd: alszterkót) Régi divatú posztókabát (angol).

becses intézmények, uram, nagyon becsesek!... Hm... hm... Fivére pedig Jean-Jacques Langévol, ezreddobos a 36-os gyalog...

- Bevallom - szólalt meg doktor Sarrasin, elámulva nemzetségfájának ily alapos ismertetése fölött -, ön, amint látom, sok pontban tájékozottabb, mint jómagam. Való igaz, hogy nagyanyám családi neve Langévol, de ennél többet nem tudok róla.

- 1807-ben költözött el Bar-le-Ducból az ön nagyatyjával, Jean Sarrasinnal, akihez 1799-ben ment nőül. Melunben telepedett le, bádogosműhelyt nyitottak, és ott laktak 1811-ig, amikor Sarrasinné, született Julie Langévol elhalálozott. Házasságukból egyetlen gyermek született, Isidore Sarrasin, az ön atyja. Ettől kezdve megszakad a fonál, kivéve fent nevezett elhalálózásának dátumát, amelyet Párizsban sikerült megtalálni.

- Én összeköthetem a fonalat - szólt az orvos, akit akarata ellenére magával ragadott ez a matematikai pontosság. - Nagyanyám azért költözött Párizsba, hogy magasabb nevelésben részesíthesse fiát, akit orvosnak szánt. Meghalt 1832-ben, a Versailles mellett levő Palaiseau községben. Ott folytatott atyám orvosi gyakorlatot, és ott születtem én 1822-ben.

- Ön az én emberem - szólalt meg újból Mr. Sharp. - Fiú vagy nőtestvérei nincsenek?

- Nincsenek! Egyetlen fiú vagyok, anyám meghalt két évvel a születésem után... De hát, uram, nem mondaná meg...

Mr. Sharp fölemelkedett.

- Sir Bryah Jowahir Mothooranath - szólt, azzal a tisztelettel ejtve ki ezt a hosszú nevet, amellyel minden angol adózik a főnemesi címeknek -, tartom szerencsémnek, hogy önt föl-kutattam, és elsőként mutathatom be hódolatomat.

„Ez az ember meghibbant - gondolta az orvos. - Halálfejeseknél ez meglehetősen gyakori eset.”

A solicitor a szeméből olvasta ki ezt a diagnózist.

- Egy csöppet sem vagyok bolond - felelte higgadtan. - Ön jelenleg egyetlen ismert örököse a baroneti címnek, amelyet Bengália tartomány főkormányzójának előterjesztésére 1819-ben nyert el Jean-Jacques Langévol honosított angol állampolgár a Gokool bégum³ halála után, mint annak özvegyé vált férje és vagyonának haszonélvezője, aki 1841-ben elhalálozván, egyetlen fiú utódot hagyott, ki is gyengeelméjüként, magtalanul halt meg, jogilag alkalmatlannak nyilvánítva, végrendelkezés nélkül, 1869-ben. A hagyaték harminc évvel ezelőtt mintegy ötmillió font sterlingre rúgott. Zárlat és gyámság alatt maradt, és kamathozama Jean-Jacques Langévol gyengeelméjű fiának életében csaknem teljes egészében tőkésített. Ez a hagyaték 1870-ben kerek huszonegymillió font sterlingre, vagyis ötszázhuszonötmillió frankra értékeltetett. Az agraai törvényszék által hozott, a delhi kúria által jóváhagyott, a Titkos Tanács által jogerőre emelt ítélet végrehajtása során az ingó- és ingatlanjavak eladattak, az értékek realizáltattak, és a teljes vagyonállag az Angol Banknál letétbe helyeztetett. E pillanatban ötszázhuszonhétmillió frankot tesz ki, mely összeget ön egyszerű nyugtatvány ellenében azonnal felvehet, mihelyt hiteles leszármazási okmányait a Kancellári Bíróságon bemutatta, s amely összegre tetszés szerinti előleg felvételét a Trollop, Smith és Társa magánbank útján önnek ezennel följánlom.

Doktor Sarrasin kövé meredt a meglepetéstől. Egy ideig meg sem tudott szólalni.

³ Indiai uralkodó felesége.

Azután erőt vett rajta a veleszületett kritikai érzék, és képtelen lévén ezt az ezeregyéjszakai mesét tapasztalati tényként elfogadni, fölkiáltott:

- De uram, most már igazán szeretném tudni, miféle bizonyítékokat tud nekem felmutatni arra nézve, hogy ez a történet igaz, és mily úton-módon talált rám!

- A bizonyítékok itt vannak - szólt Mr. Sharp, lakktáskájára ütve. - Hogy miképpen találtam meg önt? Nagyon egyszerűen. Öt év óta keresem. A hozzátartozók, vagy ahogy angol jogászi nyelven mondjuk, a „next of kin” föl kutatása a brit birodalomban évente nyilvántartásba vett számos magvaszakadt⁴ hagyaték részére, cégünk különleges ügykörébe tartozik. Ami pontosan a Gokool bégum örökségét illeti, azzal teljes öt esztendeje tevékenyen foglalkozunk. Mindenfelé kiterjesztettük a nyomozást, sorra vettünk száz meg száz Sarrasin családot, anélkül hogy megtaláltuk volna azt, amelyik Isidore atyától ered. Szentül meg voltam győződve, hogy nem él más Sarrasin Franciaországban, amikor tegnap elolvastam a *Daily News* tudósítását az Egészségügyi Kongresszusról, és abban nagy meglepetésemre megláttam egy ilyen nevű orvos nevét, akiről eddig nem tudtam. Rögtön átfutottam saját jegyzeteimet és tömérdek kézíratos cédulát, amit ennek az örökségnek tárgyában összegyűjtöttünk. Megdöbbenve konstatáltam, hogy Douai város elkerülte figyelmünket. Most már majdnem bizonyos lévén abban, hogy nyomon vagyok, vonatra ültem, Brightonba utaztam. Megláttam önt a kongresszusról távozóban, és sejtelmem meggyőződéssé szilárdult. Ön élő képmása dédnagybátyjának, Langévolnak, ahogyan őt a birtokunkban levő, Saranoni indiai festő képéről készült fotográfia ábrázolja.

Mr. Sharp kivett a noteszből egy fényképet, és átadta Sarrasin doktornak.

Magas termetű, dús szakállú férfit ábrázolt, kócsagtollas turbánban, zöld, sujtásos brokátköntösben, a történelmi arcképek jellegzetes tartásában, ahogy egy hadvezér a támadásra szóló parancsot írja, miközben szeme a kép nézőjét figyeli.

A háttérben elmosódva látszott a csatatér lőporfüstje és egy lovasroham.

- Ezekből az okmányokból többet megtud, mint amit én mondhatnék. Itt hagyom az egészet, és két óra múlva, ha megengedi, visszajövök, hogy átvegyem rendelkezéseit.

Azzal Mr. Sharp kivett a lakktáskájából nyolckötetnyi, részben nyomtatott, részben kézíratos okmányt, letette az asztalra, és hátrálva ment ki a szobából, halkan mormolva:

- Sir Bryah Jowahir Mothooranath, mély tisztelettel köszöntöm önt.

Félig hívón, félig hitetlenkedve, az orvos kezébe vette az aktacsomót, és lapozgatni kezdett bennük.

Futólagos áttekintés elegendő volt, hogy eloszlassa minden kétségét afelől, hogy a történet szóról szóra igaz. Hogy is tétovázhathatott volna például egy nyomtatott okmány láttára, amelynek ez volt a címe:

JELENTÉS A BENGÁLIA TARTOMÁNYBELI
RAGGINAHRÁBAN ELHALÁLOZOTT
GOKOOL BÉGUM
GAZDÁTLAN ÖRÖKSÉGÉRŐL,
A KIRÁLYNÉ ÓFELSÉGE TITKOS TANÁCSÁNAK
NAGYMÉLTÓSÁGÚ LORDJAI ELÉ TERJESZTVE
1870. JANUÁR 5-ÉN

⁴ Utód nélkül elhalálozott.

Tényállás. - Tisztázandó a tulajdonjogi kérdés bizonyos számú mehal és negyvenháromezer beegel művelhető földterületre, a hozzá tartozó különféle épületekkel, palotákkal, gazdasági létesítményekkel, falvakkal, ingóságokkal, kincsekkel, fegyverekkel stb. stb. egyetemben a ragginahrai Gokool bégum örökségéből eredő vagyona vonatkozólag. Az agrai polgári törvényszékhez, majd a delhi felsőbbírósághoz benyújtott iratokból kiderül, hogy a Gokool bégum, Luckmissur rádza özvegye és jelentékeny vagyonának örököse, házasságra lépett Jean-Jacques Langévol francia származású idegennel. Ez az idegen, miután 1815-ig a francia hadseregben szolgált, ahol altiszti (ezreddobosi) rangot ért el a 36-os gyalogezredben, a loire-i hadtest állományában történt leszerelése után mint egy kereskedelmi hajó rakományfelügyelője Nantes-ban tengerre szállt. Megérkezve Calcuttába, az ország belsejébe ment, és nemsokára kiképzőtiszti beosztást kapott egy kis bennszülött hadseregben, amelynek fenntartására Luckmissur rádza jogosítványt nyert. Kapitányból hamarosan ezredessé lépett elő, és nem sokkal a rádza halála után feleségül vette annak özvegyét. Különféle gyarmatpolitikai megfontolások, valamint azok a fontos szolgálatok, amelyeket egy veszélyes pillanatban az Agrában lakó európaiaknak Jean-Jacques Langévol - aki időközben fölvette az angol állampolgárságot - tett, arra készítették Bengália tartományi főkormányzóját, hogy a bégum számára kijárja a baroneti címet. Bryah Jowahir Mothooranath földbirtoka akkor hitbizományi rangra emelkedett. A bégum 1839-ben meghalt, vagyona hasznélvezetét Langévolra hagyományozta, aki két évvel utóbb követte őt a sírba. Házasságukból egyetlen fiú maradt, aki születésétől kezdve gyengeelméjű volt, úgyhogy azonnal gyámság alá kellett helyezni. Vagyonát hűségesen kezelték 1869-ben bekövetkezett haláláig. A hatalmas vagyon örökös nélkül maradt. Miután az agrai törvényszék és a delhi felsőbbíróság elrendelte a vagyon elárverezését, az állam nevében ténykedő helyi kormányzat megkeresése értelmében van szerencsénk kérelmezni a Titkos Tanács lordjaitól a fenti döntések jogerőre emelését stb. stb.

Következtek az aláírások.

Az agrai és delhi ítéletek hitelesített másolatai, adásvételi szerződések, az Angol Banknak a tőkeletére vonatkozóan adott rendelkezések, a Sarrasin-örökösök föl kutatására Franciaország-szerte végzett nyomozás története és más hasonló természetű okmányok tekintélyes halmaza hamarosan végleg eloszlatta Sarrasin doktor legutolsó kételyét is.

Annak rendje-módja szerint bizonyítva, ő volt a „next of kin”, a bégum törvényes jogutódja. Közte és a bank pincéiben letétként őrzött ötszázhuszonhétmillió közt nem volt más válaszfal, mint a hiteles születési és halálozási okmányok bemutatása alapján hozandó formális bírósági döntés.

Ekkora, égből pottyant vagyon alkalmas volt arra, hogy a leghiggadtabb elmét is elkápráztassa, és a kitűnő orvos sem maradhatott egészen mentes az izgalomtól, amelyet ez a váratlan bizonyosság támasztott benne.

Izgalma azonban nem tartott sokáig, és mindössze abban nyilvánult meg, hogy pár percig gyors léptekkel föl-alá járkált a szobában.

Aztán visszanyerte önuralmát; ezért a múltó lázért, mint valami gyöngeségért, gondolatban megróttta magát, majd a karosszékbe telepedve egy ideig mély gondolatokba merült.

Egyszerre csak megint föl-alá kezdte róni a szobát. De most tiszta fény csillant meg a szemében, és csak hirtelen támadt nagylelkű, nemes gondolatára figyelt.

Megragadta, simogatta, dédelgette, végül teljesen hatalmába kerítette ez a gondolat.

Ebben a pillanatban kopogtak az ajtón.

Mr. Sharp visszajött.

- Bocsássa meg a kétségeimet - mondta neki szívélyesen az orvos. - Meg vagyok győzve, és ezerszeresen lekötve érzem magam értem való fáradozásaiért.

- Szóra sem érdemes... csak a kötelességem teljesítettem - válaszolta Mr. Sharp. - Remélhetem, hogy Sir Bryah megmarad ügyfelemnek?

- Magától értetődik. Minden ügyemet az ön kezébe teszem le... Csupán egy kérésem lenne: legyen szíves, mellőzze ezt a képtelen címet!

- Képtelen cím! Amely huszonegymillió font sterlinget ér! - csóválta a fejét Mr. Sharp. - De sokkal udvariasabb volt, semhogy ellenkezett volna. - Ahogy parancsolja, uram - válaszolta. - Most visszautazom Londonba, és várom a rendelkezéseit.

- Megtarthatom ezeket az okmányokat? - kérdezte az orvos.

- Hogyne, vannak róluk másolataink.

Doktor Sarrasin egyedül maradván, az íróasztalhoz ült, levélpapírt vett elő, és írta, amint következik:

Brighton, 1871. október 28.

Édes fiam, hatalmas, óriási, örületes vagyon birtokába jutottunk! Ne gondold, hogy meghihibbant az elmém, és olvasd el a levelemhez mellékelte két-három ügyiratot. Tisztán meglátod belőlük, hogy angol, vagy inkább indiai baroneti címet örököltem, és fél-milliárd frankot meghaladó tőkét, amely jelenleg az Angol Banknál van letétben. Nem kétlem, kedves Octave-om, miféle érzelmekkel fogadod ezt a hírt. Miként én, Te is meg fogod érteni, hogy ekkora vagyon új kötelességeket ró ránk, és hogy veszélyeztetheti józan életfelfogásunkat. Alig egy órája tudtam meg a dolgot, és ez a súlyos felelősség máris félig elfojtja bennem az örömet, amit rád gondolva, a megbizonyosodás után kezdetben éreztem. Mit lehet tudni, ez a változás végzetessé válhat a sorsunkra... Szerény munkásai a tudománynak, boldogok voltunk csendes elvonultságunkban. Boldogok leszünk-e ezután is? Talán nem, ha csak... De nem merek neked beszélni arról az eszméről, amely lelkemben megfogamzott... Hacsak, mondom, maga ez a vagyon nem válik kezünkben új és hatalmas tudományos eszközzé, a civilizáció csodálatos fegyverévé!... Erről még majd beszélgetünk. Írd meg hamar, milyen hatást tett rád a nagy újság. Rád bízom, hogy tudasd édesanyáddal. Bizonyos vagyok benne, hogy ő, mint értelmes asszony, higgadtan és nyugodtan fogadja majd a hírt. A húgod még túl fiatal ahhoz, hogy ilyesmi miatt elveszítse a fejét. Egyébként már érett a fejecskéje, és biztosra veszem, ha végig kell gondolnia minden esetleges következményét annak, amit most neked hírül adok, anyagi helyzetünknek ez a hirtelen megváltozása mindnyájunk közül őt fogja a legkevésbé megzavarni. Baráti kézszorításomat Marcelnak. Jövőt illető terveim kapcsán nem feledkezem meg róla.

*Szerető atyád
Fr. Sarrasin
D. M. P.*

Miután a levelet a legfontosabb iratokkal együtt borítékba zárta, ráírta a címzést: *Sarrasin Octave úrnak, a Műszaki Főiskola hallgatójának, Párizs, rue du Roi-de-Sicile 32.* Azzal fogta a kalapját, magára öltötte köpenyét, és indult a kongresszusra. Negyedóra múlva a kitűnő doktor már nem is gondolt a millióira.

2. Két cimbora

Octave-ot, Sarrasin doktor fiát nem lehetett éppenséggel restnek mondani. Nem volt ostoba, de nem is túlságosan okos, se nem szép, se nem csúnya, se kicsiny, se nagy, se barna, se szőke. Gesztenyeszínű volt, és mindenben a megtestesült közepszerűség. A középiskolában általában jó osztályzatokat kapott, kétszer-háromszor dicséretet. Az érettségit elégséggel tette le. A főiskolai felvételi vizsgán első ízben elbukott, másodszor fölvtették százhuszonhetes rangszámmal. Határozatlan jellem volt, azok közül való, akik beérik a tökéletlen biztonsággal, akik mindig valahogy találomra élnek, és holdvilágos ábrándokkal járnak a világban. Az ilyen embereket úgy dobálja a sors, mint hullámtaréj a parafa dugót. Aszerint, hogy északról vagy délről fúj a szél, vetődnek az Egyenlítő vagy a sarkvidék felé. Pályafutásukat a véletlen dönti el. Ha Sarrasin doktornak nem lettek volna illúziói fia jellemét illetően, alkalmasint meggondolta volna, hogy elküldje-e neki azt a bizonyos levelet; de egy kis apai elfogultságot a legokosabb embernek is meg lehet bocsátani.

A szerencse jóvoltából Octave, neveltetésének kezdetén, egy erélyes természet uralma alá került, akinek kissé zsarnoki, de jótékony befolyása keményen tartotta. A Charlemagne líceumban, ahol atyja kívánságára a középiskola felső osztályait végezte, Octave szorosan összeharátkozott egyik osztálytársával, Marcel Bruckmann nevű elzászi fiúval. Egy évvel fiatalabb volt Octave-nál, de testi, szellemi és erkölcsi erejével csakhamar fölébe kerekedett.

Marcel Bruckmann, tizenkét éves korában árvaságra jutva, csekély évjáradékot örökölt, épp csak annyit, hogy fizetni tudta a középiskolai tandíjat. Ha nincs Octave, aki szünidőben rendszeresen meghívta szülei házába, soha ki nem tette volna lábát a líceumból.

Ennek az lett a következménye, hogy Sarrasin doktoréknál a fiatal elzászi csakhamar meleg családi otthonra talált. Látszólag hideg, de alapjában érzékeny természet lévén, megértette, hogy egész életével adósa ezeknek a derék embereknek, akikben második atyját és anyját tisztelte. Egész természetesen jutott el odáig, hogy imádta doktor Sarrasint, a feleségét és bájos, - már-már komolyodó leánykájukat, akik őt szívükbe fogadták. De háláját nem szavakkal, hanem tettekkel mutatta meg. Kedves kötelességének tartotta, hogy Jeanne-t, aki szeretett tanulni, nyíltszívű, egyenes és igazságos gondolkozású hajadonná nevelje, ugyanakkor Octave-ból atyjához méltó fiút faragjon. Kettejük közül, meg kell mondani, a fiatalember jobban megnehezítette a dolgát, mint a leány, aki korához képest máris különb volt a bátyjánál. De Marcel föltette magában, hogy mindkét irányban célhoz fog érni.

A dolog úgy áll, hogy Marcel Bruckmann egyike volt azoknak a keménykötésű és éber szemű bajnokoknak, akiket évente útnak szokott indítani Elzász, egyenest a párizsi nagy életharcba. Már gyermekkorában kitűnt izmai keménységével és hajlékonyságával, valamint észbeli fogékonyságával. Belül csupa bátorság, akarat és erély volt, kívül csupa szögletesség. Már gimnazista korában parancsoló becsvágy ösztökölte, hogy mindenben első legyen, a korláton és a labdajátékban, a tornacsarnokban és a vegytani laboratóriumban. Ha év végén nem nyert el egy díjat, az egész tanévet elveszettnek tekintette.

A húszesztendős, ormótlan, nagy testű, tagbaszakadt legény tele volt elevenességgel és tetterővel, mint egy maximális feszültségű és teljesítőképeségű élő gép. Értelemről sugárzó arca olyan volt, hogy rögtön magára vonta a figyelő tekintetet. Mint második tanuló kezdte el a főiskolát, ugyanabban az évben, mint Octave, de mindenre elszántan úgy döntött, hogy első tanulóként fogja elvégezni.

Egyébként Octave az ő kitartó, két embernek is bőségesen elegendő energiájának köszönhetné, hogy felvették a főiskolára. Marcel egy éven át biztatta, tanulásra ösztönözte, hogy kemény munkával harcolja ki a sikert. Olyanféle baráti részvétellel kezelte ezt a gyenge, ingatag jellemet, amilyent egy oroszán érezhet egy kölyökkutya iránt. Öröme szolgált, hogy a vészegény palánta az ő erőfölőségéből táplálkozott, hogy megtermékenyült a közelében.

A két barátot vizsgáik közben érte az 1870-es háború kitörése. Marcelban föllángolt a hazafiúi fájdalom a Strasbourgot és Elzászt fenyegető veszély miatt. Mihelyt túl volt a versenyvizsgán, másnap már besoroztatta magát a 31-es gyalogos zászlóaljba. Octave tüstént követte példáját.

Párizs ostromának nehéz harcait egymás mellett küzdötték végig az előőrsvonalakban. Marcel golyót kapott a jobb karjába Champignynál; Buzenvalnál bal karja fölé vállrőzsát. Octave nem lépett elő, és nem sebesült meg. Nem tehetett róla, mert mindig követte barátját a tűzbe. Legfeljebb ha néhány méternyire maradt el mögötte. De ez a néhány méter mindent jelentett.

Mikor a békekötés után az élet visszatért a rendes kerékvágásba, a két diák egymásba nyíló szobát bérelt egy szerény szállodában, közel az iskolához.

A Franciaországot ért szerencsétlenség, Elzász és Lotaringia elvesztése férfivá érlelte Marcelt.

- A francia ifjúság kötelessége - mondta -, hogy jóvátegye az apák bűneit, és ezt csak munkával teljesítheti.

Hajnali ötkor talpon volt, és Octave-ot is korán kelésre kényszerítette. Magával vitte az előadásokra, és házon kívül egy tapodtat sem mozdult el mellőle. Ha hazamentek, nekiültek a tanulásnak, és csak egy-egy kis időre hagyták abba, amíg elszívtak egy pipadohányt, vagy megittak egy csésze teát. Este tízkor nyugodt, sőt elégedett lélekkel, a tanultaktól nyüzsgő fejjel mentek aludni. Időnként egy játszma biliárd, egy jó színielőadás, nagy ritkán egy hangverseny a Zeneakadémián, kilovagolás a verrières-i erdőbe, séta a zöldben, kétszer hetenként boks- vagy vívólecke - ez volt számukra a kikapcsolódás. Octave néhanapján berzenkedett, mert kevésbé fennkölt szórakozásokhoz is kedve lett volna. Emlegette, hogy jó lenne összejönni Aristide Leroux nevű ismerősükkel, aki egy diáknegyedbeli csapszékben „jogászkodott”. De Marcel oly nyersen letorkolta ezekért a léha ábrándokért, hogy Octave rendszerint meghunyászkodott.

1871. október 29-én, este hét óra tájt a két barát, szokás szerint, egymás mellett ült az asztalnál, a közös lámpa ernyője alatt. Marcel lázas érdeklődéssel fülig elmerült az ábrázoló mértannak a kőfaragásra alkalmazott problematikájában. Octave egy szerinte fontosabb művelettel volt elfoglalva: áhítatos gonddal készített egy liter feketekávé. Egyike volt ez ama kevés tantárgynak, amelyben kitüntette magát, hencegett is vele. Alighanem azért, mert ezzel naponta kivonhatta magát egy-egy kis időre az egyenletfejtés gyötrelmes kötelezettsége alól, amivel őt Marcel, érzése szerint, kissé túlterhelte. Elnézte hát ahogy lassan, csöppenként szivárog át a forró víz a porrá őrölt kávé vastag rétegén keresztül, és beérte volna ezzel a nyugodt élvezettel. De Marcel csökönyös szorgalma nyomasztotta a lelkiismeretét, és nem tudta megállni, hogy meg ne zavarja a fecsegésével:

- Kellene már venni egy rendes kávéfőzőt - szólalt meg hirtelen. - Ez az ócska, kiérdemesült szűrőmasina már rég nem áll a korszerű civilizáció magaslatán.

- Hát vegyél egy kávéfőzőt! Akkor legalább nem töltesz majd el minden este egy órát ezzel a kotyvasztással.

Megint nekifeküdt a feladványnak.

„Egy boltív belső hajlata ellipszoid, melynek három tengelye különböző hosszúságú. Legyen ABDE a kiinduló ellipszis, amely bezárja a legnagyobb $OA = a$ tengelyt és a középső $OB = b$ tengelyt, míg a legkisebb (o, o', c) tengely függőleges és egyenlő c -vel, minél fogva a boltív félkörnél kisebb hajlású.”

Ebben a pillanatban kopogtak az ajtón.

- Levél jött Octave Sarasin úr címére - jelentette a szobapincér.

El lehet képzelni, hogy a fiatal diák örömmel fogadta ezt a szerencsésen közbejött eseményt.

- Apámtól van - szólt Octave -, megismerem az írását... Ez aztán postaküldemény - tette hozzá, tenyéren mérgetve a vaskos papírcsomót.

Marcel tudta, hogy az orvos Londonban tartózkodik. Meg is ünnepelték egy hete az átutazását, mégpedig lukulluszi lakomával. A Palais Royal étteremben vendégelte meg a doktor a két fiút, ezen a hajdan híres, ma már divatjamúlt helyen. De ő még ott tartott, hogy azt hitte, ez a teteje a párizsi életművészetnek.

- Kíváncsi vagyok, mit ír apád az Egészségügyi Kongresszusról - szólt Marcel. - Okosan tette, hogy elment oda. A francia tudósok általában hajlamosak az elszigetelődésre, amit én nem tartok helyesnek.

Folytatta a feladvány tanulmányozását.

„...A külső hajlatot az előbbihez hasonló ellipszoid alkotja, melynek centruma az o (függőleges tengely) o' pontjába esik. Miután megjelöltük a három főellipszis $F1, F2, F3$ fókuszpontjait, meghúzzuk a kisegítő ellipszis és hiperbola vonalait, melyeknek közös tengelyei...”

Octave hangos kiáltására kapta fel a fejét.

- Mi baj? - kérdezte kissé nyugtalanul, mert látta, hogy barátja egészen elsápadt.

- Olvasd! - szólt Octave, akit elképesztett a most kapott hír. Marcel elvette a levelet, végigolvasta, futólag átnézte a mellékelt nyomtatott okmányokat, és azt mondta:

- Érdekes!

Aztán megtömté pipáját, és körülményesen rágyújtott. Octave leste a szavát.

- Hiszed, hogy ez igaz lehet? - kérdezte elcsukló hangon.

- Hogy igaz-e?... Apád sokkal józanabb és tudományosabb koponya, semhogy hebehurgyán valónak fogadjon el egy ilyen tényállást. Különösen itt vannak a bizonyítékok, alapján véve nagyon egyszerű az egész.

Mikor a pipája kellőképpen égett és szelelt, Marcel ismét munkája fölé hajolt. Octave tovább is izgatottan hadonászott, még a kávéfőzést sem tudta befejezni, nemhogy a két gondolat logikus egybekapcsolására képes lett volna. De beszélnie kellett, hogy meggyőződjék, nem álmodik-e.

- De hiszen ha igaz, akkor az egyenesen elképesztő!... Tudod-e, hogy félmilliárd óriási vagyon?

Marcel fölpillantott, és helyeslően mondta:

- Óriási, csakugyan. Franciaországban talán egy sincs ilyen, az Egyesült Államokban is alig egypár, Angliában öt-hat, az egész világon legfeljebb tizenöt vagy húsz.

- És ráadásul a cím! - lelkesedett Octave. - A baroneti cím! Nem mintha valaha is ez lett volna a becsvágyam, de ha már megvan, meg kell adni, mégiscsak előkelőbb, mintha az embert egyszerűen Sarrasinnak hívják.

Marcel nyugodtan pőfékelt, és egy mukkot se szólt.

- Valóban - folytatta Octave -, sohasem tenném meg, mint annyi más, hogy koholt nemesi vagy főnemesi címeket biggyesszek a nevem elé! De hogy valódi, hiteles rangom van, annak rendje-módja szerint bejegyezve Nagy-Britannia és Írország peerlajstromába,⁵ kétely és zavar lehetősége nélkül, ami oly gyakori egyébként...

A pipa tovább eregette a füstbodrokat.

- Barátom - mondta Octave mély meggyőződéssel -, mondhatod akármit, a vér nem válik vízzé, ahogy az angolok mondják.

Meghökkenett Marcel gúnyos tekintetétől, és megint a milliókra vetette magát.

- Emlékszel, Binome, a mennyiségtanunk minden évben az első órán a szájunkba rágta, hogy félmilliárd sokkal tekintélyesebb szám, semhogy az emberi értelem pontos fogalmat alkothasson róla, ha nem áll rendelkezésére grafikai ábrázolás?... Képzeld el, ha valaki percenként kiad egy frankot, több mint ezer évig tart; amíg ekkora összeget elkölt! Tyúha, csakugyan... sajátságos érzés, hogy az ember félmilliárd frank örököse!

- Félmilliárd frank! - kiáltott Marcel, akit a szó jobban megkapott, mint a hozzá fűződött tény. - Tudod-e, hogyan használhatnátok fel a legjobban? Ha odaadnátok Franciaországnak a hadisarc törlesztésére! Akkor már csak tízszer annyit kellene fizetni!...

- Nehogy eszedbe jusson efféle ötletet sugalmazni az apámnak! - kiáltott fel rémülten Octave. - Képes lenne magáévá tenni! Már is szinte látom, hogy ilyesmit forgat a fejében!... Még hagyján, ha államkölcsönbe fekteti a tőkét, de legalább maradjon meg nekünk a járadék!

- Na lám, ki hitte volna, hogy valaha fölcsapsz nagytőkésnek, és itt van ni! - kezdte újból Marcel. - Valami azt súgja nekem, fiacskám, jobb lett volna neked - ha az apádnak nem is, aki derék és eszes ember -, jobb lett volna, mondom, ha ez a hatalmas örökség szerényebb keretek közt marad. Szívesebben látnám, hogy huszonötezer frank évjáradékon osztozó kishúgoddal, mint azt, hogy ilyen aranyhegyben dúskálsz! - Folytatta munkáját.

Octave képtelen volt veszteg maradni, és olyan zajosan izgett-mozgott a szobában, hogy barátja végül kissé ingerülten rászólt:

- Jobb lesz, ha levegőre mégy! Látom, hogy ma este már nem lehet hasznodat venni.

- Igazad van - felelte Octave. Kapva kapott rajta, hogy úgyszólván engedéllyel bújhat ki mindenféle munka alól.

Gyorsan vette a kalapját, leszaladt a lépcsőn. Alig tett az utcán tíz lépést, megállt egy gázlámpa alatt, hogy még egyszer elolvassa édesapja levelét. Újból meg kellett bizonyosodnia, hogy nem álmodik.

- Félmilliárd!... Félmilliárd... - ismételte. - Ez legalább huszonötmillió évjáradékot jelent!... Ha a papától csak egymillió zsebpénzt kapnék egy évre, csak egy felet, csak egy negyedét, már akkor is nagyon boldog volnék! Sok mindent csinálhat az ember, ha pénze van! Biztos vagyok benne, jól tudnám felhasználni! Elvégre nem estem a fejem lágyára, hiszen a főiskolára is fölvettek!... És hozzá főúri rangom van!... Illő módon fogom viselni!

⁵ Peer (ejtsd: pír) Anglia főrendjeinek címe.

Egy bolt előtt elmenve, a kirakat tükrében nézegette magát.

- Palotám lesz, lovakat tartok!... Egyet Marcel is kap majd. Ha én gazdag leszek, természetes, hogy ő is gazdag ember módjára fog élni. Milyen kapóra jön ez!... Félmilliárd!... Baroneti rang!... Furcsa, most, hogy megvan mindez, úgy tűnik nekem, mintha vártam volna! Valami azt súgta, hogy nem kell örökké könyvek és rajztáblák fölött gürcölnöm!... Mégiscsak gyönyörű ez, akár egy álom!

Ilyen mámoros tünődések közt ment el Octave a rue de Rivoli árkádjai alatt. Kiért a Champs-Élysées-re, befordult a rue Royale sarkán, eljutott a körútra. Azelőtt közönyösen nézte a tündöklő kirakatokat, mint afféle hiábavalóságokat, amiknek nincs helye az ő életében. Most megállt előttük, és szíve repesett arra az örömteljes gondolatra, hogy ezek a kincsek mind az övéi lehetnek, amikor akarja.

- Nekem pergetik az orsót a hollandi selyemfonó lányok, nekem szövik a legpompásabb szöveteket az elbeufi manufaktúrák, nekem szerkesztik a kronométerekeket az óráskok, nekem szórja a fényzuhatagot az opera nagy csillárja, nekem muzsikálnak a hegedűk, nekem trilláznak az énekművésznők! Nekem nevelik a telivéreket az istállók, nekem világítja ki termeit a Café Anglais!... Párizs enyém!... Enyém minden!... Mi lenne, ha utazni mennék? Ha meglátogatnám indiai bárói birtokomat?... Vásárolhatnék magamnak például egy pagodát, hozzá buddhista papokat és az elefántcsont bálványokat ráadásul!... Elefántcsordám lesz!... Tigrisekre fogok vadászni!... Remek fegyvereim lesznek!... Pompás csónakom!... Csónak! Dehogyan! Egy kitűnő gőzjacht kell, amely oda visz, ahová akarom, megállok és útra kelek vele kényem-kedvem szerint!... A gőzről jut eszembe, megbízásom van, hogy tudassam anyámmal a nagy újságot. Ha elutaznék Douaiba!... Tanítás van... Eh mit, az iskolát elmulaszthatom!... De Marcel! Őt értesítenem kellene. Majd sürgönyözök neki. Meg fogja érteni, hogy ily körülmények közt látnom kell anyámat és húgomat!

Octave belépett egy táviróhivatalba, értesítette barátját, hogy két napra elutazik. Aztán fütttyentett egy bérkocsinak, és az Északi pályaudvarra hajtatott.

A kupéban újra szövegetni kezdte ábrándjait.

Éjfél után kettőkor zajosan becsöngetett a szülői ház kapuján - az orvos éjjeli csengőjét szólaltatta meg -, és föllármázta vele az egész békés városnegyed.

- Ki beteg vajon? - kérdezték egymástól ablakról ablakra a kíváncsi szomszédasszonyok.

- A doktor úr elutazott! - kiáltott le az öreg szolgáló a legfelső emelet kukucskálóablakából.

- Én vagyok! Octave!... Jöjjön le, Francine, eressen be!

Jó tízpercenyi várakozás után Octave szerencsésen bejutott a házba. Anyja és Jeanne húga sebtiben pongyolát kaptak magukra, és várták ennek a látogatásnak a magyarázatát.

Az orvos levele, amelyet Octave fölolvast, hamarosan megadta a kulcsot a rejtélyhez.

Sarrasin doktornét egy percre elkápráztatta a hír. Örömkönnyek közt ölelte meg a fiát és lányát. Úgy hitte, hogy most övék a világ, és hogy a balszerencse sohasem merészkedhet gyermekei közelébe, ha néhány százmillió vagyonuk van. A nők azonban hamarabb alkalmazkodnak, mint a férfiak az ilyen hirtelen sorsfordulatokhoz. Sarrasinné még egyszer elolvasta férje levelét. Fontolóra vette, hogy végeredményben az ő feladata, hogy saját és gyermekei sorsa felől határozzon. Ez a gondolat visszaadta lelki nyugalma. Jeanne? Ő boldog volt, mert látta, hogy anyja és bátyja örül, de a tizenhárom éves lány nem bírt elképzelni nagyobb boldogságot annál a szerény életnél, amely itt, ebben a kis házban csendesen folyt, tanítóinak

leckeórái és szüleinek dédelgetése közt. Nemigen értette, mit változtathat az ő életén néhány csomó bankjegy, és a most feltárult fényes távlat egy pillanatra sem zavarta meg.

Sarrasinné fiatalon kelt egybe egy férfival, aki mint vérbeli tudós, teljesen elmerült csendes foglalkozásába. Tiszteletben tartotta férje szenvedélyét. Gyöngéden szerette az orvost, ha nem is értette meg teljesen. Nem tudván osztozni az örömben, amelyet neki a tudományos bűvárkodás szerzett, néha kissé magányosnak érezte magát a fáradhatatlan munkás oldalán; így hát minden reménységét két gyermekébe vetette. Mindig fényes jövőt álmodott számukra, s azt képzelte, hogy az életük boldogabb lesz, mint az övé. Hogy Octave a legnagyobbra van hivatva, abban egy pillanatilag sem kételkedett. Mióta a fiú helyet kapott a Műszaki Főiskolán, a fiatal mérnökjelöltek e szerény és hasznos akadémia híres emberek nevelőintézetévé változott a gondolatában. Egyedül az nyugtalanította, hogy szerény vagyoni helyzetük gátolhatja vagy legalábbis nehezíti fia pályafutását, és leányának is árthat később, ha majd eladósorba kerül.

Férje leveléből most annyit értett meg, hogy ezek a félelmei immár alaptalanok. Ezért teljes volt az öröme.

Anyja és fia a fél éjszakát tervezgetések közt virrasztotta át, mialatt Jeanne a jelennel elégedetten, a jövőt illetően gondtalanul elszunnyadt karosszékében.

De amikor már ők is nyugovóra akartak térni, Sarrasinné így szólt a fiához:

- Még nem beszéltél Marcelról. Megmutattad neki apa levelét? Mit szólt hozzá?

- Ó, hiszen ismered Marcelt! Több mint bölcs, valóságos sztoikus! Azt hiszem, megrémült, félt bennünket az óriási örökségtől! Úgy értem, bennünket, akik itt vagyunk, mert aggodalma nem terjed ki apára, az ő józansága és tudós értelme, mint mondotta, megnyugtatja. De bizony, ami téged illet, anyám, meg Jeanne-t és főképp engem, nem titkolta előttem, hogy jobban örült volna, ha kevesebbet örökölünk, mondjuk, huszonötezer frank évjáradékot...

- Talán igaza is volt - nézett rá fiára Sarrasinné. - A hirtelen meggazdagodás nagyon veszélyes lehet bizonyos jellemekre.

Jeanne fölébredt. Meghallotta anyja utolsó szavait.

- Tudod, mama - mondta szemét dörzsölgetve, és elindulva szobácskája felé -, mit mondtál egyszer? Azt, hogy Marcelnak mindig igaza van. Én mindent elhiszek, amit Marcel mond. - Megcsókolta anyját, és aludni ment.

3. Egy érdekes újsághír

Ahogy megérkezett az Egészségügyi Kongresszus negyedik ülésére, Sarrasin doktornak feltűnt, hogy kollégái rendkívül előzékenyen fogadják. Mindeddig lord Glandover önamagyméltósága, a térdszalagrend lovagja, a kongresszus díszelnőke alig kegyeskedett tudomást venni a francia orvos személyéről.

A nemes lord roppantul előkelő személyiség volt. Szerepe arra szorítkozott, hogy ünnepélyesen megnyitotta vagy bezárta az ülést, és gépiesen megadta a szót az előtte levő listára feliratkozott szónokoknak. Jobb kezét rendszerint nyakig gombolt szalonkabátjának nyílásába dugta, nem mintha lovaglás közben karját törte volna, pusztán csak azért, mert az angol szobrászok több híres államférfit ebben a feszes pózban öntöttek bronzba.

Vörös szeplőkkel tarkálló, fakó és szőrtelen arc, kongó homlok fölött üstökbe tornyozott, bozontos paróka tetőzte be párját ritkítóan nevetséges, rideg és zárkózott alakját. Lord Glandover olyan mereven mozgott, mintha fából vagy kéregpapírból lett volna. Szemét is apró rebbenésekkel forgatta, mint valami bábu vagy paprikajancsi.

Az első bemutatkozások alkalmával a kongresszus elnöke pártfogói mozdulattal üdvözölte Sarrasin doktort. Leereszkedő fejbiccentése ilyesmit fejezett ki:

„- Jó napot, tisztelt senki!... Ön az, aki azzal töri magát, hogy holmi apró műszerekkel pepecsel?... Igazán jó szememnek kell lenni, hogy észrevegyek egy teremtményt, aki oly messze esik tőlem az emberi lények ranglétráján!... Húzódjék meg nagyméltóságom árnyékában, megengedem.”

Bezzeg most lord Glandover legelbűvölőbb mosolyával tüntette ki, és odáig ment az udvariaságban, hogy saját jobbán mutatott neki helyet. A kongresszus valamennyi tagja felállással üdvözölte Sarrasint.

A doktort meglepte ez a kivételesen hízogó figyelem. Abban a hiszemben, hogy kollégái a véresejszámlálást alapos megfontolás után jelentékeny találmánynak ítélték, mint első látásra - leült a neki felkínált helyre.

De minden feltalálói önérzete elpárolgott, amikor lord Glandover a füléhez hajolt. Ettől a szokatlan mozdulattól jól megfájdulhatott a nyakszirtje önamagyméltóságának.

- Hallom - súgta -, hogy doktor úr dúsgazdag ember. Azt mondják, huszonegymillió font sterlinget „ér”.

Lord Glandover szemlátomást bosszantotta, hogy félvállról bánt egy ily kerek pénzérték hűs-vér megtestesítőjével. Egész viselkedésével mintha ezt akarta volna mondani:

„- Miért nem figyelmeztettek? Mégiscsak hallatlan, hogy ilyen baklövésnek teszik ki az embert!”

Sarrasin doktor lelke mélyén nem hitte, hogy egyetlen garassal „többet ér” most, mint az eddigi üléseken. Javában tűnődött, hogyan terjedhetett el máris az örökség híre, amikor jobb oldali szomszédja, a berlini doktor Ovidius erőltetett, semmitmondó mosollyal a fülébe súgta:

- Ön valósgos Rothschild!... A *Daily Telegraph* közli a hírt... Gratulálok!

És odaadta neki az újság aznap reggeli számát. Benne állt a következő „vegyes hír”. Stílusán megérződött, ki fogalmazta.

Mesés örökség. A Gokool bégum híres gazdátlan hagyatéka végre jog szerinti örökösre talált. A jelenleg az Angol Bankban letétként őrzött huszonegymillió angol font sterling szerencsés tulajdonosát a Billows, Green és Sharp solicitor iroda, Southampton Row 93. fölkutatta doktor Sarrasin francia orvos személyében, akinek a brightoni kongresszuson tartott érdekes beszámolóját három nappal ezelőtt megjelent számunkban tüzetesen ismertettük. Fáradtságos és viszontagságos nyomozással, melynek elmondása maga is kész regény lenne, Mr. Sharp kiderítette, hogy doktor Sarrasin egyedüli élő leszármazottja Jean-Jacques Langévol baronetnak, a Gokool bégum második férjének. Ez a kalandos életű katona az adatok szerint Bar-le-Duc franciaországi városkából származott. A birtokba helyezéshez már csak egyszerű formaságok betartására van szükség. Az erre vonatkozó megkeresés a Kancellári Biróság előtt fekszik. A körülmények érdekes láncolata halmozta fel a brit főnemesi rangot viselő francia orvos feje fölött az indiai rádzsák hosszú sorának jövedelméből származó hatalmas vagyont. A vakszerencse oktalanabb is lehetett volna, és örülnünk kell, hogy e tekintélyes tőke olyan kézbe kerül, amely jól tudja majd gyümölcsöztetni.

Sajátságosnak tűnhet fel, de Sarrasin doktor megütközéssel látta, hogy a hír nyilvánosságra jutott. Nemcsak azért, mert mint tapasztalatokban megőszült ember, sejtette, hogy hercehurcái lesznek. De megalázónak érezte, hogy az emberek akkora fontosságot tulajdonítanak az eseménynek. Úgy tűnt föl neki, hogy személye eltörpül tőkéjének óriási számadata mellett. Minden munkája, személyes érdeme - mélységesen érezte - máris elsüllyedt az arany és a pénz óceánjában. Már kollégái sem a fáradhatatlan kutatót, a kiváló és fölszabadult elmét, a leleményes föltalálót látják benne, hanem a félmilliárd tulajdonosát. Ha golyvás alpesi pásztor lenne vagy félvad hottentotta vagy az emberiség utolsó söpredéke, ugyanannyira értékelnék. Mától fogva - lord Glandover kimondta a szót - pontosan huszonegymillió font sterlinget „ér”.

Émelygés fogta el erre a gondolatra, és a kongresszus, amely tisztán tudományos érdeklődéssel figyelte, milyen egy „félmilliárdos”, meglepődve konstataálta, hogy a megfigyelés alanyának arcát szomorúság fátyolozza.

Ez azonban csak múló gyengeség volt. Az orvosnak hirtelen eszébe jutott a nagyszerű cél, amelynek a nem remélt vagyont szentelni eltökélt szándéka volt, s ettől megnyugodott. Megvárta, amíg a glasgow-i doktor Stevenson befejezte előadását az idióta gyermekek neveléséről, aztán személyes kérdésben szót kért.

Lord Glandover rögtön megadta neki, mégpedig doktor Ovidius rovására. Megadta volna akkor is, ha az egész kongresszus ellenezte volna, ha Európa valamennyi tudósa egyöntetűen tiltakozott volna ez ellen a kedvezés ellen! Ékesszólóan kicsendült ez az elnöki nyilatkozat egészen különleges hangsúlyából.

- Uraim - így kezdte doktor Sarrasin -, csak néhány nap múlva volt szándékomban tudatni önökkel az életemben beállt különös fordulatot és azokat a szerencsés következményeket, amelyek ebből a véletlenből a tudomány javára származhatnak. De mivel az eset már nyilvánosságra került, talán szenvelgés lenne részemről, ha nem terelném a dolgot máris a maga igazi útjára... Való igaz, uraim; hogy törvényesen birtokomba jutott egy igen jelentős, több száz milliót kitevő összeg, amely jelenleg az Angol Bankban van letétben. Kell-e mondanom önöknek, hogy az adott körülmények közt a tudomány hitbizományának tekintem ezt a vagyont?... *(Általános meglepetés.)* Ez a tőke nem engem illet, hanem az Emberiséget, a Haladást!... *(Nagy mozgás. Felkiáltások. Tapsvihar. A kongresszus résztvevői a nyilatkozattól fölvillanyozva fölugrálnak a helyükről.)* Ne tapsoljanak, uraim. Nem ismerek tudóst, aki, ha méltó erre a megtisztelő névre, nem ugyanezt tenné a helyemben. Ki tudja, nem gondolják-e egyesek hogy szándékom mélyén, mint sok emberi cselekedetben, több az önzés, mint az

önzetlenség? *(Nem! Nem!)* De nem is fontos! Nézzük csak az eredményeket. Véglegesen és visszavonhatatlanul kijelentem hát: a félmilliárd, amit a véletlen kezembe ad, nem az enyém, hanem a tudományé! Akarják vállalni a parlament szerepét, mely az ezzel járó költségvetés felállítására hivatott?... - Nem bízom eléggé a magam belátásában, hogy teljhatalommal rendelkezsem az összeg fölött. Önöket kérem fel, döntsenek a kincs legcélszerűbb felhasználásáról!... *(Hurrázás. Mélységes izgalom. Örömmámor.)*

A kongresszus talpon volt. Néhány küldött, magánkívül a lelkesedéstől, az asztalra ugrott. Turnbull glasgow-i orvost szélütés környékezte. Cicogna nápolyi orvos nem jutott lélegzethez. Egyedül lord Glandover őrizte meg rangjához illő méltóságát és hidegvérét. Egyébként meg volt győződve róla, hogy doktor Sarrasin kedvesen tréfál, és esze ágában sincs megvalósítani hóbotos programját.

- Mégis, ha megengedik - folytatta rövid szünet után a szónok -, ha megengedik, hogy egy tervet sugalmazzak, amelyet időszerű lenne kidolgozni és megvalósítani, a következőt javaslom.

A kongresszus, miután végül visszanyerte higgadságát, áhítatos figyelemmel hallgatta.

- Uraim, a köztünk dúló betegség, nyomor és halál okai közt van egy, amelynek nézetem szerint igen nagy jelentőséget kell tulajdonítani: gondoljuk meg, hogy az emberek többsége siralmas egészségügyi viszonyok közt leledzik. Összezsúfolva élnek a városokban, sokszor levegőtlen, sötét lakásokban, márpedig levegő és világosság nélkül nem élet az élet. Ezek az emberi tömörülések néha valóságos melegágyai a járványoknak. Akit nem ragad el a halál, legalábbis súlyos betegséget szerez. Termelőképessége csökken, és a társadalom óriási tömegű munkaerőt veszít, amit a legértékesebben használhatna fel. Miért ne próbálkoznánk meg, uraim, a meggyőzés leghatalmasabb eszközével: a példaadással? Miért ne egyesítenénk mindannyiunk képzelőerejét, hogy megtervezzünk egy mintavárost szigorúan tudományos alapon?... *(Úgy van! Igaz!)* Miért ne áldoznánk aztán a rendelkezésünkre álló tőkét arra, hogy fölépítsük ezt a várost, és mintegy szemléltető oktatásként állítsuk a világ elé?... *(Úgy van! Úgy van! Tomboló tapsvihar.)*

Mámoros lelkesedés hatalmasodott el a kongresszus résztvevőin. Egymás kezét szorongatták, megrohanták Sarrasin doktort, vállukra kapták, és diadalmenetben hordozták körül a teremben.

- Uraim - folytatta az orvos, amikor újból elfoglalta a helyét -, ebbe a városba, mely már mindannyiunk lelki szemei előtt lebeg, mely néhány hónap alatt valósággá válhat, az egészségnek és jólétnek ebbe a fővárosába vendégül hívunk majd minden népet, tervrajzát és leírását minden nyelven terjeszteni fogjuk, oda toborozzuk azokat a tisztességes embereket, akiket túl népes országokból családostul kiűzött a szegénység és a munkanélküliség. Azok is - ne hőkjenjenek meg, hogy gondolkodjak rájuk -, akik idegen hódítás kényszere folytán a száműzetés keserű kenyerét eszik, nálunk majd kielégíthetik tettvágyukat, hasznosíthatják értelmességüket, és akkor olyan erkölcsi kincssel gazdagítanak bennünket, mely ezer arany- és gyémántbányánál többet ér. Nagyszerű iskoláink lesznek, amelyek bölcs elvek szerint az ifjúság minden erkölcsi, fizikai és szellemi képességét kifejlesztve és egyensúlyban tartva, új, erős nemzedékeket nevelnek a jövő számára!

Leírhatatlan a lelkesedésnek az a lázas kavargása, amely erre a közlésre kitört. Több mint negyedórán át egymást követő hullámokban zúgott a taps, a hip-hip hurrá!

Alighogy doktor Sarrasin végre leülhetett, lord Glandover megint hozzáhajolt, és hunyorogva súgta a fülébe:

- Ügyes spekuláció!... Ön persze a vámbevételre számít, mi?... Biztos üzlet, ha kellően reklámozzák, és válogatott előkelőségeket nyernek meg pártfogónak... Minden lábadozó és betegeskedő ott akar majd lakni... Remélem, számomra is fönntart egy jókora telekrészt.

Szegény doktort sértette, hogy az elnök erőnek erejével haszonleső indokot tulajdonít cselekedetének. Már ott tartott, hogy ezúttal megadja önmagyméltóságának a méltó választ, amikor az alelnök indítványozta, hogy közfelkiáltással szavazzanak köszönetet a közgyűlés elé terjesztett emberbaráti javaslatért.

- Örök dicsősége lesz a brightoni kongresszusnak - mondotta -, hogy ily magasztos eszme született meg tanácskozásain. Ez csak úgy foganhatott meg, hogy a legmagasabb rendű értelem párosult igazi szívjósággal és hallatlan nagylelkűséggel. Mégis most, hogy a gondolat felvetődött, szinte csodálkozunk azon, hogy már rég nem valósult meg a gyakorlatban! Hány milliárdot költöttek eszeveszett háborúkra, mekkora tőkéket pocsékolnak kicsinyes spekulációkra ahelyett, hogy ilyen kísérletre áldozták volna!

Befejezésül a szónok azt kívánta, hogy az új várost alapítója tiszteletére nevezzék el Sarrasinának.

Az indítványt egyhangúlag elfogadták, de doktor Sarrasin egyenes kívánságára meg kellett változtatni a döntést.

- Nem - érvelt az orvos -, az én nevemnek itt semmi szerepe nem lehet. Óvakodjunk attól, hogy a leendő várost olyan elnevezéssel ékesítsük, amelyhez hasonló a görögös vagy latin hangzás ürügye alatt tudakos színezetet adnak élő és élettelen dolgoknak. Amit tervezünk, a jólét városa lesz, de én azt óhajtom, hogy szülőhazám után a Franceville nevet kapja!

Nem lehetett megtagadni az orvostól, hogy kérésének eleget tegyenek, ez méltán megillette.

Franceville ettől a perctől szóban már meg volt alapítva. Hála az ülés végén készítendő jegyzőkönyvnek, hamarosan írásban is létezni fog. Rögtön rátértek a terv általános alapelveinek megvitatására.

De engedjük át most a kongresszust ennek a gyakorlati foglalatosságnak, mely olyannyira elűt az ilyen értekezletek szokásos napirendjétől, és kövessük lépésről lépésre, számtalan kanyargós útjának egyikén a *Daily Telegraph*-ban megjelent vegyes hír sorsát.

Október 29-én este a cikket szóról szóra átvették a londoni lapok, attól fogva pedig kezdett szétsugározni az Egyesült Királyság minden tájára. Megjelent többek közt a *Hulli Híradóban*, a második oldalon legfelül, ennek a szerény vidéki újságnak a számában, amely a *Queen Mary* nevű szénszállító háromárbcocssal november elsején eljutott Rotterdamba.

A *Németalföldi Futár* főszerkesztője, egy személyben titkára nyomban kiollózta, és Cuyp meg de Potter⁶ nyelvére lefordítva közölte a vegyes hírt, mely a gőz szárnyán a *Brémai Hírlaphoz* is elröpült. Itt, lényegében változatlanul, új köntöst kapott, és késedelem nélkül napvilágot látott németül. Kell-e mondani, hogy a teuton újságíró, miután fordításban leírta a címet: *Eine übergrosse Erbschaft*,⁷ nem átalzott ahhoz a rosszhiszemű fogáshoz folyamodni, hogy olvasóinak hiszékenységevel visszaélve, zárójelben odabiggyesztette: brightoni különtudósítónktól...

Bármint is van, az annexió jogán így németté vált cikk eljutott a tekintélyes *Északi Újság* szerkesztőségébe, amely a harmadik oldal második hasábján adott neki helyet, csupán a címét hagyta el, mert a szóban forgó tekintélyes személyhez képest túlságosan szélhámos és hatás vadász jellegűnek találta.

⁶ Jacob J. Cuyp (1594-1652) és Pier de Potter (1597-1652) neves holland festők.

⁷ Roppant örökség (német).

Így került az újsághír, különféle színváltozások után, egy kövér szász komornyik vaskos kezéből Schultze úr, a jénai egyetem professzora ebédlőül is szolgáló szalonjába.

Bármily magas polcot töltött be ez az előkelőség az emberi lények rangsorában, első látásra nem volt rajta semmi rendkívüli. Elégge természetes, negyvenöt-negyvenhat éves férfi. Izmos testalkatra valló szegletes vállak, kopasz fej, nyakszirtjén és halántékán gyér, lenszőke hajzat. Tétova kék szempár, amely sohasem árulja el a gondolatot. Az ilyen kék szemben sohasem villan fel fény, mégis kényelmetlenül érzi magát az, akire ránéz. Schultze tanárnak nagy szája volt és rettenetes két sor foga, mint a ragadozóé, mely el nem ereszti prédáját. De szorosra zárt, keskeny ajkai mintha főként arra valók lettek volna, hogy megszámlolja velük minden egyes kiejtett szavát. Mindez együtt fölöttébb nyugtalanító és barátságtalan hatást tett másokra, de a professzor maga szemlátomást elégedett volt a külsejével.

A komornyik motozását hallva, a kandallóra emelte szemét, ránézett a szép ingaórára, mely sajátságosan elütött a különben igen közönséges bútorzattól, és inkább kimérten, mint nyersen, így szólt:

- Hat óra ötvenöt! A postám hat harminckor érkezik. Maga ma huszonöt perc késéssel hozza. Ha még egyszer nem lesz hat óra harminckor az asztalomon, maga nyolckor el van bocsátva.

- Uram - kérdezte az inas távozóban -, parancsolja a vacsorát?

- Hat óra ötvenöt van, és én hétkor vacsorázom! Három hét alatt, mióta a szolgálatomban áll, megtanulhatta. Jegyezze meg azt is, hogy sohasem változtatok az időbeosztásomon, és sohasem ismétel meg egy parancsot.

A professzor letette az újságját az asztal peremére, és tovább írta megkezdett értekezését, amelyet az *Annalen für Physiologie*⁸ legközelebbi számában készült megjelentetni. Aligha követünk el titokszegést, ha megállapítjuk, hogy az értekezés címe ez volt:

MI AZ OKA, HOGY MINDEN FRANCIÁNÁL KÜLÖNFÉLE ÖRÖKLETES ELKORCSOSULÁS TÜNETEI ÉSZLELHETŐK?

Mialatt a professzor munkáján dolgozott, a komornyik nesztelenül fölszolgált a vacsorát a kandallósarokban álló asztalkára. A vacsora nagy tányér savanyú káposztával körített kolbászból és nagy korsó sörből állt. A professzor letette a tollát, hogy nekilásson. Sokkal nagyobb élvezettel lakmározott, mint ilyen komoly férfiútól várni lehetne. Azután csengetett, hogy hozzák a feketéjét. Öblös porcelánpipára gyújtott, és folytatta munkáját.

Kevéssel éjfél előtt a professzor leírta az utolsó betűt, és nyomban a hálósobába ment, hogy jól megérdemelt pihenésnek adja át magát. Csak az ágyban tépte le a címszalagot az újságjáról, hogy elalvás előtt végigfusson rajta. Már az álom kerülgette, amikor szeme megakadt egy idegen néven. Az óriási örökségről szóló vegyes hírben fordult elő ez a név: Langévol. De hasztalan erőlködött a professzor, nem tudott rájönni, miféle emléke kapcsolódik ehhez a névhez. Néhány percnyi hiábavaló töprengés után ledobta az újságot, elfújta a gyertyát, és nemsokára hangosan horkolt.

De érvényesült az a lélektani jelenség, amelyet Schultze tanár maga tanulmányozott, és széles tudományos alapon kifejtett: álmában is üldözte a Langévol név. Annyira, hogy másnap reggel, mikor fölébredt, azon kapta magát, hogy gépiesen kimondta a nevet.

Egyszerre csak, épp amikor fölült, hogy megnézzze, hány az óra, hirtelen világosság gyúlt az agyában. Rávetette magát az ágya előtt heverő újságra, és homlokát dörzsölgetve, mint aki

⁸ Lélektani Évkönyvek (német).

összegezni akarja kusza gondolatait, többször egymás után elolvasta a cikket, amelyet előző este kis híján olvasatlanul hagyott. Nyilván világosság gyúlt az agyában, mert arra sem véve időt, hogy magára kapja csíkos háziköntösét, a kandallóhoz szaladt, a tükör mellől leemelt egy miniatűr arcképet, és letörölte a port a kép visszáját borító kartonlapról.

A professzor nem tévedett. Az arckép hátán fél század alatt csaknem sárgára fakult tintaírással ez a név volt olvasható: *Therese Schultze, geborene Langévol*⁹.

A professzor még aznap este gyorsvonatra ült, és Londonba utazott.

⁹ Schultzné, született Langévol Terézia.

4. Osztozkodás

November hatodikán reggel hét órakor Schultze tanár úr megérkezett a Charing Cross pályaudvarra. Délben megjelent a Southampton Row 93. számú házban. A nagy terem, ahová belépett, fakorlással kétfelé volt választva - itt a joggyakornok urak, amott a tisztelt ügyfelek.

Hat szék, egy fekete asztal, számtalan zöld cédula és egy címszótár alkotta az iroda bútortárat. Az asztal mellett két ifjú békésen fogyasztgatta az ügyvédbojtárok hagyományos reggelijét, a sajtos kenyeret.

- Billows, Green és Sharp urak irodája? - kérdezte a professzor ugyanazon a hangon, ahogy a vacsorája felől rendelkezett.

- Mr. Sharp a szobájában van. Ki keresi? Milyen ügyben?

- Schultze tanár Jénából, a Langévol-ügyben.

A fiatal gyakornok ezeket az adatokat halkán bemondta egy szócső kagylójába, és válaszul saját fülkagylójába kapott egy csak neki szóló közlést. Ilyenformán hangzott:

- A fene egye meg azt a Langévol-ügyet! Megint egy bolond, aki azt képzei, jogcímei vannak!

A joggyakornok visszafelelte:

- Egy „tekintélyes” föllépésű férfi van itt. Nem valami kellemes alak, de nem látszik holmi jöttmentnek.

Újból megszólalt a titokzatos hang:

- És Németországból jött?

- Legalábbis azt állítja.

Sóhaj röppent a szócsővön át:

- Küldje föl.

- Második emelet, szemközti ajtó - mondta hangosan a gyakornok, egy belső folyosóra mutatva.

A professzor elindult a hosszú folyosón, fölment a második emeletre, és megállt egy párnázott ajtó előtt, melyen réztáblára vésett fekete betűkkel Mr. Sharp neve volt olvasható.

Az ügyvéd nagy mahagóni íróasztal mellett ült, nemezzel borított padlójú, dísztelen szobában, mely bőrbútorokkal és széles, tágas iratszekrényekkel volt berendezve. A látogató belépésekor alig emelkedett fel karosszékéről, és az irodai emberek szokott udvariasságával még vagy öt percig lapozgatott holmi aktákban, hogy úgy lássék, mintha nagyon el lenne foglalva. Végre odafordult Schultze professzorhoz, aki közben helyet foglalt mellette.

- Uram, legyen szíves gyorsan elmondani, mi járatban van. Időm rendkívül korlátozott, és csak néhány percig állhatok rendelkezésére.

A professzor arcán mosolyféle jelent meg, jelölve annak, hogy csöppet sem zavarja ez a rideg fogadtatás.

- Talán mégis tud számomra valamivel több időt szakítani - mondta -, ha megtudja, mi járatban vagyok.

- Tessék, mondja el.

- A Bar-le-Ducból való Jean-Jacques Langévol hagyatékáról van szó. Testvérnénjének, Langévol Teréziának unokája vagyok. Nagyanyámat 1792-ben vette feleségül nagyapám, Martin Schultze, aki mint seborvos szolgált a braunschweigi hadseregben, és 1814-ben halt meg. Birtokomban van három levél. Ezeket dédnagybátyám intézte annak idején nővéréhez, és számos szájhagyomány tanúsítja, hogy a jénai ütközet után megfordult nagyanyám házában, nem szólva teljesen hiteles okmányokról, melyek egyenes ági leszármazásomat kétséget kizáróan bizonyítják.

Fölösleges végigkísérni Schultze professzor részletes magyarázatát, amellyel Mr. Sharpnak előhozakodott. Szokása ellenére majdnem terjengős volt. Igaz, hogy ez az egyetlen tárgy, amivel kapcsolatban ki nem fogyott a szóból. Hogyisne, mikor az angol Mr. Sharpot arról kellett meggyőznie, hogy a germán fajt minden más faj fölött elsőbbség illeti meg. Az örökség követelésére - hangsúlyozta - főként azért szánta el magát, hogy megkaparintsa a franciák elől, akik csak valami ostoba célra használnák fel!... Ellenfelét elsősorban azért gyűlöli, mert francia. Egy némettel szemben bizonyára nem támasztana hasonló igényt stb... stb. De az a gondolat, hogy egy úgynevezett tudós, aki méghozzá francia, ezt az óriási tőkét francia célok szolgálatába állíthatná, kihozta sodrából, és kötelességévé tette, hogy jogainak, ha törik, ha szakad, érvényt szerezzen.

E politikai elkalandozás és a dús hagyaték közt az eszmei kapcsolat első látásra nem volt éppen szembeszökő. De Mr. Sharp sokkal tapasztaltabb ügyvéd volt, semhogy ne vette volna észre, hogy magasabb szempontból nézve, a német faj nemzeti törekvése nagyon is összefügg Schultze professzor egyéni törekvéseivel a bégum hagyatékának megszerzésére. A kettő lényegében egy és ugyanaz.

A tényálláshoz egyébként nem fért kétség. Bármily megalázó is egy jénai egyetemi tanárra, hogy vérrokonság fűzi az alantasabb fajhoz, napnál világosabb, hogy egy francia női ős részben felelős ennek a maga nemében páratlan emberi sarjadéknak létrejöttéért. Csakhogy ez a vérrokonság egy fokkal távolabb lévén Sarrasin doktorénál, Schultze professzor csak másodfokon tarthatott igényt a szóban forgó örökségre. Mindamellet a solicitor úgy vélte, hogy lehetséges az igényt a törvényesség némi látszatával alátámasztani, és ebből kifolyólag egy másik esélyt is látott a Billows, Green és Sharp-féle iroda javára: azt, hogy a már amúgy is szép Langévol-ügyet egy nagyszerű peres ügygé lehet felfűjni, valamilyen új változatává Dickens „*Jarndyce contra Jarndyce*”-ről szóló írásának. Gyönyörű távlat tárult a kitűnő jogász lelki szemei elé: bélyeges papír, akták, mindenfajta ügyiratok halmaza. Vagy ami még többet érne, egy szép egyezkedési tárgyalás, amelyet ő, Sharp irányítana mindkét ügyfél érdekében, s amely neki, Sharpnak ugyanannyi dicsőséget hozna, mint amennyi hasznot.

Mindenesetre ismertette Schultze úrral doktor Sarrasin jogigényét, megmutatta a bizonyítékokat, és olyanféle célzást tett, hogy ha a Billows, Green és Sharp iroda esetleg mégis vállalkozna arra, hogy a professzor jogainak látszatából - „*mert csak látszatról van szó, tisztelt uram, amely, attól tartok, egy jóra való perben nemigen állná meg a helyét*” -, szóval az orvossal való távoli rokonságon alapuló látszataból hasznos eredményt csiholjon ki, a németek közismert igazságérzetére gondolva reméli, hogy siker esetén a Billows, Green és Sharp iroda is különleges mértékben számíthat a professzor úr hálájára.

A professzor sokkal eszesebb volt, semhogy ne értette volna meg, mire akar kilyukadni ez a csavaros üzletemberi logika. Efelől meg is nyugtatta az ügyvédet, anélkül azonban, hogy bármire is kötelezte volna magát. Mr. Sharp udvariasan engedélyt kért tőle, hogy alaposan megvizsgálhassa az ügyet, és nagy hajbókolások közt kísérté ki. Szó sem esett most már percekre beosztott idejéről, amellyel az imént még úgy fukarkodott!

Schultze úr, amikor távozott, már tisztában volt vele, hogy semmilyen komoly jogcíme a bégum hagyatékára nincs, mindamellett meg volt győződve róla, hogy a germán faj és a latin faj közti harc, ha ő jól megfogja a dolgot, okvetlenül a germánság javára dőlhet csak el.

Fontos volt kipuhatolni doktor Sarrasin véleményét. Mr. Sharp azonnal sürgönyözött Brighton-ba, s a hívásra a francia tudós öt óra tájt megjelent a solicitor irodájában.

Mr. Sharpot meglepte, hogy doktor Sarrasin mily higgadtan fogadta a közbejött eseményt. Az ügyvéd első szavaira lojálisan kijelentette, hogy csakugyan emlékszik a családi szájhagyományból egy dédnagynénjére, akit egy dúsgazdag és magas rangú hölgy nevelt fel, azzal együtt külföldre költözött, és Németországban ment férjhez. Egyébként sem a nevét nem tudja ennek a nagynéninek, sem azt nem tudja pontosan, milyen rokoni szál fűzi hozzá.

Mr. Sharp ekkor már áttanulmányozta gondosan rendszerezett céduláit, s a kartotékdobozokat büszkélkedve mutatta az orvosnak.

Nem titkolta, hogy itt bőséges anyag van egy per megindítására, márpedig az ilyenfajta pörök soká el szoktak húzódni. Valójában semmi szükség rá, hogy az ellenfél tudomást szerezzen arról a családi hagyományról, amelyet doktor Sarrasin, amilyen őszinte ember, ügyvédjével bizalmasan közölt... De itt vannak ezek a levelek, Jean-Jacques Langévol levelei nővérehez, amelyekről Schultze úr beszélt, s amelyek az ő jogcímét valószínűsítik. Igaz, hogy ez a valószínűsítés gyenge lábon áll, nincs komoly jogi alapja, de mégiscsak valószínűsítés... Hihetőleg más bizonyítékokat is kiásnak majd a községi levéltárak porrétege alól. Megeshet, hogy az ellenfél, hiteles akták hiányában, nem áttall majd hamisakat koholni. Mindenre gondolni kell! Ki tudja, hogy újabb nyomozások eredménye nem ruházza-e fel ezt a föld alól hirtelen föltámadt Thérése Langévolt és jelenlegi képviselőit olyan jogokkal, amelyek doktor Sarrasin jogainál előbbrevalók?... Akár így, akár úgy, sok huzavona, hosszadalmas bizonyítások, s a megoldás a távoli jövőben!... Mindkét fél esélyei a per megnyerésére jelentékenyek lévén, könnyen lehet, hogy mindkét oldalon betéti társaság alakul az eljárás költségeinek fedezésére és az igazságszolgáltatás minden eszközének kimerítésére. Egy hasonló természetű híres per nyolcvanhárom esztendőn keresztül folyt a Kancellári Bíróság előtt, és úgy végződött, hogy semmi sem maradt: odalett a tőke kamatostul... Nyomozások, megkeresések, aktatologatások, különféle procedúrák rengeteg időt rabolnának el!... Tíz évig eldöntetlen maradna az ügy, és a félmilliárd ott aludna a bankban...

Doktor Sarrasin hallgatta ezt a szóáradatot, és várta, mikor lesz vége. Bár nem vette szentírásnak mindazt, amit hallott, valami csüggedtség szállta meg. Mint mikor az utas, aki már-már révbe ért, a hajó orráról figyelve előbb távolodni, majd tünedezni, aztán végleg eltűnni látja a kikötőt; az orvos nem tartotta lehetetlennek, hogy ez a vagyon, mely az imént már annyira keze ügyében volt, hogy felhasználásának módját is megtalálta, egyszerre gázzá foszlik és tovaröppen.

- Akkor hát mit tegyünk? - kérdezte.

Az ám, mit tegyünk?... Nehéz eldönteni. Még nehezebb megvalósítani. De elvégre mindent el lehet intézni valahogy. Mr. Sharp bizonyosra vette. Az angol bíraskodás kitűnő a maga nemében - kissé talán lassú, el kell ismerni -, igen, határozottan kissé lassan *cammog*, *pede claudio*¹⁰... hm... hm... de annál biztosabban!... Nem kétséges, hogy doktor Sarrasin néhány éven belül birtokába jut örökségének, ha ugyan... hm... a jogcíme elegendő!...

¹⁰ Sánta lábbal (latin).

A doktor erősen megingott bizakodással távozott a Southampton Row-i irodából, azzal a meggyőződéssel, hogy vagy végtelen hosszú pereskedésbe kell bocsátkoznia, vagy lemondania ábrándjáról. Szép emberbaráti tervére gondolt, és nem tehetett róla, kissé elszomorodott.

Ezalatt Mr. Sharp hívatta Schultze professzort, aki nála hagyta a címét. Közölte vele, hogy doktor Sarrasin soha hírét nem hallotta Thérèse Langévolnak, kereken kétségbe vonja a család német ágának létezését, és semmiféle egyezkedésre nem hajlandó. A professzor, ha a maga igényét megalapozottnak hiszi, nem tehet mást, mint hogy pert indít. Ő, Mr. Sharp, aki tökéletesen önzetlenül, mondjuk, a műkedvelő érdeklődésével nézi az ügyet, persze nem akarja lebeszélteni. Mi egyebet kívánhat egy solicitor, mint egy pert, tíz pert, harminc évig húzódó pert, amit az adott jogeset valószínűleg maga után von? Ő a maga részéről csak örül neki. Ha nem félne attól, hogy Schultze tanár úr gyanúsnak találja az ajánlatát, odáig elmenne az önzetlenségben, hogy megjelöli egy kartársát, aki szívesen vállalná érdekei képviselését... És bizony fontos, hogy kit választ ügyvédjének! A törvényes út valóságos országúttá változott manapság! Hemzsegnek rajta a kalandorok és útonállók!... Ezt pirulva kénytelen megállapítani!...

- Mennyibe kerül, hogy a francia orvos kiegyezzen? - kérdezte a professzor.

Okos ember ez, nem lehet szavakkal megszédíteni! Gyakorlati ember, nem vesztegeti a drága időt, hanem egyenest célra tör. Mr. Sharpot kissé zavarba hozta az eljárásnak ez a szokatlan módja. Figyelmeztette Schultze urat, hogy az ügyek korántsem haladnak olyan gyors ütemben. Az elején sohasem lehet tudni, mi hogyan végződik. Ahhoz, hogy Sarrasin urat tárgyalóasztalhoz lehessen ültetni, kissé húzni-halasztani kell a dolgot, nehogy megsejtse, hogy ő, mármint Schultze, máris kész az egyezkedésre.

- Arra kérem önt, uram - fejezte be az ügyvéd -, hagyja, hogy belátásom szerint cselekedjem, bízva rám magát, és mindenért felelek.

- Én is - replikázott Schultze -, de szeretném tudni, mihez tartsam magam.

Ezúttal azonban nem tudta kiszedni Mr. Sharpból, mennyire értékeli a solicitor a német hálát; kénytelen volt ebben a kérdésben úgynevezett fehér lapot adni neki.

Másnapra Mr. Sharp magához kérte doktor Sarrasint. Az orvos nyugodtan megkérdezte, van-e komoly közölnivalója. A solicitor, akit éppen ez a nyugalom nyugtalanított, tájékoztatta ügyfelét. Alapos megfontolás után, mondotta, arra a meggyőződésre jutott, hogy jobb lesz gyökerénél elvágni a bajt, ezért egyezkedést javasol az új igénylővel. Doktor Sarrasin be fogja látni, hogy ez a tanács módfelett önzetlen, kevés solicitor adna Mr. Sharp helyében ilyen tanácsot! Az ő számára azonban becsvágy kérdése, hogy a lehető leggyorsabban dülőre vigye ezt az ügyet, amelyet szinte atyai szemmel néz.

Doktor Sarrasin meghallgatta az ügyvéd tanácsát, és viszonylag bölcsnek találta. Néhány nap óta annyira beleélte magát tudományos ábrándjainak sürgős megvalósításába, hogy mindent alárendelt ennek a tervnek. Hogy tíz évig vagy akár csak egy évig is kelljen várnia a terv végrehajtásával, most nagy csalódás lett volna számára. Egyébként nemigen volt jártas jogi és pénzügyi kérdésekben, és ha nem is ugrott be Sharp mester szép szavainak, úgy látta, nem csinál rossz vásárt, ha jogai fejében szép összegű készpénzt kap, amely módot ad neki, hogy elméletét átvihesse a gyakorlatba. Így hát ő is fehér lapot adott Mr. Sharpnak, és távozott.

A solicitor elérte, amit akart. Igaz, másvalaki az ő helyében talán nem állt volna ellent a kísértésnek, hogy megindítson és évekig elhúzzon egy peres eljárást, amely tekintélyes járadékot biztosított volna irodájának. De Mr. Sharp nem az a fajta ember volt, aki hosszú távra spekulál. Közvetlen szemhatárán belül meglátott egy könnyű módszert, amelynek alkalmazásával

egyszerre dúsan arathat. Elszántan úgy döntött, hogy ezt nem szalasztja el. Másnap levélben értesítette az orvost, hogy Schultze úr esetleg nem zárkózik el az ügy békés elintézésétől. Aztán újabb megbeszélésre hívta meg hol az orvost, hol a professzort, és egyiknek is, másiknak is fölváltva azt mondta, hogy az ellenfél nem akar határozottan szót érteni, s hogy ráadásul egy harmadik igénylőt is előcsalt a pénzság...

Így tartott ez egy hétig. Reggel minden rendben volt, estére egyszer csak valami váratlan akadály támadt, és mindent elrontott. A derék orvos mindenütt csapdát látott, tétovázást, huzavonát. Mr. Sharp nem merte kirántani a horgot, félt, hogy a hal az utolsó pillanatban ficáncolni fog, és elszakítja a zsineget. De a nagy óvatosság ebben az esetben fölöslegesnek bizonyult. Sarrasin doktor, aki mindenekelőtt meg akarta kímélni magát a perrel járó izgalmaktól, első nap megmondta, hogy kész egyezkedni. Amikor végül Mr. Sharp úgy látta, hogy elérkezett, mint mondani szokás, a lélektani pillanat, vagyis az ő kevésbé választékos kifejezésével élve, az ügyfél „megpuhult”, egyszerre előállt a nagyágyúval: azonnali meg-egyezést javasolt.

Jelentkezett egy jótét lélek Stilbing bankár személyében, aki följánlotta, hogy kettévágja a gordiuszi csomót, leszámol a két félnek fejenként kétszázötvenmilliót, és jutalék fejében nem igényel többet, mint a félmilliárdon felüli összeget, azaz huszonhétmilliót.

Sarrasin doktor legszívesebben megcsókolta volna Mr. Sharpot, amikor a solicitor elébe tette ezt az ajánlatot, mely még mindig fényesnek tűnt neki. Készséggel aláírta, hisz mást se óhajtott, csak hogy aláírhasa. Az egyezés öröme aranyoszobrot szavazott volna meg Stilbing bankárnak, Sharp solicitornak, az egész bankvilágnak és az Egyesült Királyság egész jogász pereputtyának.

Az ügyiratokat megfogalmazták, a tanúkat összetoborozták, Somerset House bélyegzőgépei működésre készen álltak. Schultze úr megadta magát. Persze, mert Mr. Sharp sarokba szorította, ráijesztett, hogy kevésbé engedékeny ellenféllel szemben, mint doktor Sarrasin, vesztett ügye lett volna.

Hamar végeztek. A hivatalos megbízólevelek és az egyenlő megosztást elfogadó nyilatkozatok ellenében a két örökös kapott egy-egy százmillió frank értékű, látra fizetendő csekket és ígéretet a végleges elszámolásra, mihelyt a törvényes alakiságok fogatosítva lesznek.

Így fejeződött be, az angolszász fölény nagyobb dicsőségére, ez a szenzációs ügy.

Azt mondják, aznap este Mr. Sharp, a Cobden-klubban együtt vacsorázva Stilbing barátjával, egy pohár pezsgőt üritett doktor Sarrasin egészségére, egy másikat Schultze professzor egészségére, és mikor a palack fenekére ért, erre a tapintatlan felkiáltásra ragadtatta magát:

- Hurrá!... Rule, Britannia!¹¹ Mi vagyunk az elsők a világon!

Az igazság az, hogy Stilbing bankár szerencsétlen flótásnak tartotta asztaltársát, mert huszonhétmillióért kiengedett a kezéből egy ötvenmilliót, és tulajdonképpen a professzor is ezt gondolta fölöle abban a pillanatban, amikor ő, Schultze, úgy látta, hogy végeredményben kénytelen akármilyen egyezésbe belemenni. Pedig mit el nem lehetett volna érni egy olyan emberrel, mint doktor Sarrasin - a könnyelmű, ingatag keltával, aki méghozzá bizonyosan holdkóros ábrándozó is!

A professzor hallott vetélytársa tervéről, hogy egy francia várost készül alapítani a testi és lelki higiénia olyan feltételei közt, amelyek alkalmasak arra, hogy a faj minden jó képességét

¹¹ Uralkodj, Britannia! (angol).

kifejlesszék, és erős, egészséges fiatal nemzedékeket neveljenek föl. Erről a vállalkozásról azt tartotta, hogy képtelen, és bukásra van ítélve, mert ellenkezik a haladás törvényével, mely kimondja, hogy a latin faj összeomlik, a germán faj rabszolgájává süllyed, aztán pedig végleg eltűnik a föld színéről. Ezek a fejlemények azonban késleltethetők, ha a doktor terve a megvalósulás küszöbére ér, még inkább akkor, ha az emberek hisznek a sikerében. Ezért minden német, az egyetemes rend érdekében és egy megdönthetetlen törvénynek engedelmeskedve, köteles tőle telhetően megghiúsítani ezt az örült vállalkozást. Az adott körülmények közt nyilvánvaló, hogy ő, dr. Schultze, a kémia „magántanára” a jénai egyetemen, az összehasonlító fajkutatásról szóló számos tudományos munka ismert nevű szerzője - ezekben a munkákban bebizonyította, hogy a germán faj szükségképpen föl fogja szívni a többi fajt -, igenis nyilvánvaló, hogy ő van kiszemelve az állandóan teremő és pusztító természeti őserők által, hogy megsemmisítse a törpéket, akik föllázadnak a természet ellen. Öröktől fogva elrendeltetett, hogy Thérése Langévol menjen nőül Martin Schultzéhoz, s ha majd egy nap a két nemzet szembekerül egymással a francia és a német tanár személyében, emez legyűrje amazt. Máris kezében van a francia orvos fele vagyona. Ez az az eszköz, amelyre szüksége volt, hogy győzzön.

Ezzel kapcsolatos tervét egyébként Schultze úr nagyon mellékesnek tekintette; csupán járuléknak azokhoz a sokkalta hatalmasabb tervekhez, amelyeket arra kovácsolt, hogy elpusztítson minden népet, amely nem akar beleolvadni a germán népbe és egyesülni a Vaterlanddal¹². Alapjában akarta megismerni - ha ugyan lehet itt szó alapról - doktor Sarrasin tervét, melynek már is engesztelhetetlen ellensége volt. Ezért meghívatta magát az Egészségügyi Kongresszusra, és kitartó figyelemmel kísérte az üléseket. Egyik ilyen ülésről távozóban a kongresszus néhány részvevője, kik közt doktor Sarrasin is ott volt, meghallotta a professzor kijelentését, hogy Franceville-lel egy időben föl fog épülni egy hatalmas erőd, mely lehetlenné teszi majd ennek a képtelen és torzszülött hangyabolynak a fönmaradását.

- Remélem - tette hozzá -, olyan példát szolgáltatunk, amelyből tanulni fog a világ!

Akármennyire rajongott az emberiségért a jó Sarrasin doktor, nem volt számára újság, hogy nem minden felebarátja érdemli meg az emberbarát nevet. Jól emlékezetébe véste ellenfele szavait, mert mint okos ember, úgy okoskodott, semmilyen fenyegetést sem szabad figyelmen kívül hagyni. Nemsokára levelet írt Marcelnak, meghívta, legyen segítőtársa vállalkozásában. Elbeszélte ezt az incidenst, és fölvázolta Schultze úr arcképét. A fiatal elzászi rögtön látta, hogy a derék doktornak kemény ellenfele támadt. És amikor a doktor hozzáfűzte: „Erős és erélyes férfiakra van szükségünk, aktív tudósokra, nemcsak az építéshez, hanem a védelmünkre is” -, Marcel így válaszolt neki:

Ha nem is tudom most rögtön kivenni részemet az ön városának megalapításából, amikor itt lesz az ideje, számíthat rám. Egyetlen napra sem fogom szem elől téveszteni azt a Schultze urat, akit ön oly jól lefestett. Elzászi voltom följosít, hogy belenéznek kártyáiba. Közel vagy távol, önnek mindig odaadó híve leszek. Ha, amit nem hiszek, néhány hónapig vagy néhány évig nem hallana rólam, ne nyugtalankodjék. Távolban úgy, mint közelben, egyetlen gondolatom lesz: önért dolgozni, és ezáltal szolgálni Franciaországot.

¹² Haza (német).

5. Az Acélváros

Változik az idő és hely. Öt éve, hogy a bégum hagyatéka a két örökös kezében van. Történetünk színtere most az Egyesült Államok, azon belül Oregon állam déli része, tíz mérföldnyire a Csendes-óceán partvidékétől. Két szomszédos hatalom közt sivár vidék terül el ott, mint valami amerikai Svájc.

Igen, Svájc, ha a felületet tekintjük, az égre törő szakadékos bérceket, a hosszú hegláncok közt húzódó mély völgyeket, az egész táj nagyszerű és vadregényes madártávlati képét.

De ebben az ál-Svájcban nem űzi békés mesterségét úgy, mint az európai Svájcban, a pásztor, az idegenvezető és a szállodás. Alpesi jellegű vidék, sziklakkal, földdel és százados fenyőkkel borított, vasércet és kőszénrejtő hatalmas tömb.

Ha a vándor a magányosságtól elfogódva a természet zajaira figyel, nem hallja úgy, mint az Alpesek ösvényein, az életnek a hegység nagy csöndjével elvegyülő, harmonikus moráját. De messziről a gőzkalapács súlyos ütései, a mélyből pedig a löpor robbanásai ütnek meg a fülét. Úgy rémlik, mintha a talaj belül gépekkel volna fölszerelve, akárcsak egy színpad sülylesztője, mintha a gigászi sziklák üresen kongának, és egyik percről a másikra titokzatos mélységekbe merülhetnének el.

Salak- és kokszzréteggel burkolt utak kanyarognak a sziklabércek közt. Aszott fücsomók alól a szivárvány minden színében tarkálló, apró salakrögök csillannak elő, mint baziliszk szemek. Itt-ott egy elhagyott bányák aknája tátong, záporosóktól megszaggatva, szederindáktól elétkellenítve. A feneketlen gödör olyan, mint egy kiegészített tűzhányó krátere. A füsttel terhes levegő mint valami súlyos, sötét köpeny borítja a földet. Madár sem röppen itt, még a rovarok is elbújnak, és emberemlékezet óta nem láttak erre felé pillangót.

Ál-Svájc! Északi határán, ott, ahol az előhegyek a síkságba olvadnak, két keskeny domblánc közt tárul fel az a terület, amelyet a vas-oxiddal átitatott talaj színéről 1871-ig „vörös pusztá”-nak neveztek, s mely most a Stahlfeld, vagyis acélmező nevet viseli.

Képzeljünk el egy öt-hat négyzetmérföld kiterjedésű fennsíkot. Kavicsos homoktalaja szikadt és kietlen, akárcsak egy kiszáradt beltenger medre. A természet élettelenül hagyta ezt a földdarabot, de az ember páratlan erőfeszítéssel hozzájárított a felvirágoztatásához.

A kopár és köves lapályon öt év alatt tizenkilenc munkásfaluk keletkezett. Az egyforma, szürke kis faházakat készen szállították ide Chicagóból, s kemény kezű munkások ezrei lakják ezeket a falvakat.

A munkástelepek középpontjában, kimeríthetetlen kőszénkincseket rejtő hegyek alján óriási, komor, idegenszerű épülettömb emelkedik. Mértani szabályosságú homlokzatok, szimmetrikus ablaksorok, vörös cseréptetők tömkelegéből henger alakú kémények erdeje magasodik. Számátalan kürtöböl szünet nélkül gomolyog a fekete szénfüst, sötét függönnyel vonja be az eget, és percenként vörös szikrák cikáznak át rajta. Távoli morajlást hord a szél; olyan ez, mint a mennydörgés vagy a viharzó tenger zúgása, de szabályosabb és zordonabb.

Ez az épülettömb Stahlstadt, a német Acélváros, Schultze professzor személyes tulajdona. A jénai egyetem volt kémiai tanára a bégum milliói segítségével két világérsz legnagyobb vas-termelője és leghíresebb ágyúgyárosa lett.

Mindenféle alakú és űrméretű ágyúkat gyárt, sima és vontcsövűt, szilárd és mozgó talpút egyaránt. Szállít Oroszországnak és Törökországnak, Romániának és Japánnak, Olaszországnak és Kínának, de főleg Németországnak.

Roppant tökéjének erejével óriási gyártelepet varázsolt elő, valóságos várost, amely egyszermind mintauzem. Harmincezer, túlnyomórészt német nemzetiségű munkás telepedett le a város körül, ezek lakják a kültelkeit. A gyár termelvényei minőségi fölényükkel néhány hónap alatt világhírré tettek szert.

Schultze professzor saját bányáiból nyeri a vasércet és a kőszén. Ott helyben változtatja acéllá. Ott helyben önt az acélból ágyúcsöveket.

Amire egyetlen versenytársa sem képes, ő meg tudja valósítani. Franciaországban negyven-ezer kilogrammos acélrudak készülnek, Angliában egy száztonnás ágyút öntöttek. Az essen Krupp-művekben sikerült egy ötszázezer kilogrammos acéltömböt előállítani. Schultze úr azonban nem ismer korlátokat: rendelhetnek nála bármilyen súlyú és hordképességű ágyút, szállítani fogja pontos határidőre, ragyogón, mint egy vadonatúj ezüsthúszast.

De meg is fizetteti ám! Az 1871-ben örökölt kétszázötvenmillió, úgy látszik, csak megnövelte az étvágját.

Az ágyúgyártásban, csakúgy, mint minden másban, az a piac ura, aki különbet produkál, mint más. Mondani sem kell, hogy Schultze úr ágyúi nemcsak méret dolgában tesznek túl minden eddigin, hanem abban is, hogy legfeljebb kopnak a használatban, de sohasem repednek meg. A stahlstadti acélnek, úgy látszik, különleges tulajdonságai vannak. Legendák keringenek az ottani titokzatos ötvözetekről, kémiai rejtélyekről. Annyi bizonyos, hogy senki sem ismeri a rejtély kulcsát.

Bizonyos az is, hogy Stahlstadtban féltékenyen őrzik a gyári titkot. Észak-Amerika ez eldugott vidékét járatlan pusztaság és egy hatalmas hegylánc zárja el a világtól. Ötszáz mérföldnyire vannak a legközelebbi emberi települések. Az Acélvárosban nyomát sem lehet megtalálni annak a szabadságnak, amely az Egyesült Államok köztársaságának hatalmát megalapozta.

Aki Stahlstadt falaihoz érkezik, hiába próbálna csak úgy, egyszerűen behatolni. Szigorú őrség áll az erődítményövezet mindegyik tömör kapujánál, és visszaűzi a jövevényt. Csak az léphet be az Acélvárosba, aki tudja a varázsigét, a napi jelszót, vagy pedig szabályszerűen aláírt és lebélyegzett engedélyt tud felmutatni.

Az a fiatal munkás, aki egy novemberi reggel Stahlstadtba igyekezett, nyilván el volt látva ilyen engedéllyel, mert miután a fogadóban letette kis kopott bőrtáskáját, egyenest a faluhoz legközelebb eső városkapu felé tartott.

Erős, tagbaszakadt legény volt. Az amerikai telepesek hanyag öltözetét viselte, kényelmes zubbonyt, gallértalan gypjúinget, hosszú szárú csizmába gyűrt bársonynadrágot. Széles peremű posztókalapját szemére húzta, mintha szénportól feketéllő arcát akarná beárnyékolni. Barna szakállába füttyörészve, rugalmas léptekkel rótt az utat.

A rácsajtóhoz érve, nyomtatott igazolványt mutatott fel. Azonnal beeresztették.

- Az irányítólevele Seligmann művezetőhöz szól - magyarázta az őrparancsnok. - K részleg, IV. utca 743. számú műhely. Menjen itt a körúton jobbra a K betűs határfalig, ott jelentkeznek a kapusnál. Tudja a szabályt? Ha más részlegbe téved, mint ahová rendelték, kikergetik - szólott még a távozó után.

A fiatal munkás a jelzett irányban haladt a körúton. Tőle jobbra mély árok húzódott, annak peremén őrsemek járkáltak. Bal kéz felől a széles út és a tömör épületsorok közt egy iparvasút sín párja látszott, azon túl egy második körfal, hasonló a külső körfalhoz, amely az Acélváros határát jelezte.

Kör alakú területen feküdt a hatalmas gyártelep. Egyes részlegeit a középpontból sugár alakban kiágazó falak szegélyezték, úgyhogy egymástól el voltak különítve, csupán a közös fal és árok foglalta egységbe valamennyit.

A fiatalember csakhamar odaért a K részleghez. A jelbetű ott díszelgett az út szélén fölállított oszlopon és azzal szemközt kőbe vésve a nagyszabású kapu oromzatán.

A kapuőr, akinél emberünk jelentkezett, ezúttal nem katona volt, hanem féllábú rokkant, kitüntetésekkel a mellén. Megvizsgálta az igazolványt, újból lebélyegezte, és így szólt:

- Egyenest menjen. Balra a IX. utca.

A fiatalember végre bent volt a K részlegben. A kapunál kezdődő út volt a körcikk tengelye. Jobbról-balról derékszőgben húzódtak egyforma épületsorok.

Itt már fülsiketítő volt a gépek dübörgése. Az ezernyi ablakszemmel világító műhelyek élő szörnyetegeknek rémlettek. De a jövevény, mint akinek ismerős a látvány, rá sem hederített.

Öt perc alatt megtalálta a IX. utcán a 743-as műhelyt. Szűk irodába lépett, mely tele volt irattartókkal és névsorokkal. Ott találta Seligmann művezetőt.

Ez átvette a láttamozásokkal felszerelt igazolványt, maga is hitelesítette, aztán tetőtől talpig végigmérte a fiatalembert.

- Kavarónak akar beállni? - kérdezte: - Fiatalnak nézem ehhez a munkához.

- Az életkor nem számít - felelte a jövevény. - Nemsokára huszonhat éves leszek, és már két hónapon át kavartam... Ha érdekli, megmutathatom a bizonyítványaimat, amelyek alapján New Yorkban a személyzeti főnök felfogadott.

A fiatalember folyékonyan beszélt németül, bár kissé idegenszerű kiejtéssel, ami föltűnt a művezetőnek.

- Nem elzászi maga? - kérdezte gyanakodva.

- Nem, svájci vagyok... schaffhauseni. Tessék, itt vannak az irataim.

Bőrtárcát vett elő, útlevelet, munkakönyvet, igazolványokat mutatott a művezetőnek.

- Rendben van. Beállhat, s nekem nincs más teendőm, mint hogy megmutassam a munkahelyét - mondta Seligmann, akit a hivatalos bizonylatok megnyugtattak.

Azzal a műhely névsorába beiktatta az igazolvány nyomán Johann Schwartz nevét, a fiatal munkásnak két papírszeletet adott át, melyen a neve mellett az 57 938-as szám állt, és így folytatta:

- Minden reggel hét órakor a K kapunál föl kell mutatnia ezt a kék jegyet, ezzel bebocsátják a külső körfalon. A kapustól jelenléti jegyet kap az anyakönyvi számával, ezt nekem felmutatja, amikor belép a műhelybe. Este hétkor, amikor távozik, bedobja a jegyet a műhely ajtajában felállított ládába, amely csak akkor van nyitva.

- Ismerem a rendszert... Lehet lakni a körfalon belül? - kérdezte Schwartz.

- Nem. Kívül kell keresnie lakást, de ebédelhet olcsón a műhely kántinjában. Napi bére mint kezdő egy dollár, amely negyedévenként egyhuzad résszel emelkedik... Egyetlen büntetés azonnali elbocsátás. Ezt első fokon én mondom ki, másodfokon a főmérnök. Ez a büntetés jár a szabályzat bármilyen megsértéséért... Akar már ma munkába állni?

- Miért ne?

- De ez csak fél napnak számít - jegyezte meg a művezető. - Most pedig jöjjön velem.

Az egyik széles belső folyosón vezette végig a művezető a fiatal munkást. Átmentek egy udvaron, és egy csarnokba értek, amely hatalmas méreteivel és könnyed szerkezetével vasúti pályaudvarra emlékeztetett. Ahogy körülpillantott, Schwartz nem tudta magába fojtani a szakember csodálkozó felkiáltását.

A hosszúkás csarnokban mindkétfelől óriási hengerek sorakoztak, átmérőben és magasságban majd akkorák, mint a római Szent Péter-bazilika oszlopai. Fölértek egész az üvegtetőig, némelyik még azon túl is. Mindegyik egy-egy olvasztókemence kéménye volt, két sorban ötven-ötven.

A csarnok egyik végén mozdonyok húzták percenként az olvasztandó anyagot szállító csilléket, a másik végén üres csillék vártak a kiolvasztott acél elszállítására. Ahhoz, hogy a vas acéllá változzék, szükség van a kaválás műveletére. Félmeztelen óriások csapata hosszú nyelű vashorgokkal végezte ezt a nehéz munkát.

A fémhulladékot salakkal bélelt kemencékbe dobálták, és magas hőfokra hevítették. Ha vasat akartak volna előállítani, az anyagot már akkor kezdték volna kavarni, mihelyt péppé olvadt. Hogy a vassal rokon, de tulajdonságaiban attól mégis nagyon eltérő acélt nyerjenek, magasabb hőt fejlesztettek a kemencében, és vártak a keveréssel, amíg az anyag teljesen folyékonnyá vált. Akkor a kavarómunkás kampós rúdjaival beletúrt a fémmasszába, és minden irányban kavargatta. Abban a pillanatban, mikor a salakkal elvegyülve bizonyos mértékig ellenállóvá lett, négy likacsos tömbre, vagyis „cipóra” osztotta szét, és a tömböket egymás után továbbította a kovácslegényeknek.

A nagy csarnok középvezetékében folytatódott a művelet. Mindegyik kemencével szemközt egy-egy gőzkalapács állt, amelyet a kemencére függőlegesen szerelt kazán hajtott. A magas szárú csizmába, bádorgujjasba, vastag bőrköténybe öltözött, védősisakkal ellátott „sulykoló”, az üzem vértés katonája hosszú nyelű fogóval ragadta meg az izzóvá lett cipót, és a kalapács alá helyezte. A hatalmas szerszám rá-rázuhanó súlya a cipóból, mint valami szivacsból, kiszorította a szennyező anyagokat, szikrákat szórva és sarat fröcskölve szét.

A „vértés” ezután átadja a cipót a segédeknek, hogy tegyék vissza a kemencébe, s amikor ott megint izzásig hevült, újra kezdte a kalapálást.

Szakadatlan sürgés-forgás folyt ebben az óriási kovácsműhelyben. Szíjáttételek száguldása, tompa ütések az állandó mély zúgásban, vörös sziporkák tűzijátéka, fehérén izzó kemencék vakító sugárzása. A leigázott anyag dübörgése és dühöngése közepette szinte gyermekké törpült az ember.

Pedig micsoda kemény fickók ezek a kavarók! A tikkasztó forróságban gyúrni, kavarni a kétszáz kilónyi fémkását, órákon át mereszteni a szemet az izzó vas vakító fehérségébe: rettentő próbára teszi és tíz év alatt kiszívja az emberi szervezetet.

Schwartz, mint aki meg akarja mutatni, hogy állja a sarat, levetette zubbonyát és gypjúingét - atlétatorzsén csak úgy duzzadtak a kemény izmok -, az egyik kavarómunkás kezéből kivette a kampós rudat, és munkához látott.

A művezető, látva, hogy a fiatal munkás ugyancsak érti a dolgát, otthagya, és visszament az irodájába.

Schwartz ebédig kavarta a megolvasztott vastömegeket. De akár mert túlságos hévvel dolgozott, akár mert reggel nem vett magához annyi táplálékot, amennyit az ilyen nagy testi megterhelés igényel, hamarosan meglátszott rajta, hogy fáradt és kimerült. A csapat vezetője is észrevette.

- Nem való maga kavarónak, fiam - mondta neki -, jobban tenné, ha mindjárt más részlegbe kéredzkedne át, mert később már nem engedélyezik.

Schwartz tiltakozott. Csak múltó fáradtság: Tud ő úgy kavarni, mint akárki!...

A vezető mégis jelentette a dolgot, és a fiatalembert azonnal a főmérnökhöz rendelték.

Ez megnézte az iratait, fejét csóválta, és vizsgálóbírói hangon kérdezte:

- Maga kavaró volt Brooklynban?

Schwartz zavartan lesütötte a szemét.

- Látom már, hogy mindent be kell vallanom - mondta. - Az öntésnél voltam alkalmazva, a magasabb bér reményében akartam megpróbálkozni a kavarással.

- Mind egyformák - dörmögte a mérnök. - Huszonöt éves fővel akarják tudni azt, amire harmincöt éves férfi is csak ritkán képes... Legalább ért az öntéshez?

- Két hónapig voltam első osztályú öntő.

- Akkor jobb lett volna, ha ott marad! Itt most mint harmadosztályú öntő fogja kezdeni. Örüljön, hogy megkönnyítettük áthelyezését a másik részlegbe.

A mérnök néhány szót jegyzett egy belépőcédulára, aztán így szólt:

- Adja le a munkalapját, hagyja el ezt a körzetet, és menjen egyenest az O részlegbe, jelentkezék a főmérnöknél.

Az O részleg kapujában Schwartz ugyanazokon a formaságokon esett át, mint reggel a K részlegnél. Kikérdezték, befogadták, egy műhelyfőnökhöz utasították, aki bevezette az öntőterembe. Itt csendesebb és módszeresebb munka folyt.

- Ez csak egy kis műhely, ahol a negyvenkettes lövegeket öntik. A nagy ágyúk öntőcsarnokába csak első osztályú munkásokat engednek be.

A „kis” műhely nem kevesebb, mint százötven méter hosszú és hetvenöt méter széles terem volt. Schwartz becslése szerint legalább hatszáz tégelyt táplált, amelyek az oldalsó kemencékbe, méretük szerint négyesével, nyolcasával vagy tucatjával voltak berakva.

Az olvadt acél befogadására szolgáló öntőformák a műhely hossztengelyében húzódó árokban nyúltak el. Az árok mindkét szélén lefektetett síneken emelődaru mozgott, amelyet tetszés szerint lehetett működtetni ott, ahol éppen szükség volt rá az óriás súly elmozdításához. Mint a kavarócsarnokban, itt is vasút szállította a csarnok egyik végéhez az acéltömböket, a másik végétől pedig az öntésből kikerült ágyúcsöveket fuvarozta el.

Minden öntőforma mellett vasrúddal felszerelt ember ellenőrizte az olvadási hőt a tégelyekben.

Schwartz úgy találta, hogy azokat az eljárásokat, amelyeket ő másutt látott, itt a legnagyobb tökélyre fejlesztették.

Csengőjel figyelmeztette az olvasztárokat, hogy az öntés pillanata elérkezett. Két-két egyenlő magas termetű munkás rögtön vállára vett egy vasrudat, és szigorúan kimért, egyenletes léptekkel haladva, megállt a kemence mellett.

Egy felügyelő, szájában sípbal, kezében tizedmásodpercnvi pontossággal járó kronométerrel a működő kemencék közelében megfelelően elhelyezett öntőforma mellé állt. Mindenfelől tűzálló agyagból készült, bádoggal fedett vezetékek futottak össze enyhén lejtő talajon egy tölcsérszerű edénybe, közvetlenül az öntőforma fölé. Az ellenőr sípolt. A füttyjelre csípővassal kivettek a tűzből egy tégelyt, és ráakasztották az első kemencénél álló két munkás vasrúdjára. A sípbal most különféle változatokban ismétlődött, mire a két ember a tégely tartalmát a megfelelő vezetékbe öntötte. Aztán egy vizesdézsbába dobták az üres, forró tégelyt. Hogy az öntés tökéletesen szabályos és folyamatos legyen, a többi kemencénél dolgozó csapatok is pontosan előírt időközökben végezték ugyanezt a műveletet.

Oly rendkívüli pontossággal ment végbe az egész, hogy az utolsó mozzanat tized másodpercében kiürült és a dézsbába került az utolsó tégely. Ez a hibátlan művelet inkább valamilyen vak gépezet, mint száz együttműködő emberi akarat eredményének látszott. Pedig a vasfegyelem, a megszokás hatalma és a zenei ütemezés ereje hozta létre ezt a csodát.

Schwartz otthonosan mozgott a műhelyben. Mindjárt összepárosították egy hozzá hasonló termetű munkással, kipróbálták a kevésbé jelentős öntési folyamatban, s mivel itt kitűnően bevált, csapatának vezetője még aznap este gyors előmenetelt helyezett neki kilátásba.

Ő pedig, ahogy este hétkor elhagyta az O részleget, és kilépett a külső kerítés kőfalán, elment a fogadóba a holmijaiért. Az egyik külső útra fordult, hamarosan elért arra a lakótelepre, amelyet reggel mutattak neki, és könnyen talált legényszállást egy derék asszonyságnál, aki kvártélyadással foglalkozott.

De ez a fiatal munkás nem ment el vacsora után kocsmázni. Bezárkózott a szobájába, kivett a zsebéből egy darabka acélt, amit nyilván a kavarócsarnokban szedett fel, meg egy törmeléket az O szektor tégelyeinek tűzálló agyagából. A füstölő lámpa világánál alaposan megvizsgálta ezeket a tárgyakat.

Azután a bőröndjéből kemény táblájú, vastag füzetet vett elő, lapozgatott a jegyzetek, képletek és számítások közt, és franciául, de titkosírással, melynek kulcsát csak ő tudta, ezeket írta a füzetbe:

Stahlstadt, november 10. - Semmi különös nincs a kaválás módjában, legfeljebb az, hogy az előmelegítéshez és a másodhevítéshez különböző, aránylag alacsony hőfokot alkalmaznak a Csernov-szabvány szerint.

Az öntésben a Krupp-féle eljárást követik, de a mozdulatok valóban csodálatos egyöntetűségével. Az egyes műveleteknek ez a pontossága nagy erőssége a németeknek. A germán fajjal veleszületett zenei érzék eredményezi. Az angolok sohasem érhetik el ezt a tökélyt, nincs meg hozzá a hallásuk, nem is szólva a fegyelemről. A franciák könnyen elérhetnék, hiszen ők a világ első táncosai. Eddig tehát semmi titokzatosat nem észleltem az itteni gyártás feltűnő sikerei mögött. Az ércminták, amelyeket a hegységben összeszedtem, szemlátomást hasonlók a mi jó vasérceinkhez. A szénfajták tagadhatatlanul nagyon jók, és kohászati célokra kiválóan alkalmasak, de nincs rajtuk semmi rendkívüli.

Kétségtelen, hogy a Schultze-gyár különös gondot fordít arra, hogy ezeket az alapanyagokat megtisztítsa mindenféle idegen keveréktől, és csak tökéletesen tiszta állapotban használja fel őket. De ez is könnyűszerrel megvalósítható. A probléma minden részletének felderítéséhez már csak annak a tűzálló anyagnak az összetételét kell meghatározni,

amelyből az öntőtégelyek és csövek készülnek. Ha ez megvan, és sikerül öntőcsapatunkat kellőképpen fegyelmezni, nem látom be, miért ne csinálhatnánk meg mi is azt, amit itt csinálnak!

Igaz, hogy eddig még csak két részleget láttam, pedig van legalább huszonnégy, nem számítva a központi szervezetet, a tervek és modellek osztályát, a titkos irodát! Mi mindent mesterkedhetnek ebben a bűnbarlangban! Mi mindentől kell tartaniuk barátainknak Schultze úr fenyegetései után, amelyeket akkor foglalt szavakba, amikor az örökség birtokába jutott?!

A kérdő mondatok leírása után Schwartz - jó fáradtan az egész napi munkától - levetkőzött, bebújt az ágyba, amely oly kényelmetlen volt, amilyen egy német ágy csak lehet - ami nem csekélység -, pipára gyújtott, és pőfékelní kezdett. Egy ócska könyvet vett elő, de olvasás közben gondolatai elkalandoztak.

Letette a könyvet, és sokáig elgondolkozott, mint aki nehéz feladvány megoldásán törí a fejét.

- Eh! - kiáltott fel végül. - Ha a fene fenét eszik, akkor is fölfedem Schultze úr titkait, főként azt, hogy mit forral Franceville ellen!

Ajkán doktor Sarrasin nevével aludt el. De álmában már a kis Jeanne nevét rebegte. Mint serdülő leányka élt az emlékezetében, holott Jeanne az ő távozása óta ifjú hajadonná növekedett. Könnyen megmagyarázható tünet: a képzettársítás törvényénél fogva kapcsolódott össze benne a doktor neve a leányéval. Ezért hát Schwartz, jobban mondva Marcel Bruckmann nem is csodálkozott, hogy reggelre kelve még mindig Jeanne neve járt az eszében. Újabb bizonyítékát látta ebben, hogy mennyire helytállók Stuart Mill¹³ lélektani megállapításai.

¹³ John Stuart Mill (1806-1873) racionalista angol pszichológus és közgazdász, az asszociáció (gondolattársítás) elvének első megfogalmazója.

6. Az Albrecht-akna

Bauerné asszonyság, akinél Marcel Bruckmann szállást kapott, egy svájci születésű bányász özvegye volt. Férjét négy évvel ezelőtt a bányászok életét minden percben fenyegető bányalégrobbanás ölte meg. Az üzem mindössze évi harminc dollár özvegyi nyugdíjat juttatott neki. Ezenfelül szállásadásból és serdülő fiának csekély hetibéréből tengődött.

A kis Karl még tizenhárom éves sem volt, amikor a szénbányában alkalmazták. Az volt a dolga, hogy a széncsillék útvonalán nyitogatta és csukogatta a föld alatti folyosók légáramlását biztosító egyik szellőzőnyílást. A házacska, melyet anyja bérelt, messzebb volt az Albrecht-aknától, semhogy esténként hazajárhatott volna. Ezért éjjelre is könnyű szolgálatot bízta rá. Hat lovat kellett gondoznia a föld alatti istállóban, mialatt a lovász távol volt.

Így hát Karl szinte állandóan ötszáz méter mélységben élt a föld alatt. Nappal őrt állt a szellőzőnyílásnál, éjjel szalmán aludt a lovai mellett. Csak vasárnap került a külszínre, és élvezhette minden ember természetadta osztályrészét: a napfényt, a kék eget és az anyai mosolyt.

El lehet képzelni, hogy egész heti ilyen munka után külseje éppenséggel nem volt „ficsúros”. Inkább krampuszra, kéményseprőre vagy szerecsenre emlékeztetett. Jó órájába került Bauerné asszonyságnak, amíg bőséges meleg vízzel és szappannal lemosta róla a szénport. Csinosan föl is öltöztette. Tágas fenyőfa szekrényéből szedte elő boldogult férjének egyik viseltes ruháját, abból szabatott jó zöld posztóöltönyt. Napestig nem győzött benne gyönyörködni, azt képzelte, nincs a világon nála szebb gyerek. Így kimosdatva, kiöltöztetve Karl csakugyan nem volt csúnyább akármelyik más kamasznál. Selymes szőke haja, szelíd kék szeme jól illett nagyon sápadt arcszínéhez. Korához képest kissé fejletlen volt és vérszegény, ami nem csoda, hiszen oly ritkán érte napsütés. Ha doktor Sarrasin készülékével vizsgálták volna meg, vörösvérsejtjeinek száma alighanem alacsonyabbnak bizonyul a kelleténél.

Egyébként csendes, nyugodt gyerek volt, amellet önérzetes, mint általában a bányászok, akik nehéz munkával, állandó életveszély közt keresik kenyerüket.

Akkor volt boldog, ha anyja mellett üldögelhetett kis szobájuk asztalánál, és keménypapírra gombostűzhette a különféle csúf rovarokat, amelyeket egész héten át a föld alatti üregekben gyűjtött. Az egyenletes, langyos levegőjű bányáknak megvan a maga különleges faunája, amelyet a természetbúvárok is alig ismernek, mint ahogy a kőszénvájatok falán is sok olyan mohaféle és alaktalan gomba tenyészik, amelyet még nem írtak le szakkönyvek. Tudta ezt Maulesmühle mérnök, a műkedvelő entomológus, és egy kemény tallért ígért Karlnak minden egyes új rovarfajtáért, amit neki szerezni tud. Eleinte a pénzkeresés reménye ösztönözte a fiút, hogy átkutassa a kőszénbánya minden zugát. Később rákapott a gyűjtésre, és most már a maga számára keresett rovarokat. És nem csupán a pókokat és százlábúakat kedvelte meg. Magányában összebarátkozott két denevérral meg egy kövér patkánnyal. Ha hinni lehetett neki, ezek hárman a világ legértelmesebb és legkedvesebb állatai voltak, különbek még a selymes sörényű, fényes farú lovaknál is, pedig Karl ezekről is csodálattal beszélt.

Ott volt mindenekelőtt a föld alatti istálló legrégebbi lakója, Blair-Athol. A vén, bölcs igásló már hat éve leszállt ötszáz méternyire a tenger színe alá, és azóta nem látta a napvilágot. Már csaknem belévakult. Mégis hogy ismerte a kanyargós föld alatti járatokat! Hogy tudta, hol kell jobbra vagy balra fordulnia a maga után húzott csillékkal, soha egy lépést nem tévesztett! Hogy megállt mindig egy-egy vasajtó előtt, akkora távolságban, hogy ki lehessen nyitni!

Milyen barátságosan nyerített reggel és este, pontosan abban a percben, amikor járt neki az abrak! És milyen kedvesen tudott hízelegni!

- Hidd el, anyám - beszélte Karl -, valósággal megcsókol, ahogy a fejét odadörzsöli az arcomhoz, ha közel megyek hozzá. És tudod, olyan kényelmes, hogy Blair-Athol feje olyan, akár egy jól járó óra. Nélküle egész héten azt se tudnánk a bányában, hogy nappal van-e vagy éjjel, reggel-e vagy este!

Bauerné gyönyörködve hallgatta. Ő is megszerette Blair-Atholt, fia kedvenc állatát, és szívesen küldött neki olykor egy-egy kockacukrot. Mit nem adott volna érte, ha láthatja a vén robotost, akit férje is ismert, és ugyanakkor ellátogathat a gyászos helyre, ahol a robbanás után megtalálták szegény Bauer szénné égett holttestét!... De nőket nem engednek le a bányába, így hát be kellett érnie azokkal a leírásokkal, amelyekből fia soha ki nem fogyott.

Ó, ismerte jól a kőszénbányát, ezt a nagy fekete mélységet, amelyből férje nem tért vissza. Hányszor várt rá a tizennyolc láb átmérőjű akna szélén, lesve a kockakő falazás hosszában a felvonószerkezet kettős tölgyfa ketrecét, amelyben acélcsigára szerelt kasok siklottak föl-le vastag sodronyokon. Hányszor figyelte a magas külszíni deszkabódét, benne a pöfögő gőzmasinát, az ellenőr fülkáját meg a többi. Hányszor perzselte kezét a hatalmas vaskosár mindig tüzes parazsa, amelyen az aknából kiszálló munkások a ruhájukat szárítgatták, s a türelmetlen dohányosok sebtiben pipára gyújtottak. Mennyire ismerte ennek a poklok kapujának mozgalmasságát és lármáját. Az átvevőket, akik lekapcsolják a csilléket, a lapátolókat, a válogatókat, a mosókat, a gépészeket, a fűtőket, hányszor látta valamennyit munkájuk végzése közben!

Amit nem láthatott, és mégis látott lelki szemeivel, az a szörnyű pillanat volt, amikor le-süllyedt a felvonókas, benne a munkások emberfűrtje, köztük annak idején szerencsétlenül járt férje! Most pedig egyetlen fia járja ezt a veszedelmes utat!

Hallotta beszédüket, nevetésüket, amint távolodik, halkul, majd elhal a mélyben. Elkísérte gondolatban a ketrecet, ahogy süllyed lefelé a szűk, függőleges aknában öt-hatszáz méterre - négyszeresen meghaladva az egyiptomi piramis magasságát... Látta, ahogy végre céljához ér, és az emberek sietve tódulnak ki belőle.

Aztán szétszélednek a föld alatti városban, ki jobbra, ki balra tart. A csillések csilléikhez igyekeznek, a vájárok a kőszéntömbhöz, amelyet csákányaikkal meg kell támadniuk. A földelők szilárd anyaggal töltik ki a kibányászott kőszénkincs helyét. A gerendázók a még falazatlan folyosók ácsolatait készítik. Az útcsinálók egyengetik a talajt, és lerakják a síneket. A kőművesek összeillesztik a boltozatokat...

Az aknánál központi folyosó kezdődik, s mint valami széles körút éri el a három-négy kilométerre eső másik aknát. Innét sugár alakban ágaznak el a másodrendű, párhuzamos vonalakban pedig a harmadrendű tárnák. Az utak között magából a kőszénből vagy sziklából való falak és pillérek magasodnak. Csupa szabályos, szilárd, fekete alakzat...

És az egyenlő hosszúságú és szélességű sikátorok ez útvesztőjében félmeztelen munkások hadserege mozog, beszélget és dolgozik biztonsági lámpák gyér világításában...

Mindezt gyakran maga elé képzelte Bauerné, ha egyedül, tűnődve üldögélt a tűzhely sarkában.

Az egymást keresztező tárnafolyosók közül különösen egyet látott, egyet ismert jobban a többinél, azt, amelyikben az ő kis Karlja dolgozott a szellőzőnyílásnál.

Este a nappali műszakot fölváltotta az éjjeli műszak. De az ő fiacskája ilyenkor nem szállt be a felvonóba. Az istállóba ment, kedves Blair-Atholjához, jőltartotta zabbal és szénával. Aztán maga is elfogyasztotta főntről kapott hideg vacsoráját, eljátszogatott a lába előtt kushadó

kövér patkánnyal meg a körülötte nehézkesen röpködő két denevérrel, azután elaludt a szalmapriccsen. Mindezt pontosan ismerte Bauerné, Karl csacsogásából sok-sok apró részletet tudott meg.

- Tudod-e, mama, mit mondott tegnap Maulesmühle mérnök úr? Azt mondta, ha jól megfelelek a számtani kérdésekre, amelyeket valamelyik nap föl fog adni, maga mellé vesz, hogy tartsam a mérőláncot, mikor ő iránytű segítségével tervrajzot készít a bányában. Úgy látszik, új tárnát kell vágni a Weber-aknához, és sok dolga lesz vele, hogy kiszabja a helyes irányt.

- Igazán? - örvendezett Bauerné. - Ezt mondta a mérnök úr?

És maga elé képzelte a fiút, ahogy a tárnák hosszában tartja a mérőláncot, mialatt a mérnök jegyzőkönyvében elvégzi számításait, és az iránytűt figyelve, meghatározza a vágás irányát.

- Csak az a baj - folytatta Karl -, hogy senkim sincs, aki megmagyarázná, amit számtanból nem tudok. Félek, hogy rosszul fogok felelni.

Marcel csendesen pipázott a tűzhely sarkában üldögélve, amihez mint albérlőnek joga volt. Most beleszólt a beszélgetésbe:

- Ha akarod, szívesen megmagyarázom neked, amit nem értesz jól - mondotta a fiúnak.

- Maga? - kérdezte kissé hitetlenkedve Bauerné.

- Én hát - válaszolta Marcel. - Azt hiszi, semmit sem tanulok az esti tanfolyamon, ahová naponta járok? A mester nagyon elégedett velem, azt mondja, bátran kikérdezhetném a többit!

Miután ez tisztázódott, Marcel kihozott a szobából egy füzetet, leült a fiúcska mellé, megkérdezte, milyen feladványok körül vannak kétségei, és mindent oly világosan megmagyarázott, hogy Karl előtt, nagy bámulatára, megszűnt minden nehézség.

Ettől a naptól fogva Bauerné több tisztelettel nézett lakójára, Marcel pedig megszerette kis pajtását.

Egyébként ő maga mintaszerű munkásnak bizonyult, és hamarosan előbb a második, majd az első osztályba sorolták. Minden reggel hétkor ott állt az O kapunál. Minden este vacsora után elment Trubner mérnök tanfolyamára. Geometriát, algebrát, alak- és géprajzot, mindent egyforma buzgalommal művelt, és oly gyorsan haladt, hogy egészen meglepte az oktatót.

Két hónappal azután, hogy belépett a Schultze-gyárba, úgy ismerték, mint nemcsak az O részleg, de az egész Acélváros legeszesebb, legtanulékonyabb munkását. Közvetlen fölöttese a negyedév végén írt jelentésében ezt a jellemzést adta róla:

Schwartz (Johann) 26 éves, első osztályú olvasztár. Nevezett elméleti tudására, gyakorlati készségére és határozott feltalálói tehetségére való tekintettel a központi igazgatóságnak „kiváló” minősítésre javaslom.

Mindamellettsé, valamilyen rendkívüli eseményre volt szükség ahhoz, hogy Marcel teljes mértékben magára vonja a gyárvezetők figyelmét.

Ez az esemény nem sokáig váratott magára. Sajnos, a legtragikusabb körülmények között következett be.

Egy vasárnap Marcel aggódva vette észre, hogy már tíz óra is elmúlt, és kis barátja még nem jött meg. Bement Bauernéhoz megkérdezni, nem tudja-e a késedelem okát. Az anya magánkívül volt a nyugtalanságtól. Karlnek legalább két órája otthon kellett volna lennie. Aggódását látva, Marcel ajánlkozott, hogy tudakozódik a fiú után.

Útban az Albrecht-akna felé számos bányással találkozott, mindegyiktől megkérdezte, nem látták-e a kisfiút. Tagadó válaszukra „Glück auf!” („Jószerecsét!”) köszöntést váltott velük - ahogyan a német bányászok köszöntik egymást -, és folytatta útját.

Tizenegy óra körül érkezett az aknához. A bánya körül most nem volt olyan lármás elevenség, mint hétköznapiokon. Alig egynéhány „masamód”¹⁴ - így nevezik a bányászok tréfából a szén-válogató lányokat - csacsogott az ellenőrrel, akit kötelessége ezen a munkaszüneti napon is az akna szájánál tartott.

- Nem látta kijönni a kis Bauer gyereket? - kérdezte Marcel. - 41 902 a száma.

A tisztviselő megnézte a listát, és a fejét rázta.

- Van a bányának másik kijárata?

- Nincs - felelte az ellenőr. - Az északi kijárat még nem készült el.

- Akkor hát a gyerek odalent van?

- Csak ott lehet, ami csakugyan feltűnő, mert hiszen vasárnap csak az öt ügyeletes őrnök szabad lent maradnia.

- Lemehetek kérdezősködni?

- Engedély nélkül nem.

- Valami baleset érte a fiút - szólt közbe az egyik munkáslány.

- Vasárnap nem történhet baleset!

- De végül is - erősködött Marcel - meg kell tudnom, mi történt vele!

- Forduljon a művezetőhöz itt, ebben az irodában... ha ugyan még ott találja.

A művezető már ünneplőbe öltözve, nyakán feszes inggallérral, az íróasztalánál ült, valamilyen hivatalos dolga szerencsére ott tartotta.

Az okos, jó érzésű ember rögtön megértette Marcel aggodását, és maga is nyugtalan lett.

- Utánanéznék, mi történt - mondta.

Utasította az ügyeletes gépészt, legyen készenlétben a felvonónál, és előkészületeket tett, hogy a fiatal munkással leszálljon a bányába.

- Nem viszünk Galibert-készülékeket? - kérdezte Marcel. - Jó hasznukat vehetjük esetleg.

- Igaza van. Sohasem lehet tudni, mi éri az embert abban a gödörben.

A művezető egy szekrényből kivett két cinkbádóg tartályt, hasonlót ahhoz a bődönhöz, amelyet a párizsi limonádéárusok visznek a hátukon. Sűrített levegő van az ilyen tartályban, különleges szivattyúval szerelik fel, csontszívókában végződő gumicső vezet belőle a szájhoz. Az orrot kis facsíptetővel kell elzárni. Így a bányász elegendő oxigénhez jut, hogy a megfulladás veszélye nélkül járhasson akár a legmérgezetebb levegőben is.

Az előkészületek megtörténte után a művezető és Marcel bemászott a kasba, a drótkötél rátekeredett a csigákra, megkezdődött a leszállás. Közben kis villanylámpák fényénél beszélgettek.

- Ahhoz képest, hogy nem közlünk való, elég bátran viselkedik - jegyezte meg a művezető. - Láttam már férfiakat, akik nem mertek leszállni, vagy gyáván lekuporodtak a kas fenekére.

¹⁴ Eredetileg kalaposlányt jelent (francia).

- Igazán? Én egyáltalán nem félek. Igaz, hogy voltam már kétszer-háromszor köszénbányában. Csakhamar feneket értek. A kiszállás helyén tartózkodó őr nem tudott a kis Karlról.

Az istállóba mentek. A lovak mellett senki sem volt, látszott, hogy alaposan unatkoznak. Legalábbis erre vallott Blair-Athol örvendező nyerítése, amivel a belépő három emberi alakot üdvözölte. Egy szegen ott lógott Karl vászontarisznyája, az egyik sarokban pedig a lóvakaró mellett, a számtankönyve hevert.

Marcel rögtön észrevette, hogy a fiú kézilámpása nincs ott. Ez is annak a jele, hogy még a bányában van.

- Csak nem került földomlásba? - töpregett a művezető.

- De ez alig hihető. Mit keresne vasárnap a tárnákban?

- Bizonyosan bogarakat keres valahol - mondta az őr. - Az a szenvedélye!

Ezt a feltevést megerősítette a lóápoló, aki közben bejött az istállóba. Látta Karl-t hét óra előtt elindulni a lámpásával. El kellett kezdeni a szabályszerű kutatást.

Sípszóval összehívták a többi ört, s a bányaüreg alaprajza szerint felosztották egymás közt a bejárando területet. Mindegyikük fogta a lámpást, és elindult a számára kijelölt másod- és harmadrendű tárnák felkutatására.

Két óra alatt a hét ember valamennyi tárnát végigjárta. A központi térségen találkoztak újból. Sehol semmi nem mutatott földomlásra, de a fiú nyomára sem tudtak ráakadni. A művezető, talán mert közben megéhezett, arra a nézetre hajlott, hogy a gyerek észrevétlenül távozhatott a bányából, és azóta talán már otthon is van. Marcel azonban meg lévén győződve az ellenkezőjéről, sürgette, hogy kezdjék újra a kutatást.

- Mi ez itt? - kérdezte, és a térképen egy kipontozott részre mutatott, amely a szomszédos, apróra megrajzolt részek közt arra a módra emlékeztetett, ahogy a földrajztudósok a sarkvidék ismeretlen területeit szokták jelölni.

- Ez az abbahagyott bányarész, ahol a szénréteg elvékonyodása miatt ez idő szerint nem dolgoznak.

- Van ilyen abbahagyott bányarész?... Akkor ott kell kutatni!

Olyan parancsolóan lépett fel, hogy a többiek ellentmondás nélkül követték. A nyirkos, penészes tárnafalakon, amelyek közt most elindultak, meglátszott, hogy itt évekkel előbb abbahagyták a fejtést.

Már jó ideje mentek anélkül, hogy gyanús dolgot észleltek volna.

Akkor Marcel egyszerre megállt.

- Nem érzik, hogy elnehezedik a lábuk? Nem éreznek fejfájást? - kérdezte.

- De igen, csakugyan - felelték társai.

- Én az imént azt hittem, mindjárt elalélok. Biztos, hogy itt szén-dioxid van! Megengedi, hogy gyufát gyújtsak? - kérdezte a művezetőtől.

- Csak gyújtson egész bátran!

Marcel kivett a zsebéből egy skatulya gyufát, meggyújtott egy szálát, lehajolt, és a kis lángot a földhöz közelítette. Rögtön kialudt.

- Tudtam... - mondta. - A gáz nehezebb a levegőnél, lesüllyed a talaj szintjére... Itt nem maradhat az, akinek nincs Galibert-készüléke. Mi ketten, mester, ha akarja, folytathatjuk a keresést.

A többiek visszafordultak, Marcel és a művezető pedig szájukba vették a légtartály szívókáját, orrukra szorították a csíptetőt, és nekivágtak a régi tárnafolyosónak. Negyedóra múlva vissza kellett menniük, hogy megújítsák a levegőkészletet, aztán újra kezdték a keresést.

Harmadszorra siker koronázta fáradozásukat. Egy villanylámpa halványkék fénye csillant meg a sötétben. Odarohantak...

A fal tövében mozdulatlanul feküdt a kis Karl. Teste már hideg volt, szája kék, arca csupa véraláfutás. Ezekből a jelekből könnyű volt kitalálni, mi történt.

Valamit föl akart venni a földről, lehajolt, és a szó szoros értelmében belefűlt a széngázba.

Hasztalan volt minden erőfeszítés, nem lehetett föléleszteni. Négy-öt órája állhatott be a halál.

Másnap este egy kis sírral több domborult a stahlstadti új temetőben. Szegény özvegy Bauerné így férje után egyetlen gyermekét is elvesztette.

7. A központi erőd

Doktor Echternach, az Albrecht-bánya főorvosa látteleletében világosan megállapította, hogy Karl Bauer 41 902. számú, tizenhárom éves kiegészítő bányamunkás halálát a légzőszervek által belehelt nagy mennyiségű szén-dioxid következtében beállott fulladás okozta.

Nem kevésbé világos jelentésben fejtette ki Maulesmühle mérnök, hogy új szellőztetési rendszert kell létesíteni a XIV. bányarészleg B zónájában, amelynek tárnáit lassú, észrevehetetlen párologással gyilkos gáz árasztja el. Ugyanez a hivatalos jelentés kiemelte név szerint Rayer művezetőt és Johann Schwartz első osztályú olvasztárt, akik a halálos baleset áldozatának és okainak föl kutatásával önfeláldozó kötelességtudásnak adták tanújelét.

Egy hétre rá a fiatal munkás, amikor a kapustól át akarta venni jelenléti jegyét, a szögre függesztve ezt a neki címzett rendeletet találta:

Johann Schwartz ma reggel tíz órakor utcai ruhában jelentkezék a vezérigazgató irodájában. Központi erőd A kapu.

„Végre! - gondolta Marcel. - Nagy sokára, de végre mégis!” Munkatársaitól, akikkel vasárnaponként Stahlstadt környékén szokott sétálni, már sok mindent hallott a gyárváros általános szervezetéről. Tudta azt is, hogy a központi erődbe szülő belépési engedély nem minden borkorban terem. Valóságos legendák keringtek ekörül. Hogy olyanok, akik csellel vagy erőszakkal betolakodtak a zárt övezetbe, soha többé nem tértek vissza. Hogy az ott alkalmazott munkásokat és hivatalnokokat egész sor szabadkőművesi próba alá vetik. Ünnepeles esküt kell tenniük, hogy semmit el nem árulnak abból, ami odabent folyik, és egy titkos törvényszék könyörtelenül halálos ítélettel sújtja az esküszegőt... Hogy föld alatti vasút közlekedik oda, és éjnek idején vonaton érkeznek ismeretlen látogatók. Hogy időnként nagy tanácskozások folynak, és titokzatos idegen személyiségek részvételével hoznak fontos döntéseket... és így tovább.

Marcel ugyan nem hitte el egészen ezt a szóbeszédet, de tudta, hogy lényegében nem más, mint népies kifejezése annak a nagyon is valóságos ténynek, hogy rendkívül nehéz bejutni az Acélváros középpontjába. Igen sok ismerőse volt a munkások közt, barátkozott vas- és szénbányászokkal, kovácsokkal és kohászokkal, ácsokkal és lakatosokkal, de egy sem volt köztük olyan, aki valaha átlépte volna az A kapu küszöbét.

Ezért mély kíváncsisággal és rejtett örömmel jelentkezett ott, pontosan a megszabott időben. Mindjárt tapasztalta, hogy az óvintézkedések nagyon szigorúak.

Már vártak rá. Két szürke egyenruhás férfi revolverrel és karddal fölfegyverkezve ült a kapusfülkében. Ennek a fülkének, úgy, mint apácázárdákban szokás, két ajtaja volt. A belső sohasem nyílt meg a külsővel egy időben.

Először is megvizsgálták és lepecsételték a belépő igazolványát. Azután a két szürke egyenruhás cerberus¹⁵ fehér kendőt vett elő. Marcel semminő meglepetést sem mutatott, amikor gondosan bekötötték a szemét.

Karon fogták, és szó nélkül elindultak vele.

¹⁵ Kerberosz az alvilág bejáratát őrző kutya az ókori görög mitológiában.

Két- vagy háromezer lépés után lépcsőn vezették föl. Kinyílt egy ajtó, s mikor ez bezárult mögöttük, Marcel engedélyt kapott, hogy levegye szeméről a kendőt.

Egyszerű szobában találta magát. Csak néhány szék állt benne, fekete tábla meg egy nagy rajzasztal, felszerelve a rajzoláshoz szükséges eszközökkel. A világosság a mennyezet homályos üveglablakain át szűrődött a szobába.

Kisvártatva két tanárkülsejű férfi lépett be.

- Önt mint kitűnő munkaerőt tartják számon. Meg fogjuk vizsgálni, alkalmas-e, hogy a mintázóosztályon foglalkoztassuk. Kész-e felelni a kérdéseinkre?

Marcel szerényen igent mondott.

A két vizsgáztató sorjában kikérdezte kémiából, geometriából, algebrából. A fiatal munkás minden kérdésre világos és szabatos feleletet adott. Az ábrák, amelyeket a fekete táblára rajzolt, csinosak, tiszták, tetszetősek voltak. Levezetéseinek számoszlopai katonás rendben sorakoztak. Egyik bizonyítása érdekességével és újszerűségével meglepte a vizsgáztatókat. Tudni akarták, hol tanult.

- Hazámban, a schaffhauseni középiskolában.

- Jó rajzolónak látszik.

- A rajz mindig erős oldalam volt.

- Svájcban nagyon jó a tanítási rendszer - mondta az egyik vizsgáztató a másiknak. - Most két órát adunk önnek egy feladat kidolgozására - fordult megint Marcelhoz, és egy meglehetősen bonyolult gőzgép rajzát tette elébe. - Ha ezt is jól megoldja, kiadjuk önről a bizonyítványt: kiválóan megfelelt, soron kívül fölvehető...

Marcel egyedül maradt, és buzgón munkához látott.

A kitűzött időre pontosan elkészült vele. A vizsgáztatók megcsodálták a hibátlanul kidolgozott rajzot, és az ígért osztályzatot ezzel a dicsérettel toldották meg: nincs még egy ilyen tehetséges rajzolónk.

A fiatal munkást ismét közrefogta a két szürke ruhás férfi. Az iménti ceremónia is megismétlődött: bekötötték a szemét, úgy vezették a vezérigazgató irodájába.

- Mint kiváló rajzoló ajánlják önt a tervezőosztályra - ezzel fogadta a tekintélyes főtisztviselő.

- Hajlandó alávetni magát a szabályzatban előírt feltételeknek?

- Nem ismerem a szabályzatot - felelte Marcel -, de feltételezem, hogy elfogadható.

- Ismertetem pontról pontra. Első pont: alkalmazása ideje alatt köteles bent lakni az osztályban, és csak kivételesen, külön engedéllyel távozzhat. Második pont: katonai fegyelem alatt áll, följobbvalóinak büntetés terhe alatt engedelmességgel tartozik. Viszont mindjárt belépéskor altiszti rangot kap, és rendszeres előléptetések során a legmagasabb tiszti rendfokozatot is elérheti. Harmadik pont: esküvel fogadja meg, hogy soha senkinek el nem árulja, amit beosztása helyén lát, hall, tapasztal. Negyedik pont: levelezése, akár innét ír, akár ide kap levelet, nyitva áll följobbvalói előtt, és csak közvetlen hozzátartozóival levelezhet.

„Egyszóval börtönben vagyok” - gondolta Marcel. Aztán egyszerűen így felelt:

- A feltételeket elfogadom, a szabályzatnak alávetem magam.

- Helyes. Tartsa fel a kezét... Esküdjék... Ezennel kinevezem rajzolónak a négyes számú műhelybe. Lakását majd kijelölik, az osztály kitűnő konyhájáról élelmezheti magát... A holmiját magával hozta?

- Nem, uram. Mivel nem tudtam, mi a szándékuk velem, mindent a szállásomon hagytam.

- Sebaj, majd elhozzátjuk. Ön már nem távozhatsz az osztályáról.

„Még jó, hogy rejtjelekkel írtam a jegyzeteimet - gondolta Marcel. - Egyéb se kellett volna, mint hogy rábukkanjanak!...”

Még aznap egy tágas udvarra nyíló, negyedik emeleti csinos szobába szállásolták. Mindjárt elgondolkozhatott új élete felől.

Ez az élet nem látszott olyan komornak, mint eleinte hitte. A kázinban összeismerkedett társaival. Többszöre csendes, szelíd emberek voltak, mint a munkások általában. Többsen zenéltek is, hogy kissé felvidítsák napjaik egyhangúságát, és esténként elég jól összehangolt együttesben muzsikáltak. Az osztálynak saját könyvtára és olvasóterme volt, ahol az emberek hasznos szellemi szórakozással tölthették kevés szabad idejüket. Kitűnő tanárok szakmai tanfolyamokat tartottak, ezeken kötelező volt a részvétel, és vizsgázni kellett. Csak a szabadság hiányzott ebben a szűk, zárt környezetben, mely olyan volt, mint valami felnőtt emberek számára berendezett szigorú diákszállás. Hiába, nyomasztó volt ez a légkör, akármennyire megkeményítette az itt lakókat a vasfegyelem.

Marcel egész télen át szívvel-lélekkel dolgozott. Szorgalmával, tervrajzainak tökélyével, a tanulásban elért rendkívüli haladásával tanárainak egyhangú elismerését vívta ki, és társai közt is hírnévre tett szert. Köztudomás szerint ő volt az osztály legügyesebb, legtalálékonyabb, legötletesebb rajzolója. Ha valamilyen nehéz feladatot kellett megoldani, őhöz fordultak. Még a főnökök is annyira megbíztak hozzáértésében, hogy nemegyszer kikérték a tanácsát.

De ha Marcel azt remélte, hogy a modellkészítő osztályon keresztül az üzem feltett titkaiba is behatolhat, csalódott. Élete be volt szorítva arra a háromszáz méter átmérőjű területre, melyet vasrács különített el a központi erőd többi részétől. Elméleti érdeklődése a kohászati ipar legtávolabbi ágaira kiterjedt. De a gyakorlatban kizárólag gőzgépek tervezésével foglalkozhatott. Szerkesztett mindenféle nagyságú és lőerejű gépeket, számtalan ipari célra, többek közt hadihajók hajtóműveit és nyomdák gépi berendezéseit. De ezen a különleges szakmán túl nem jutott. A végletekig hajszolt munkamegosztás valósággal présbe szorította képességeit.

Néhány hónapja dolgozott már Marcel az A osztályon, de az Acélváros működésének egészéről nem tudott többet, mint belépésének napján. Legfeljebb általános fogalma volt a hatalmas szervezetről, amelynek ő bár megbecsült, de jelentéktelen részecskéje volt. Annyit tudott, hogy Stahlstadtnak, ennek a roppant pókhálónak középpontjában egy ciklopszi építmény, a Bika-torony magasodik a szomszédos épületek fölé. A kázinban szállingózó legendákból tudta meg azt is, hogy a torony alsó traktusában van Schultze úr magánlakosztálya, középpont pedig a hírhedt titkos kamra. Beszélték, hogy ezt a bolthajtásos termet belül vaslemezek borítják, akárcsak a páncélhajókat kívül, úgyhogy teljesen biztosítva van tűzveszély ellen, acélból készült ajtóit pedig úgy, mint a leggondosabban őrzött bankpincékben, titkos rugókkal golyószórókat hoznak működésbe. Egyébként az volt a közhiedelem, hogy Schultze úr valami félelmetes hadigépezeten dolgozik, amely öldöklő hatás dolgában túltesz minden eddigin, és arra hivatott, hogy Németországnak biztosítsa a világhuralmat.

Hogy a titokba behatolhasson, Marcel a legvakmerőbb és legkalandosabb terveket forgatta a fejében. De hiába, be kellett látnia, hogy akár betöréssel, akár álcöltözéssel próbálkozik - minden ilyen kísérlet eleve kudarcra van ítélve. A sötét, tömör bástyafalakat éjjel fényszórók

világítják meg, és kipróbált fegyveresek őrzik - csupa leküzdhetetlen akadály. És még ha sikerül is rést nyitni egy ponton, mit láthat? Részleteket, csak részleteket, sohasem az egészet!

Mindegy. Megesküdött, hogy nem tágít. Ha tíz évig kell itt rostokolnia, akkor is kitart, nem veszte el a türelmét. Előbb-utóbb megszerzi a titok nyitját, ha törik, ha szakad, meg kell szereznie. Áll már és virágzik Franceville, a boldog város, áldásos intézményei mindenki javát szolgálják, és a szebb jövő távlatát nyitják meg a csüggedt népek előtt. Marcel bizonyosra vette: a latin faj ilyen hatalmas sikerének láttára Schultze professzor még sokkalta elszántabb, mint valaha, hogy beváltsa fenyegetését. Nyilván ezt a célt szolgálja maga az Acélváros, és minden munka, ami falain belül folyik.

Hónapok teltek el.

Marcel már vagy ezredszer újíttatta meg magának a hannibáli esküt, amikor egy márciusi napon az egyik szürke porkoláb útján magához rendelte a vezérigazgató.

- Schultze úrtól parancsot kaptam - mondta neki -, hogy küldjem el hozzá a legjobb rajzolókat. Ön az. Szedje össze a holmiját, be fog költözni a belső körbe. Hadnaggyá léptették elő.

Amikor már lankadni kezdett a reménye, hogy valaha a nagy úr közelébe férkőzhet, hősies munkája eredményeként elérkezett a várva várt pillanat! Marcelban úgy eláradt a boldogság, hogy nem tudta eltitkolni, meglátszott az arcán.

- Örvendek - mondta a vezérigazgató -, hogy ilyen jó hírt közölhettem önnel. Kíváncsi, hogy továbbra is sikerrel haladjon előre azon az úton, amelyen eddig oly derekasan helytállt. Önre a legragyogóbb jövő vár. Sok szerencsét, uram!

Annyi megpróbáltatás után Marcel végre közvetlenül maga előtt látta a célt, amelynek elérésére szent esküt tett!

Percek alatt összecsomagolta a cókmókját, hogy a szürke emberek vezetésével minél előbb átléphesse az utolsó körfal eddig számára tilalmas ajtaját.

Ott állt a megközelíthetetlen Bika-torony lábánál, melynek eddig csak a felhők távolságában elvesző tetőzetét láthatta. És a következő pillanatban váratlan, meglepő látvány tárult elé. Képzeljük el, hogy valaki sivár, zakatoló európai gyárból hirtelen, átmenet nélkül egy forró égövi őserdőbe csöppen. Ilyen meglepetés várt Marcelra Stahlstadt kellős közepén.

Még az őserdőkön is sokat szépítenek a nagy írók túlzó leírásai. De Schultze úr parkja valóban egyike volt a leggyönyörűbb díszkerteknek. A legsudárabb pálmák, a legbujább banánfák, a legkövérebb kaktuszok pompáztak ott sűrű bozótokban. Könnyedén kúszó indák tekerőztek karcsú eukaliptuszokra, zöld füzerekké bogozódtak, vagy dús fürtökben csüngtek le az ágakról. Valószínűtlen alakú duzzadt növények burjánzottak a talajon. Narancsfák mellett ananász- és guayavacserjék is dús gyümölcsöt érleltek. Színpompás tollazatú kolibrik és paradicsommadarak röpködtek a levegőben. És akárcsak a kert növényvilága, a hőmérséklet is trópusi volt.

Marcel körülnézett, kereste az üvegboltozatot és a hőfejlesztőt, ami ezt a csodát előidézhette, és elámult, mikor nem látott egyebet, mint a mennybolt kékjét.

Aztán eszébe jutott, hogy van a közelben egy örökké égő föld alatti szénréteg, és rájött, hogy Schultze úr elmésen úgy hasznosította ezt a kincset érő hőforrást, hogy fémcsövek hálózata útján állandó üvegházi meleggel látta el a kertet.

De ez az ésszerű magyarázat nem csökkentette a fiatal elzászi elragadtatását. Nem győzött gyönyörködni a pázsit csodás zöldjében, és szomjasan lehelte be a levegő mámorító illatát. Fél év óta egy árva fűszálat sem látott, most kárpótolta magát.

Enyhén kaptató, homokkal behintett ösvény vezetett egy szép márványlépcsőhöz, e fölött fenséges oszlopsor emelkedett. Ez volt a homlokzata a hatalmas kockaépítménynek, mely a Bika-torony talapzatául szolgált. Az oszlopcsarnokban Marcel hét-nyolc vörös libériás inast látott, meg egy háromszögletű csákóval, alabárrdal feszítő portást. Az oszlopok közeiben díszes bronzkandeláberek voltak elhelyezve. Ahogy fölfelé haladt a lépcsőn, mélyből hallatszódó tompa moraj jelezte, hogy lent a föld alatti vonat robog.

Marcel megnevezte magát, mire azonnal bevezették.

Az előcsarnok valóságos szobormúzeum volt. De nem ért rá itt szétnézni. Egy vörös és arany, majd egy fekete és arany kárpitozású szalonon keresztül sárgával és arannyal bevont várószobába jutott. Itt a komornyik néhány percre magára hagyta. Végre az utolsó ajtó is megnyílt előtte. Zöld és arany díszítésű, pazar dolgozószobába lépett.

Schultze úr hosszú szárú agyagpipából pőfékelve heverészett, mellette nagy korsó sör. Az Acélváros fejedelme oly kirívóan hatott ebben a fényűző környezetben, mint sárfolt a lakk-csizmán.

Föl sem ült fektéből, fejét sem fordította arra, csak hidegen megkérdezte:

- Ön az a rajzoló?

- Én vagyok, uram.

- Láttam a vázlatait. Nagyon jók. Egyebet nem tud rajzolni, csak gőzmozdonyokat?

- Mást még eddig nem kívántak tőlem.

- Ért valamit a ballisztikához?

- Tanulmányoztam üres óráimban, a magam kedvtelésére.

Schultze úrnak szíve szerint való volt ez a válasz. Csak most méltatta alkalmazottját arra, hogy ránézzen.

- Akkor hát tudna nekem segíteni egy ágyú megtervezésében?... Majd meglátom, mire megy vele... Nem lesz könnyű dolga, pótolnia kell azt a szerencsétlen Sohnét, aki ma reggel egy dinamittöltettel felrobbantotta magát. A barom! Mindnyájunkat levegőbe röpíthetett volna.

Meg kell vallani, ez a kíméletlen durvaság éppenséggel nem hangzott meglepően Schultze úr szájából.

8. A sárkány barlangja

Az olvasó, ha figyelte Marcel helyzetének eddigi szerencsés alakulását, aligha fog csodálkozni azon, hogy a fiatal elzászi néhány hét leforgása alatt teljesen beopta magát Schultze úr bizalmába. Elválhatatlanok lettek. Együtt dolgoztak, együtt étkeztek, együtt sétáltak, együtt pipáztak és söröztek - közösen csináltak mindent. A jénai exprofesszor még sohasem akadt ennyire kedvére való munkatársra. Félig kimondott szavakból is értett, és gyorsan meg tudta valósítani főnöke elgondolásait.

Marcel nemcsak a mesterség minden ágában való jártasságával, általános hozzáértésével tette magát nélkülözhetetlenné. Kellemes társalgó volt, jókedvvel és kitartóan dolgozott, feltalálói ötleteit illő szerénységgel tálalta fel.

Schultze úr el volt tőle ragadtatva. Egy nap százszor is elmondta magában:

„Ezzel a fiúval jó vásárt csináltam. Valóságos gyöngyszem!”

A dolog úgy állt, hogy Marcel kezdettől fogva veséjébe látott a főnökének. Felismerte uralkodó jellemvonását, a mértéktelen, kapzsi önzést, mely kifelé ádáz hiúságban nyilvánult meg... Eszerint bánt vele, ehhez szabta viselkedését.

Csakhamar annyira kitanulta ennek a léleknek egész billentyűzetét, hogy úgy játszott rajta, mint jó zenész a zongorán. Igen egyszerű taktikával élt. Lehetőleg kimutatta saját érdemét, de mindig úgy, hogy a másíknak módja legyen vele szemben a fölényét éreztetni.

Ha például egy tervrajzot készített, tökéletesen megcsinálta, de hagyott benne valamilyen csekély, könnyen észrevehető hibát, amire aztán az exprofesszor diadalmasan lecsapott.

Ha valamilyen ötlete támadt, igyekezett úgy beszélni a társalgásba, hogy Schultze úr azt hihesse, neki jutott eszébe. Néha még messzebbre ment, azt mondta például:

- Megrajzoltam az újfajta hajó tervét, leválasztható sarkantyúval, úgy, ahogy ön kívánta.
- Én? - csodálkozott Schultze, aki álmában sem gondolt ilyesmire.
- Hát persze! Nem emlékszik?... A leválasztható sarkantyú az ellenséges hajó oldalában orsó alakú aknáat hagy, amely három perc múlva robban!
- Csakugyan, egészen elfelejtettem. Annyi gondolat nyüzsög a fejemben!

És Schultze úr szépen bezsebelte az új találmány szerzőségét. Ámbár lehet, hogy csak félig ugrott be a ravasz fogásnak. Sőt valószínű, hogy titokban elismerte Marcel fölényét. De amilyen tekervényes utakon jár az emberi hiúság, könnyű volt elhitetnie magával, hogy ő különb elme; fő, hogy alárendeltje is elhiggye, legalább látszólag.

„Akárhogy adja az okosat ez a fráter, alapjában véve mégis nagy számár!” - gondolta magában, és mind a harminckét foga kivillant, ahogy némán elnevette magát.

Önhittsége hamar megtalálta a kielégülést abban a tudatban, hogy ezeket a műszaki elképzeléseket rajta kívül senki meg nem valósíthatja... Csak általa és az ő számára értékesek! Végeredményben Marcel csupán egy csavar abban az ipari gépezetben, amelyet ő, egyedül Schultze volt képes megteremteni...

Teljesen sohasem gombolkozott ki - ahogy mondani szokás - alkalmazottja előtt. Öt hónapi tartózkodás után a Bikatoronyban Marcel nem sokkal többet tudott a központi erőd titkaiból,

mint annak előtte. De gyanakvása félig-meddig bizonyossággá erősödött. Mindinkább meggyőződésévé vált, hogy Stahlstadt valami nagy titkot rejt, és hogy Schultze az üzleti haszon túl más célra tör. Foglalkozásának, gyára berendezésének természete nagymértékben valószínűsítette azt a föltevést, hogy valamilyen eddig ismeretlen hadigépet talált fel.

De a rejtély nyitja még homályban volt. Marcel lassanként ráeszmélt: ha meg akarja szerezni a titok kulcsát, azonnal cselekednie kell. Döntő lépésre határozta el magát.

Szeptember ötödike volt, annak a napnak évfordulója, amikor az Albrecht-aknában rátalált kis Karl barátjának holttestére.

Künn hideg volt. Az amerikai Svájc hosszú, kemény tele már fehér hótakaróval borította a környező bérceket. De Stahlstadt parkjában enyhe volt a hőmérséklet, akár júniusban. A hópelyhek elolvadtak, mielőtt földet értek volna, és harmatcseppek alakjában hulltak a trópusi növényzetre.

Vacsoránál ültek.

- Pompás volt a mai káposztás kolbász, nemde? - kérdezte Schultze úr. A bégum millióinak birtokában sem mondott le kedvenc ételéről.

- Remekül ízlett - hagyta rá Marcel, pedig kegyetlenül unta már a minden esti fogást, amit hősiesen gyűrt le.

Háborgó gyomra ösztökelte, hogy most próbálkozzék a kockázatos kísérlettel.

- Nem is értem - sóhajtott fel a professzor -, némely népek hogy tudnak meglenni kolbász, savanyú káposzta és sör nélkül!

- Kutya életük lehet - felelte Marcel. - Valóságos jótétemény lenne számukra, ha bekebeleznék őket a Vaterland.

- Eljön az ideje, eljön biztosan - mondta az acélkirály. - Máris benn vagyunk Amerika szívében. Foglaljunk el egy-két szigetet Japán körül, meglátja, mily hatalmas léptekkel haladunk majd előre a földtekén!

A komornyik pipákat hozott. Schultze úr megtömte a magáét, és rágyújtott. Marcel kivárta azt a percet, amikor főnöke a tökéletes boldogság hangulatának engedte át magát.

- Meg kell hogy mondjam - szólalt meg kis szünet után -, én nemigen hiszek ennek a hódításnak a sikerében.

- Miféle hódításról beszél? - kérdezte Schultze, aki már elfelejtette, miről volt szó az imént.

- Arról, hogy a németek meghódíthatnák a világot!

Az exprofesszor azt hitte, rosszul hall.

- Mit mond? Nem hisz a németek világhódító erejében?

- Nem.

- No nézd csak!... És nem mondaná meg, miért nem?

- Egyszerűen azért, mert a francia tüzérek leleményesebbek a németeknél, és fölébük tudnak kerekedni. Honfitársaim jól ismerik őket, és szentül hiszik, hogy egy eszes francia fölé két más nemzetbelivel. 1870 jó lecke volt nekik, de majd visszafizetik azoknak, akiktől kapták. A kis Svájcban senki sem kételkedik ebben, és meg kell mondanom, uram, hogy angol mérvadó körök ugyanígy vélekednek.

Marcel hideg, metsző hangja, ha lehet, még fokozta szentségtörő kijelentésének döbbenetes hatását.

Az acélkirály egészen megdermedt, torkán akadt a szó a megrökönyödéstől. A vér a fejébe tódult, úgyhogy Marcel félni kezdett, talán elvetette a sulykot. De mikor látta, hogy áldozata csak levegő után kapkod, s nem halt szörnyet, még meg is tódította, amit az imént mondott:

- Úgy van, uram, sajnos, de való. Vetélytársaink nem csapnak zajt, csendben dolgoznak. Azt hiszi, semmit sem tanultak a háború óta? Mialatt mi elvakultan azzal törődünk, hogy egyre növeljük ágyúink súlyát, egyszer csak majd azon vesszük észre magunkat, hogy nagy újítással állnak elő.

- Újítással! Újítással! - hebegte Schultze úr. - Hát talán mi nem újítunk?

- Hogyne, tudom! Acélból öntjük azt, amit eddig bronzból öntöttek! Megkészserezzük ágyúink nagyságát és hordtávolságát, ez az egész!

- Megkészserezzük? - Schultze úr hangjában benne volt: ohó, annál többet is teszünk!

- Akárhogy is, csak utánzók vagyunk. Mondjam ki az igazat? Nincs bennünk lelemény. A franciákban van, legyen nyugodt.

Schultze úr lassanként visszanyerte higgadtságát. Arcának gutaütéses vörössége eltűnt, csak ajka remegésén látszott, hogy még forrong belül.

Megalázottnak érezte magát. Ezt kellett megérnie! Hogy neki, a leghatalmasabb üzem korlátlan urának, a világ legnagyobb ágyúgyárosának, akit királyok és parlamentek hízelegnek körül, neki, Schultzenak egy jelentéktelen svájci műszaki rajzoló szemébe meri vágni, hogy nem ér annyit, mint egy közönséges francia tüzer... Amikor itt közel, azon a páncélos falon túl van valami, amivel pozdorjává zúzhatja ennek az arcátlan bolondnak az ellenvetéseit, befoghatja a száját, tönkresilányíthatja érveit! Nem, ezt a sértést nem hagyhatja magán száradni!

Schultze olyan hirtelen mozdulattal állt fel, hogy a pipája leesett és összetört. Metsző gúnnnyal nézett Marcelra, és összeszorított fogai közül inkább sziszegte, mint mondta:

- Jöjjön velem, uram. Megmutatok önnek valamit, aztán merje mondani, hogy bennem nincs lelemény!

Marcel nagyban játszott, de nyert. Megnyerte a játszmát vakmerő szókimondásával, amely annyira meglepte az exprofesszort, hogy a hiúság legyőzte benne az óvatosságot. Schultze leküzdhetetlen vágyat érzett, hogy feltárja titkát. Szinte önkívületben lépett be a dolgozószobájába, s intett Marcelnak, hogy kövesse. Gondosan bezárta maguk mögött az ajtót, aztán egyenest a könyvespolcához ment, és megnyomott rajta egy titkos rugót. Könyvsorokkal álcázott ajtó nyílt meg a falban. A szűk nyíláson túl keskeny csigalépcső vezetett a Bika-torony aljába.

Egy tölgyfa ajtó meredt eléjük. Schultze kinyitotta a mindig magával hordott kulccsal. A második ajtót, akárcsak a páncélszekrényeket, titkos szóra járó lakat zárta. Schultze betűkből összerakta a szót, és kitérte a nehéz vasajtót, amely belülről bonyolult robbanószerkezettel volt felszerelve. Ezt Marcel szakmai kíváncsiságból szerette volna megvizsgálni, de vezetője erre nem hagyott neki időt.

Most egy harmadik ajtó előtt álltak. Ezen nem látszott semmiféle zár vagy retesz, rejtett rugó megnyomására nyílt ki.

Átjutva az utolsó ajtón is, kétszáz vaslépcsőn kellett fölmenniük a Bika-torony kupolájába, amely egész Stahlstadt fölé kimagaslott...

A torony gránitból épült, oly szilárdan, hogy kiállt volna minden ostromot. A kupola belseje kerek bástyateremnek volt kiképezve, több lőréssel. Közepén óriás acélágyú.

- Íme! - kiáltott fel a professzor, aki egész úton egy szót sem szólt.

A legnagyobb ostromágyú volt, amelyet Marcel valaha látott. Súlya lehetett vagy háromszázezer kilogramm, toroknyílása két méter. Hátultöltő szerkezet volt. Acéltalpra szerelve, acélsíneken gördült. Egy gyermek is kezelhette volna, oly könnyűvé tette minden mozgását egy elmés fogaskerékrendszer. Az ágyútalp hátulján alkalmazott rugó tökéletesen kiegyensúlyozta a hátralökődést, és minden lövés után önműködően vitte vissza előbbi állásába a csövet.

- Mekkora az átütőereje ennek a lövegnek? - kérdezte Marcel, elálmélkodva a hatalmas hadigépen.

- Húsz kilométerre egy teljes töltésű lövedék úgy átfúr egy negyven hüvelyk vastag vaslemezt, mint egy szelet vajás kenyeret.

- És milyen messzire hord?

- Milyen messzire? - kiáltott nekihevülten Schultze. - Az imént ön azt mondta, hogy a mi leleményünkől csupán a jelenlegi ágyúk hordtávolságának megkétszerezésére futja! Nos, merek fogadni, hogy ezzel az ágyúval tíz mérföldre¹⁶ célba találok!

- Tíz mérföldre! - kiáltott Marcel. - Miféle új löport használ?

- Úgy! Ha kíváncsi, megmondhatom - válaszolt Schultze különös hangsúllyal. - Semmi okom sincs rá, hogy föl ne tárjam ön előtt a titkaimat! A szemcsés löpor már idejét múlta. Én lögyapotot használok. Ennek feszítőereje négyszerte nagyobb a löporénál! És én még ötszöröse fokozom azzal, hogy nyolctized rész kálium-nitrátot vegyíték hozzá!

- Csakhogy - jegyezte meg Marcel - nincs az a legkitűnőbb acélból öntött ágyúcső, amely sokáig kibírná ilyen rengeteg lögyapot robbanását. Három-négy lövés után tönkremegy, hasznavehetetlen lesz!

- Csak egyetlenegy fog löni, de az elég lesz!

- Drága multság!

- Egymillió, annyiba kerül az ágyú előállítás!

- Egymillió egyetlen lövésért!...

- Megéri, ha elpusztít egymilliárdot!

- Egymilliárdot! - kiáltott fel Marcel. De vigyázott, hogy el ne árulja bámulattal vegyes rémületét. - Akármilyen meglepő és csodálatos alkotás ez - mondotta -, mégis csupán tökéletesebb utánzata a meglevőnek, és nem változtat a véleményemen: nincs benne lelemény.

- Lelemény! - válaszolta lenézően Schultze. - Mondom, nincs már titkom ön előtt. Jöjjön!

A kupolát hidraulikus felvonógép kötötte össze az alsó emelettel. Leszálltak. Schultze úr egy sor henger alakú tárgyra mutatott. Első pillantásra leszerelt ágyúcsöveknek látszottak.

- Ezek a lövedékeink.

Marcel most kénytelen volt elismerni, hogy ezekhez hasonló bombákat még sohasem látott.

¹⁶ 1 francia mérföld 4 km.

Két méter hosszú, egy méter átmérőjű hengerek voltak. Külső ólomburkolatuk mintázata az ágyúcső rovátkáiba illett. Hátraléve acéllemez volt rájuk szegezve, elöl gyutacsban végződtek.

Hogy mi volt ezeknek a bombáknak különleges sajátossága, külsejük nem árulta el. Csak sejteni lehetett, hogy valami borzalmas robbanóerőt rejtettek magukban, amelynek gyilkos hatása minden eddigit felülmúl.

- Nem találja ki? - kérdezte Schultze a némán bámuló Marcelltól.

- Nem én, uram! Nem értem, miért olyan hosszú a lövedék, és roppantul súlyos is lehet, amint látom.

- A látszat csal, a súlya alig különbözik egy hasonló kaliberű közönséges bomba súlyától. No de tudjon meg most már mindent!... Üvegből készült rakétalövedék, tölgyfa burkolattal. A beléje préselt folyékony szén-sav feszítőereje hetvenkét atmoszféra nyomásnak felel meg! Az ütközés pillanatában a burkolat szétrobban, a folyadék gázzá válik. A következmény: a környező hőmérséklet fagypont alatt mintegy száz fokra süllyed, ugyanakkor nagy tömeg szén-sav vegyül a levegőbe. A robbanás helyétől harmincméteres körzetben minden élőlény megfagy és megfullad. A harminc méter hozzávetőleges alapja a számításoknak, de valószínűleg sokkal nagyobb a hatás; lehet, hogy száz-kétszáz méteres sugarú körre is kiterjed! Sőt még jobb eredményt kapunk, ha tekintetbe vesszük, hogy a szén-gáz, nehezebb lévén a levegőnél, sokáig az alsó légrétegekben marad, s a veszélyes zóna a robbanás után még órákig megtartja mérgező hatását, úgyhogy aki odamerészkedik, menthetetlenül elpusztul. A lövedék gyilkoló hatása pillanatnyi és tartós egyszersmind!... Rendszerem szerint tehát sebesültek nem lesznek, csak halottak!

Schultze úr szemléltetést kéjelegve sorolta fel találmánya előnyeit: jókedve visszatért, arca kipirult a büszkeségtől, nevetve villogtatta mind a harminckét fogát.

- Képzeld el - folytatta -, hogy kellő számú ilyen ágyútorkot szegeznek egy ostromlott városra! Számítsunk minden hektárnyi területen fekvő város ellenében száz, tíz-tíz lövegéből álló üteget, a harci célnak megfelelően felállítva. Tegyük fel, valamennyi ágyú tüzelésre kész, az idő csendes és kedvező. Egyszerre villamosság útján megadom a jelt... Egy perc múlva ezer hektár területen nincs többé élőlény! A szén-sav óceánja árasztja el a várost. Hát nem fölséges gondolat? Nápolyban fogamzott meg bennem, amikor egyszer a Kutya-barlangban¹⁷ jártam. De a végső lökést a megvalósításhoz tavaly ilyenkor kaptam, amikor az orvosi jelentésben olvastam, hogy az Albrecht-aknában egy bányászfiút halálos baleset ért. No, mit szól ehhez?

Marcel némán állt, nem bírt megszólalni. Schultze úr annyira élvezte diadalát, hogy nem akart visszaélni vele.

- Van valami mégis, ami bosszant.

- Vajon mi?

- Az, hogy nem tudtam kiküszöbölni a robbanás zaját. Így az ágyúm túlságosan hasonlít más, közönséges ágyúkhöz. Mennyivel szebb lenne, ha nesztelenül suhanna a bomba, hang nélkül kiirtana százezer embert egy csöndes, holdas éjszakán!

A csábos gondolat ábrándokba ringatta Schultze urat. Talán sokáig megmaradt volna a szótlan merengésben, mellyel voltaképpen hiúságát legyezgette, ha Marcel föl nem riasztja:

¹⁷ A Nápoly környéki Kutya-barlang onnan kapta a nevét, hogy a kutya vagy más, alacsony négylábú megfullad a levegőjében, míg az egyenesen álló embernek nem történik baja. A szén-gáz ugyanis a talaj szintje fölött mintegy hatvan centiméter magas rétegben terjed szét benne.

- Ez mind nagyon szép, uram, de ezer ilyen ágyú sok időbe és pénzbe kerül.

- Pénz? Van bőven! Az idő pedig nekünk dolgozik.

Ez a törölmetszett germán hitte is, amit mondott.

- Helyes - folytatta Marcel. - Az ön széngázzal töltött lövedéke nem egészen új ugyan, mert hiszen fullasztó bombákat már évek óta ismerünk, de nem vitatom, hogy pusztító hatása rendkívüli. Csakhogy...

- Csakhogy?...

- Térfogatához képest túl könnyű, így hát tíz mérföld távolságra nem lehet kilőni!

- Nekem elég, ha két mérföldre visz - mosolygott Schultze úr. - De mutatok önnek egy másik bombát. Ez száz szimmetrikusan elrendezett ágyúcsövet tartalmaz egymásba illesztve, mint egy messzelátó hengerei. Ezek a kilövés után szétválnak, s mintha külön-külön kis ágyú lenne mindegyik, gyújtóanyaggal töltött apró bombákat okádnak magukból. Olyan ez, mintha teljes üteget lőnék ki az ürbe, amely egy egész várost föl tud gyújtani, elolthatatlan lángokkal terjeszti a tűzvészt és a halált! Ennek a bombának megvan a kellő súlya ahhoz, hogy tíz mérföldre hordjon! Nemsokára meggyőzzük a hitetlenkedőket, akár az ujjukkal tapinthatják majd a százezer áldozat hulláit!

Schultze most olyan undok nevetéssel vicsorította harminckét fogát, hogy Marcelnak nagy kedve lett volna kiverni belőle vagy egy tucatot. De volt ereje türtőztetni magát. Még nem tudott meg mindent, amit meg akart tudni.

Schultze úr csakugyan tovább beszélt:

- Amint mondom, nemsokára elvégezzük a döntő kísérletet!

- Hogyan? Hol? - kiáltott fel Marcel.

- Hogyan? Úgy, hogy az egyik bombát kilőjük innét a toronyból, s a bomba el fog röpdülni a Cascade Mounts fölött... S hogy hol fog robbanni? A tőlünk tíz mérföldre eső város területén, amely nem készülhet fel erre a mennykőcsapásra, és ha felkészül, sem lesz képes ellenállni irtózatoss hatásának! Ma szeptember ötödike van. Nos, tizenharmadikán este tizenegy óra negyvenöt perckor Franceville eltűnik az amerikai föld színéről! Meg fog ismétlődni Szodoma tűzvésze! Most professzor Schultze engedi szabadjára az ég minden tüzeit!

Erre a váratlan kijelentésre Marcelnak arcába szökött a vér. Szerencsére Schultze úr nem vette észre, hogy mi megy végbe benne.

- Ez fog történni! - folytatta most már hanyagabban. - Pontosan az ellenkezőjét tesszük itt annak, amire Franceville alapítói vállalkoztak. Mi az élet megrövidítésének titkát keressük, míg ők azt kutatják, mily módon lehet az életet meghosszabbítani. De az ő munkájuk kudarcra van ítélve, s az élet abból a halálból fog sarjadni, amelynek magvát mi hintjük el. Azonban a természetben mindennek megvan a maga rendeltetése, és doktor Sarrasin, amikor az elszigetelt várost megalapította, tudtán kívül a legnagyobb tereppel szolgált kísérleteim számára.

Marcel nem hitt a fülének.

- De hiszen - mondotta, és hangjának akaratlan remegése mintha egy pillanatra feltűnt volna az acélkirálynak -, de hiszen Franceville lakói nem vétettek nekünk, uram! Tudomásom szerint önnek semmiféle oka sincs, hogy haragudjon rájuk.

- Kedves barátom - válaszolta Schultze úr -, az ön különben jól rendezett agyában még vannak holmi kelta eszmecsökevények. Ezek nagyon ártalmára lehetnek, ha hosszú életű akar lenni a

földön! Jog, erkölcs, gonoszság csupa viszonylagos és szokványos fogalom. Csak a természet törvényei abszolút érvényűek. A létért való küzdelem törvénye ugyanúgy megdönthetetlen, mint a nehézkedése. Azt semmibe venni esztelen próbálkozás. A józan értelem azt diktálja, hogy hozzá alkalmazkodjunk, és kövessük útmutatását. Ezért fogom elpusztítani doktor Sarrasin városát. Ágyúm segítségével az én ötvenezer németem játszva végez majd annak a százezer holdvilágfalónak pusztulásra ítélt csoportjával.

Marcel belátta, hogy teljesen meddő dolog Schultze úrral vitatkozni, nem is fűzte tovább a szót.

Elhagyták a bombaraktárt. Schultze gondosan bezárta az ajtókat, aztán visszamentek az ebédlőbe.

Schultze a világ legtermészetesebb ábrázatával szájához emelte a söröskorsót, csengetett, hogy hozzanak másik pipát az összetört helyébe, és megkérdezte a lakájtól:

- Arminius és Sigimer itt vannak?

- Igen, uram.

- Szóljon nekik, legyenek kéznél, ha hívatom őket. - Amikor az inas kiment, az acélkirály Marcelhoz fordult, és erősen az arcába nézett.

Marcel nem sütötte le szemét a kemény, szúrós tekintet előtt. Ő szólalt meg először:

- Igazán végre akarja hajtani tervét?

- Igazán. Tizedmásodpercnyi pontossággal ismerem hosszúságban és szélességben Franceville földrajzi helyzetét, és szeptember tizenharmadikán este tizenegy óra negyvenöt perckor a város megszűnik létezni.

- Talán helyesebb lett volna tervét tökéletesen titokban tartani!

- Kedves barátom, maga, úgy látszik, sohasem tanulja meg a logikus gondolkozást. Ezért nem sajnálom túlságosan, hogy fiatalon kell meghalnia.

Marcel ezekre a szavakra felpattant ültéből.

- Hát nem érti - folytatta hidegen Schultze úr -, hogy én csak olyanok előtt beszélek terveimről, akik azt, amit tudnak, nem adhatják tovább?

Ismét csengetett. Két óriás jelent meg a terem ajtajában: Arminius és Sigimer.

- Ön meg akarta ismerni titkomat - szólt Schultze úr. - Most ismeri!... De halállal fizet érte.

Marcel nem válaszolt.

- Ön sokkal eszesebb - folytatta Schultze úr -, semhogy feltegye rólam, hogy életben hagyom most, amikor be van avatva a titkomba. Megbocsáthatatlan könnyelműség lenne, azonkívül ellenkezne a logikával. Nagy céloom tiltja, hogy kockáztassam a sikert olyan viszonylagos és jelentéktelen értékért, amilyen egy ember élete - még ha olyan emberről van is szó, mint ön, akinek kitűnő agyberendezését őszintén becsülöm. Bánom is voltaképpen, hogy a hiúság elragadott, s most kénytelen vagyok önt eltenni láb alól. De be kell látnia, hogy amikor oly nagy célnak szentelem magam, nem lehetnek érzelmi szempontjaim. Elárulhatom különben, hogy elődje, Sohne sem dinamitrobbanás következtében halt meg, hanem azért, mert be-furakodott a titkaimba!... A szabály nem tűr kivételt, kell is, hogy hajthatatlan legyek. Ezen nem változtathatok.

Marcel szótlanul nézte Schultze urat. Rideg hangjából, kopasz fejének vadállati konokságából megértette, hogy el van veszve. Ezért nem is tartotta érdemesnek, hogy tiltakozzon.

- Mikor halok meg és minő halállal? - kérdezte.

- Ezek a részletkérdések ne érdekeljék - válaszolta Schultze úr. - Meg fog halni, de szenvedés nélkül. Egy reggel majd nem ébred föl. Ennyi az egész.

Az acélkirály intésére Marcellt elvezették a szobájába. Ajtaja előtt a két óriás állt őrt.

Mikor egyedül maradt, aggodalomtól és dühtől remegve gondolt az orvosra, övéire, honfitársaira, mindazokra, akiket szeretett.

„Az semmi, hogy rám halál vár - töprengett. - De a veszély, ami őket fenyegeti! Azt hogy lehet elhárítani?”

9. Menekülés

A helyzet valóban válságos volt. Mit tehetett Marcel? Órái meg voltak számlálva, és talán élete utolsó éjszakáját hozta el az alkonyat.

Egy percet sem aludt, nem mintha félt volna, hogy nem ébred fel többé, ahogy Schultze úr mondta, hanem mert szüntelenül Franceville-re, a várost fenyegető irtózatoss katasztrófára kellett gondolnia.

„Mit kísérelhetnék meg? - töprengett újra meg újra. - Szétrombolni az ágyút? Levegőbe röpíteni a tornyot? De hogyan? Vagy szökni próbáljak? Amikor két emberkolosszus őrzi a szobámat? És akkor is, ha ki tudnék szabadulni Stahlstadtból a végzetes szeptember tizenharmadika előtt, megakadályozhatnám-e a borzalmat?... Talán mégis! Ha városunk elpusztul is, legalább figyelmeztethetném lakóit, még idejekorán felriaszthatnám őket: meneküljete! Tűzvész, acélzápor fenyeget! Elpusztultok, ha nem menekültök késedelem nélkül!”

Aztán Schultzéra vetette magát gondolatban.

„A nyomorult gazember! Még ha túlozta is bombájának pusztító hatását, még ha nem is tudja felgyújtani elolthatatlanul az egész várost, bizonyos, hogy egyetlen lövéssel jelentékeny részét lángba boríthatja! Irtózatoss hadigépet eszelt ki, és bár nagy a távolság a két város között, félelmetes ágyújával elérheti Franceville-t. A lövedék kezdősebessége hússzorosa az eddig elért sebességnek. Mintegy tíz kilométer, vagyis két és fél mérföld másodpercenként. Majdnem háromszorta nagyobb, mint a föld forgási sebessége! Lehetséges ez?... Igen, igen... hacsak az ágyúcső szét nem reped az első kilövésnél!... Nem reped szét, mert olyan acélból van öntve, melynek repedési ellenállása szinte határtalan! A bitang pontosan ismeri Franceville fekvését! Ki sem kell mozdulnia barlangjából, matematikai precizitással beállíthatja ágyúját, és mint mondta, a bomba a város kellős közepén zuhan majd le! Hogyan értesítem a szerencsétlen lakosságot?”

Marcel a szemét sem hunyta le hajnalig. Lázás álmatlanságban töltött éjszaka után kelt föl ágyából.

„Úgy látszik, csak holnap éjjel gyilkol meg az a hóhér - gondolta. - Azt mondja, meg akar kímélni a szenvedéstől, biztosan azt várja, hogy az álom legyűrje nyugtalanságomat... Miféle halálnemet tartogat számomra? Szénsavat akar velem beleheltetni, mialatt alszom? Vagy széngázt vezetett a szobámba, aminek bőviben van? Avagy inkább cseppfolyós állapotban alkalmazza a gázt, ahogyan a bombáit tölti meg, hogy újból gázzá változva, mínusz száz fokra hűtse a levegőt? S hogy másnap ép, egészséges, eleven testem helyén csak egy csonttá fagyott múmia maradjon?... A nyomorult! Ám dermedjen meg a szívem, fagyjon meg a testem a kibírhatatlan hidegben, csak barátaim, Sarrasin doktor, a családja, Jeanne, az én kis Jeanneom, csak ők maradjanak életben! Ezért kell megszökni. Meg fogok szökni!”

Ahogy ezt a szót kimondta, Marcel ösztönszerű mozdulatot tett. Noha úgy hitte, a szobája be van zárva, lenyomta a kilincset.

Óriási meglepetésére az ajtó kinyílt, és ő úgy, mint máskor, lemehetett a kertbe sétálni.

„Lám - gondolta -, a központi erőd foglya vagyok, de kimehetek a szobámból. Ez is valami!”

De hiába mehetett ki, csak látszólag volt szabad, mert egy lépést sem tehetett úgy, hogy nyomon ne követte volna a történelmi vagy inkább történelem előtti nevet viselő két óriás: Arminius és Sigimer.

Már ezelőtt is többször találkozott jártában-keltében a szürke köpenyes, vörös képű, bika-nyakú, vastag bajuszú, bozontos szakállú vasgyúrókkal, és nem tudott rájönni, mi lehet a rendeltetésük az erődben.

Most már tudta. Schultze úr ítéletvégrehajtói voltak, átmenetileg pedig az ő személyes testőrei.

A két óriás állandóan szemmel tartotta. Éjjel az ajtaja előtt aludtak, ha kiment a parkba, sarkában voltak. Ezt az éber őrködést még nyomatékosabbá tette, hogy revolverrel és törrel voltak felfegyverkezve.

Amellett némák voltak, mint a hal, Marcel hiába igyekezett velük ravasz hátsó gondolattal szóba ereszkedni, csak vad pillantásokat kapott válaszul. Azt hitte, ha megkínálja őket egy pohár sörrel, annak nem bírnak ellenállni, de ez sem segített. Egész napi megfigyelés alatt egyetlen szenvedélyüket fedezte fel, a pipát. Miközben őt kísérgették, minduntalan rágyújtottak. Törte a fejét, hogyan aknázhathatná ki ezt a szenvedélyt a maga javára. Egyelőre el sem tudta képzelni a módját, de szentül föltette magában, hogy megszökik, és semmit sem volt szabad elhanyagolnia, ami eltökélt szándékának megvalósításához vezethetett.

A dolog sürgős volt. De hogy fogjon hozzá? Afelől biztos volt, hogy az első gyanút keltő mozdulatra két golyó fúrja át a koponyáját. De még ha célt is téveszt a lövés, mit ér vele? Három erőd, hármas őrszemlánc zárja el a menekülés útját.

Mint a Műszaki Főiskola volt hallgatója, megszokta, hogy szabályszerűen fölállítsa a matematikai problémát. Most is így tett.

„Tegyük fel, hogy egy embert két, mindenre elszánt, egyenként is nála sokkalta erősebb, állig fegyverzett pribék őriz. Ez esetben az illetőnek ki kell játszania az árgus szemű strázsák éberségét. Ha ez megvan, még ki kell törnie egy mindenfelől szigorúan őrzött erődből...”

Százszor elismételte magában ezt a kettős kérdést, mind a százszor lehetetlenségbe ütközött.

Válságos helyzete kiváltja-e belőle valamilyen vakmerő sakkhúzás ötletét, vagy pusztán a véletlenre bízta magát? Nehéz volt eldönteni.

Másnap, ahogy történetesen a parkban sétált, Marcel szeme megakadt egy sajátos külsejű növényen, amely a gypágy szélén bokrosodott.

Dísztelen, fűnemű cserje volt, a száron váltakozva álló tojásdad, hegyes, páros levelekkel; hónaljokcsányon függő nagy, piros, harangpártás virágokkal.

Marcel ugyan csak afféle műkedvelő botanikus volt, mégis ráismert a cserje jellegzetes külsejére. Úgy vélte, hogy az ebszőlőfélék családjához tartozó növényre bukkant. Találomra leszakított egy levelet, és séta közben rágcsálni kezdte.

Nem csalódott. Tagjai elnehezdedtek, hányinger környékezte. Rögtön tudta, hogy a legerősebb kábítószer egyike, a belladonna került természetes alakjában a keze ügyébe.

Tovább kószált, míg csak a park déli részén elterülő mesterséges tavacskához nem ért. Ennek vize egy zuhogót táplált, a versailles-i vízesés meglehetősen szolgai utánzatát.

„Ugyan hová vezet ez a vízesés?” - tűnődött Marcel.

Először egy kis patak medrébe ömlött, amely többszöri kanyargás után a park kerítése alatt tűnt el.

Eszerint valahol ott kellett lennie a patak kiömlőhelyének. Minden jel szerint a Stahlstadt környéki rétek öntözésére szolgáló föld alatti csatornák egyikébe torkollt.

Marcel úgy látta, ez a börtönéből kivezető kapu. Nem éppen kényelmes kijárat, de mégiscsak kapu.

„De hátha vasrács rekeszti el a csatornát!” - szólalt meg benne az óvatosság.

„Kockázat nélkül nincs siker! A reszelőt nem dugófaragásra találták ki, a műhelyben pedig kitűnő reszelők vannak” - replikázott egy másik belső hang, a halálos elszánáshoz illő akasztófahumorrall.

Két perc múlva Marcel elhatározása kész volt. Egy ötlet fogamzott meg benne. Talán kivi-hetetlen ötlet, de megpróbálkozik vele, ha ugyan meg nem hal addig.

Fogta magát, egyenesen visszament a piros virágos cserjéhez, leszakított róla néhány levelet, szántszándékkal úgy, hogy az örök feltétlenül meglássák.

Aztán, mikor benn volt a szobájában, tüntetően megszáritotta a tűznél a leveleket, szétmorzsolta ujjai közt, és a törmelékbe belekeverte a dohányába.

Marcel a következő hat napon, nagy csodálkozására, minden reggel arra ébredt, hogy még él. Schultze úrnak színét sem látta, nem találkozott vele a sétáin - vajon lemondott volna arról, hogy őt eltegye láb alól? Nem, egész bizonyosan éppoly kevéssé, mint arról, hogy elpusztítsa doktor Sarasin városát.

Marcel kihasználta az életben maradásra kapott haladékokat, és naponta megismételte a műveletet. Persze vigyázott, hogy ne szívjon a belladonnával kevert dohányból, ezért két csomag dohányt tartott készenlétben, egyet személyes használatra, másikat mindennapos mesterkedéséhez. Az volt a célja ezzel, hogy fölébressze Arminius és Sigimer kíváncsiságát. „Amilyen szenvedélyes dohányos ez a két barom - gondolta -, előbb-utóbb fel kell hogy figyeljenek a cserjére, amelyről ő leveleket szokott tépdesni. Követni fogják a példáját, és megízlelik az újfajta dohánykeveréket.”

A számítás bevált, az eredmény úgyszólván gépiesen bekövetkezett.

A hetedik napon - egy nappal a baljós szeptember tizenharmadika előtt - Marcel, ahogy véletlenül hátrapillantott, nagy meglepetéssel látta, hogy őrei kis készletet gyűjtenek a cserje zöld leveleiből.

Egy óra múlva megbizonyosodott róla, hogy a leveleket megszáritották a tűznél, összemorzolták otromba, mocskos mancsaikkal, és elkeverték a dohányukba. Szinte a nyáluk is csurgott a várt élvezet reményében!

Vajon Marcel éppen csak el akarta altatni Arminiust és Sigimert? Nem. Nem érhetette be azzal, hogy kisiklik őrizetük alól. Meg kellett találnia a módját, hogy átjusson a csatornán, még ha több kilométer hosszú is az. Ezt a módot ki is eszelte. Igaz, tíz közül kilenc az esélye arra, hogy elpusztul, de hiszen már úgyszólván halálra van ítélve, egyre megy.

Beesteledett. Megvacsoráztak, aztán utolsó sétájára indult az elválaszthatatlan háromtagú társaság.

Marcel percnyi tétozás nélkül, eltökélten egy virágágyak közt emelkedő épület felé tartott. Ez az épület nem volt más, mint a modellezőműhely. Keresett egy különálló padot, leült, és pipára gyújtott.

Arminius és Sigimer is nyomban elővette a pipát. A szomszédos padra telepedtek, és hatalmas füstgomolyagokat kezdtek eregetni.

A kábító hatás nem váratott magára.

Öt percbe sem telt, és a két behemót teuton nagyot ásított. Aztán elterültek egymás mellett, mint medvék a ketrecben. Szemük elfátyolozódott, fülük zúgott, arcszínük rózsaszínűről cseresznyepirosra vált, karjuk tehetetlenül lelógott, fejük a pad támlájára hanyatlott.

A két pipa a földre gurult.

Végül páros hortyogás vegyült a madárcsicsergésbe, amelyet az örök nyár bűvölt Stahlstadt parkja fölé.

Marcel csak erre várt. Érthető türelmetlenséggel, mert hiszen másnap este háromnegyed tizenkettőkor Franceville-nek Schultze úr halálos ítélete értelmében el kellett tűnnie a föld színéről.

Berohant a modellezőműhelybe. A tágas terem valóságos múzeum volt. Hidraulikus sajtók, mozdonyok, gőzgépek, lokomobilok, szivattyúk, turbinák, fűrógépek, hajókazánok, milliókat érő alkotások kicsinyített másai voltak ott egy rakáson. Fából készült modelljei mindannak, amit a Schultze-üzem alapítása óta gyártott. Mondani sem kell, hogy az ágyúk, torpedók és bombák mintái sem hiányoztak.

A koromsötét éj kedvezett a fiatal elzászi vakmerő tervének. Szökési kísérlete előtt meg akarta semmisíteni Stahlstadt modellmúzeumát. Hej, ha elpusztíthatná a bástyatermet, abban az óriás ágyút és a roppant, ledönthetetlen Bika-tornyot is! De erről nem is álmodhatott.

Marcelnak első dolga volt, hogy az egyik szerszámkosárból kivett egy kis acélráspolyt. Zsebre dugta. Aztán meggyújtott egy szál gyufát, és pillanatnyi habozás nélkül a teremnek abba a sarkába vitte a lángot, ahol tervrajzok és fenyőfából készült, könnyű modellek heverték garadában.

Azután kiment. A következő percben a gyúlékony anyagokból táplált tűzvész hatalmas lángnyelveket lövellt ki a terem ablakain. Vészharang kongott, villanycsengők berregtek Stahlstadt különböző negyedeiben, és mindenfelől tűzoltók robogtak elő gőzszivattyúkkal.

Odajött Schultze úr is, hogy jelenlétével buzdítsa az oltás körül szorgoskodó munkásokat.

Pár perc múlva megindult a gőzkazánok nyomása, és a hatalmas szivattyúk gyorsan működni kezdtek. Vízugarakkal ostromolták a modellmúzeum falait és tetőzetét. De a tűz ereje nagyobb volt a vizénél. A víz úgyszólván párává oszlott, és nemhogy eloltotta volna a lángokat, hanem a tűz hamarosan megtámadta az épület minden részét. Öt perc múlva úgy elhatalmasodott, hogy reménytelennek látszott a megfékezése. Félelmetes, nagyszerű látvány volt ez a lángtenger.

Marcel félrehúzódott, és figyelte Schultze urat, aki úgy hajszolta embereit, mintha egy várost vett volna ostrom alá. Pedig a tűz elharapódzásától nem kellett tartania. A modellmúzeum elszigetelten állt a parkban, és már bizonyos volt, hogy teljes egészében elhamvad.

Ekkor Schultze úr látva, hogy az épület maga menthetetlen, harsány hangon kihirdette:

- Tízezer dollárt annak, aki megmenti a középső vitrinben levő 3175. számú modellt!

Ez a híres Schultze-féle ágyú modellje volt, a múzeum valamennyi tárgya közül a legbecsebb neki.

De hogy ezt valaki megmenthesse, tűzesőn és fullasztó, fekete füstön kellett keresztülvágnia magát. Tíz százalék esélye sem volt, hogy életben maradjon. Ezért hát a tízezer dolláros csalétek ellenére sem jelentkezett senki Schultze úr felhívására.

Ekkor egy férfi jelentkezett. Marcel volt.

- Vállalkozom!

- Ön?! - kiáltott Schultze úr.

- Én!

- Vegye tudomásul, hogy ezzel nem menekül a halálos ítélettől!

- Nem azért teszem, hogy kivonjam magam alóla, hanem hogy megmentsem az értékes modellt!

- Eredj hát - felelte Schultze úr -, esküszöm, ha sikerrel jársz, a tízezer dollárt az utolsó centig megkapják az örökösöd.

- Számítok rá - szölt Marcel.

Kéznel volt a Galibert-készülék, amellyel tűzvész esetén a legfullasztóbb levegőjű helyeken is át lehetett hatolni. Marcel egyszer már használta, amikor megkísérelte kimenteni a bányából Bauerné fiát, a kis Karl.

Most tüstént hátára csatoltak egy ilyen készüléket, amelybe több atmoszféra nyomás alatt levegő volt bepréselve. A csíptetőt orrára illesztve, szájába véve a szívókát, berohant a füstbe.

„Végre! Egy negyedórára való levegőm van a tartályban!... Adja isten, hogy elég legyen!”

Képzhetni, hogy Marcelnak esze ágában sem volt megmenteni Schultze ágyúmintáját. Nem tett egyebet, csak élete kockáztatásával átrohant a füsttel elárasztott termen, lángoló csóvák, izzó gerendák záporában. Csodálatosképpen egy sem esett rá, és abban a pillanatban, amikor szélkavarta szikrák tűzijátéka közepette beszakadt a tető, Marcel kiugrott a parkra nyíló szemközti ajtón.

A kis patakhoz futott, a lejtős parton leereszkedett a Stahlstadtból kivezető ismeretlen alagútig, és habozás nélkül a vízbe vetette magát. Néhány másodperc múlva az egész.

Sebes áramlás sodorta egy hét-nyolc láb mély víztömegbe. Nem kellett tájékozódnia, mert az áramlás úgy vezette, mintha Ariadne fonálát tartotta volna kezében. Rögtön ráeszmélt, hogy egy csőszzerű, szűk csatornába jutott, amelyet teljesen megtöltött a patak túl bő vize.

„Milyen hosszú lehet ez az alagút? - tündődött Marcel. - Minden attól függ, hogy átérek-e rajta negyedóra alatt. Ha elfogy a levegőm, végem van!”

Marcel megőrizte hidegvérét. Tíz perce sodorta már így az áramlás, amikor hirtelen akadályba ütközött.

Sarokvasakra szerelt vasrács rekesztette el a csatornát. „Nemhiába félttem ettől!” - csak ennyit mondott magában Marcel.

És pillanatnyi idővesztés nélkül kivette zsebéből a ráspolyt, reszelni kezdte a retesz nyelvét.

Ötpercnél munkával nem tudta leválasztani a reteszt. A rácsajtó konokul zárva maradt. Marcel, ereje fogytán, nehezen lélegzett. A levegő nagyon megritkult a tartályban, és elégtelen mennyiségben jutott a tüdejébe. Füle zúgott, szeme vérbe borult, hányingere volt, érezte, hogy minden pillanatban megfulladhat. De nem adta fel a küzdelmet, visszatartotta lélegzetét, hogy

a lehető legkevesebbet fogyasszon maradék oxigénkészletéből. Tüdeje már alig bírta a levegőhiányt. A zár, noha már nagy darabon el volt fűrészelve, csak nem akart engedni.

Ebben a pillanatban a ráspoly kiesett a kezéből.

„Csak azért se hagyom magam!” - gondolta Marcel. És a létfenntartás ösztönének lázában összeszedve minden erejét, két kézzel megrázta a rácsajtót.

A zár eltört, az ajtó kinyílt, és az áramlás kisodorta a csatornából a fuldokló Marcellt, aki küszködve lehelte be a tartály levegőjének utolsó parányait.

Másnap, mikor Schultze úr emberei behatoltak a lángok martalékává vált épületbe, sem a romok közt, sem a forró hamuban nem akadtak emberi lény nyomára. Bizonyos volt hát, hogy a bátor munkás áldozatul esett önfeláldozásának. Ez nem lepte meg azokat, akik ismerték őt a gyár műhelyeiből.

Az értékes modellt nem lehetett megmenteni, de az az ember, aki ismerte az acélkirály titkait, halva volt.

„Isten a tanúm, hogy meg akartam kímélni a szenvedéstől - mondta magában nyugodt lélekkel Schultze úr. - Mindenesetre megtakarítottam tízezer dollárt!”

Ez volt a gyászbeszéd a fiatal elászi fölött!

10.

Német cikk az egészség és jólét városáról

Egy hónappal az előző fejezetben leírt események előtt az *Unser Jahrhundert*¹⁸ című folyóiratban hosszabb cikk jelent meg Franceville-ről. A közlemény nagy tetszést aratott a német birodalom művelt köreiből, alkalmasint azért, mert kizárólag materiális szempontból világította meg a város közállapotait. Így szólt a cikk:

Olvasóinkat tájékoztattuk már az Egyesült Államok nyugati részén tapasztalt rendkívül érdekes jelenségekről. A nagy amerikai köztársaság népe tetemes részben Európából kivándoroltakból verődött össze. Ez lehet az oka, hogy már régóta sorozatos meglepetésekkel ejti ámulatba a világot. A legutóbbi és legsajátosabb ilyen meglepetés kétségkívül a Franceville nevű új város megszületése. Öt évvel ezelőtt még híre sem volt, ma pedig a polgárosultság legmagasabb fokán él és virágzik.

Ez a csodálatos város mintegy varázsütesre keletkezett a Csendes-óceán balzsamillatú partvidékén. Megalapításának ötlete és terve állítólag doktor Sarrasin francia orvostól ered. Igaz-e ez vagy sem, nem kutatjuk, de lehetséges. Az említett orvos ugyanis azzal dicsekedhet, hogy távoli rokona világhírű honfitársunknak, az acélkirálynak. Mondják, hogy egy jogszerint Schultze urat illető hatalmas örökség fele részének megkaparintása is szerepet játszik Franceville létrejöttében. Ha valahol valami jó történik a világon, bizonyosak lehetünk, hogy a magvetésben része van a germán fajnak. Büszkén állapíthatjuk meg ebből az alkalomból is ezt a tapasztalati igazságot. De bármint álljon is a dolog, tartozunk olvasóinknak azzal, hogy pontos és hiteles adatokat közöljünk erről a máról holnapra nagyra nőtt mintavárosról...

A térképen hasztalan keressük a nevét. Még a mi kitűnő Tüchtigmannunk háromszázhetvennyolc kötetes atlasza, ahol az Ó- és Újvilág minden bozótja és facsoportja halálos pontossággal megtalálható, a földrajztudománynak ez a katonai felderítők számára készült nagyszerű alkotása sem tünteti fel Franceville legcsekélyebb nyomát. Öt évvel ezelőtt az új város helyén még lakatlan pusztaság terült el. Pontos földrajzi helyzetét az északi szélesség 43 fok 11' 3"-e és a Greenwich-től számított nyugati hosszúság 124 fok 41' 17"-e határozza meg. Amint ebből látni, a Csendes-óceán partján, a Rocky Mountains hegylánc alján, az észak-amerikai Oregon állam területén fekszik, húsz kilométerre a Fehér foktól.

A kínálkozó pontok közül lelkiismeretes gonddal választották ki a városépítés lehető legkedvezőbb helyét. A számos szembeszökő előny közül különös súllyal esett latba az északi félgömb mérsékelt éghajlata, mely mindenkor a civilizáció melegágya volt; továbbá az a körülmény, hogy az amerikai köztársaság államai közt az új állam, akárcsak Európában a monacói hercegség, átmenetileg független, azzal a föltétellel, hogy bizonyos számú év múltán csatlakozik az Unióhoz; ott hullámszik az óceán, mely hovatovább a fő közlekedési út lesz a földrészek közt; a napsütötte vidék egészséges volta és termékeny talaja; a közelben húzódó hegylánc, mely véd az északi, déli és keleti szelek ellen, de utat enged a Csendes-óceán felőli légáramlatoknak, hogy állandóan üdítse a város levegőjét; a sebes folyású, friss folyócska, mely útközben több vízesést zuhogtatva, kristálytisztán

¹⁸ A Mi Évszázadunk.

hömpölyög a tengerig; végül a kampóformán visszahajló, hosszú földnyelvvel határolt természetes kikötő, melyet könnyű kiépíteni mesterséges gátakkal.

Hogy csak néhányat említsünk a másodlagos előnyök közül: gazdag kő- és márványtelepek, kaolinrétegek vannak a közelben. Itt-ott még aranylelőhelyek is, bár ez majdnemhogy elriasztotta az alapítókat, mert attól tartottak, hogy az aranyláz fölboríthatja terveiket. Szerencsére a lakosság csak elvétve talál apró aranyszemcséket a sziklák közt.

A terep kiválasztását komoly és alapos tanulmányozás előzte meg, de ez nem sok időt vett igénybe, és nem tett szükségessé külön expedíciót. Ma már annyira előrehaladott a földgolyó ismerete, hogy bárki, ha ki sem teszi lábát a dolgozószobájából, pontos és kimerítő felvilágosításokat szerezhet a legtávolabbi tájakról is.

A döntés megtörténte után a szervezőbizottság két tagja Liverpoolban felszállt a legelső induló személyszállító gőzösre. Tizenegy nap múlva New Yorkba, újabb hét nappal később San Franciscóba érkeztek. Itt gőzbarkát béreltek, és tízóra hajózás után kikötöttek a megjelölt helyen.

Nem telt bele egy hónap, megállapodtak Oregon állam kormányával, területhasználati engedélyt szereztek a tengerparttól a Cascade Mountsig húzódó, mintegy négy mérföld széles földsávra, és néhány ezer dollárral kártalanítottak fél tucat ültetvényest, akik ezen a területen tényleges vagy vélt jogokkal rendelkeztek.

1872 januárjában befejeződött a terep bejárása, fölmérése, elhatárolása, talajvizsgálata, és húszezer kínai kuli ötszáz európai mérnök és munkavezető irányítása alatt munkába állt. Szerte Kaliforniában falragaszokat függesztettek ki a San Franciscóból a kontinens belseje felé induló gyorsvonathoz propagandakocsit csatoltak az ott megjelenő huszonhárom újságban naponta hirdetéseket tettek közzé a munkáshadsereg összetoborzására. Egy vállalkozó társaság jutányos ajánlatot tett, hogy a Rocky Mountains sziklacsúcsaiba vésett óriási betűkkel terjeszti ki a hírverést, de erre már nem volt szükség. Észak-Amerikában ugyanis a kínai kulik beözönlése komoly zavart keltett akkoriban a munkabérek piacán. Több állam, hogy megvédje saját lakosainak létérdekeit, s hogy elejét vegye véres zavargásoknak, kénytelen volt a kulik tömeges kiűzéséhez folyamodni. A szerencsétleneknek kapóra jött Franceville alapítása, megmenekültek az éhenhalástól. Bérüket egységesen napi egy dollárban állapították meg, mely a munkálatok befejezése után esedékes. Ehhez közigazgatásilag megszervezett természetbeni ellátás járult. Ezzel kihúzták a talajt a piszkos spekuláció alól, mely szemérmetlenül szokott tobzódni a népes településeken.

A béreket hetenként a San Franciscó-i banknál helyezték letétbe megbízottak jelenlétében. Bérfizetéskor minden kulinak köteleznie kellett magát, hogy nem tér vissza Franceville-be. Ez a kényszerű óvintézkedés azt célozta, hogy távol tartsa ezt a népséget, mely előbb-utóbb károsan befolyásolta volna az új város jellegét. E rendszabályok végrehajtását viszonylag az könnyítette, hogy a város alapítói fenntartották maguknak a letelepedési engedély megadásának vagy megtagadásának jogát.

Az első nagy vállalkozás a szárnyvonal megépítése volt, amely Sacramento városánál csatlakozik a Pacific vasúthoz. Lehetőleg kerültek a mély bemetszéseket és a hegyek átfúrását, mert az ilyen útvonalon való utazás ártalmas az egészségre. Rendkívüli erőfeszítésekkel sietették a vasút és a kikötő építésével járó munkálatokat. Áprilisban már közvetlen vonat szállította New Yorkból Franceville-be a bizottság azon tagjait, akik addig Európában maradtak.

Időközben kidolgozták a város alaprajzát, elkészültek a lakóházak és középületek részletes tervei.

Építőanyagban nem volt hiány. A városalapítás első hírére az amerikai nagyipar minden elképzelhető épületelemmel elárasztotta Franceville rakodópartjait, volt miben válogatni. Az alapítók úgy döntöttek, hogy a faragott terméskövet a középületeknek tartják fenn, a lakóházakat téglából építik. Mégpedig nem rossz minőségű, durván égetett téglát használnak, hanem könnyűfajtát, szabályos alakút, megfelelő súlyút és sűrűségűt, amelynek hosszában párhuzamos, csőszerű furatok vannak. Ezek a furatok, egymáshoz illesztve, kétfelől nyitott járatot alkotnak, amely a külső és belső falakon keresztül-kasul szabad áramlást biztosít a házakban a levegőnek.¹⁹ Nagy előnye ennek a falazó módszernek az is, hogy tompítja a zajt, és ezáltal függetleníti egymástól a szomszédos lakásokat.

A bizottság egyébként a magánosokat nem kötelezte típus építkezésre, sőt határozottan ellene volt az unalmas, sivár egyhangúságnak. Megelégedett néhány előírással, amelyhez az építészeknek alkalmazkodniuk kellett:

- 1. Minden ház fákkal, gyepvel és virágokkal beültetett telek közepén álljon, és egyetlen családnak szolgáljon lakásul.*
- 2. Két emeletnél magasabb egy ház sem lehet; a levegőt és világosságot senki se bitorolhassa mások kárára.*
- 3. Minden ház az utca vonalánál tíz méterrel beljebb álljon, attól mellig érő vasrács kerítse el, és a közbeeső térség virágoskertet alkosson.*
- 4. A falak az előirt mintájú, egyöntetű csöves téglából épüljenek. A ház alakjára és a homlokzat díszítésére nézve azonban nincs semmi megkötöttség.*
- 5. A tetőt teraszszerűen, mind a négy irányban kissé lejtősen kell kiképezni. Magas korlattal kell szegélyezni balesetek megelőzésére, aszfalttal burkolni és esővízcsatornákkal ellátni.*
- 6. Minden ház legyen alapincézve úgy, hogy a lakásul szolgáló legalsó emelet alatt szellőztetésre alkalmas alagsort és pitvart képezzen. A vízvezetékcsapok és lefolyók a pince középső pillérén láthatóan legyenek elhelyezve, hogy állapotukat mindig ellenőrizni lehessen, és tűz esetén az oltáshoz szükséges víz rendelkezésre álljon. A pitvar padlóját öt-hat centiméterrel az utca szintje fölött, homokkal kell felhinteni. Innét külön ajtó és lépcső vezessen közvetlenül a konyhába és az éléskamrába, hogy minden háztartási munkát tisztán és büztől mentesen lehessen elvégezni.*
- 7. A konyhát, az éléskamrát s a többi mellékhelyiséget, a bevett szokástól eltérően, a ház felső emeletén kell elhelyezni úgy, hogy a tetőteraszra nyíljanak, onnét kapjanak bősegesen friss levegőt. Teherszállításra alkalmas felvonószerkezet közlekedjék a felső emeletre. Ennek használatáért, valamint a villany- és vízfogyasztásért a lakók mérsékelt díjat fizetnek.*
- 8. A lakások berendezésében az egyéni ízlés szabadon érvényesülhet. Szigorúan tilos azonban a szőnyeg és a papírtapéta, mert ezek valóságos fészkei az egészséget veszélyeztető, járványokat terjesztő miazmáknak. Az értékes faanyagból készült mozaikpadló művészi szépsége teljesen kárba vész a kétes tisztaságú leplek alatt. A zománctéglákkal burkolt fal, a pompeji stílusú mintázat változatos és tartós színpompájával sokkal jobban gyönyörködteti a szemet, mint a tömördek, rejtett mérgező anyaggal fertőzött, festett*

¹⁹ Ezek az előírások csakugyan, mint a jólét feltételeire vonatkozó általános eszmék, Benjamin Ward Richardson tudós orvostól, a londoni Királyi Társaság tagjától származnak.

papiros. A zománc téglafalat mosni lehet, mint a tükröt és ablaküveget, sikálni, mint a parkettát. Betegségkeltő csírák nem találnak rajta bújóhelyet.

9. A hálószobát külön kell választani a mosdóhelyiségtől. Ajánlatos, hogy ez a szoba, ahol az ember életének egyharmadát tölti, tágas, szellős és egyszerű berendezésű legyen. Ne szolgáljon másra, mint alvásra. Bútorzatnak tökéletesen elegendő benne négy szék és egy vaságy, szellős lószőr matraccal és gyakran porolt gyapjú derékaljjal. Dunyhák, paplanok és a ragályok hasonló terjesztői természetesen kerülendők. Kitűnően pótolják ezeket a könnyű és meleg, könnyen mosható gyapjútakarók. A függönyöket és drapériákat a hatóság nem üldözi, de tanácsolja, hogy olyan anyagból készüljenek, amely állja a gyakori mosást.

10. Minden szobába fával vagy szénrel fűthető kályhát kell állítani, de minden kályhából szellőzőnyílás vezessen a szabadba. A füstöt nem a háztetőn át kell elvezetni, hanem föld alatti csöveken keresztül különleges kemencékbe, amelyeket a város saját költségén állít fel a házak mögött, kétszáz lakónként egy kemencét. Ott a füst megtisztul a magával vitt szénrészeskéktől, és szüntelen állapotban harmincöt méter magasságban oszlik szét a levegőben.

Ez a tíz pontból álló rendelet szabályozza a magánlakások építését. A középítkezések rendjét is ugyanily tudományos alapossággal dolgozták ki.

A város tervrajza egyszerű és szabályos, minden irányban fejleszthető. Az utcák egyforma szélesek, derékszögben metszik egymást, egyenlő távolságban húzódnak, fasorokkal vannak szegélyezve és sorrendben számozva.

Fél kilométerenként az utca körút vagy sugárút módjára kiszélesedik, és egyik oldalán nyitott mélyedésben futnak a közúti vasutak sínei.

Minden utcakereszteződésnél nyilvános parkká kiképzett térségen híres szoborművek másolatai díszlenek, addig is, míg majd Franceville művészei méltó eredeti alkotásokkal cserélik ki azokat.

Minden polgár szabadon űzhet ipart és kereskedést.

Letelepedési engedélyt az kaphat, aki igazolja feddhetetlen előéletét, az ipar, a tudomány vagy a művészet terén hasznos működés kifejtésére alkalmas, és kész alávetni magát a város törvényeinek. Semmittevőknek Franceville-ben nincs helyük.

Számos középület áll már. A székesegyház, több kisebb templom, a múzeumok, az iskolák és gimnáziumok a legnevezetesebbek. Fényűző kivitelű és a higiénia minden követelményét szem előtt tartó berendezésük méltó egy nagyvároshoz.

Mondani sem kell, hogy a gyermekek négyesztendőskoruktól kezdve kötelezően, értelmi képességüket és izomerejüket fejlesztő gyakorlati nevelésben részesülnek. Oly szigorúan rászoktatják őket a tisztaságra, hogy szégyennek számít, ha akár a hétköznapi ruhájukat is bepiszkítják. Egyébként a tisztaság az egyéni és közösségi életben legfőbb gondja Franceville alapítóinak. Szüntelen tisztogatás, takarítás folyik városszerte, a hatóság mindent elkövet, hogy haladéktalanul eltüntesse a piszkot, a ragályt terjesztő miazmák kedvenc tanyáját. E célból a szennyecsatornákat a városon kívül eső központi telepre vezetik, tartalmukat különleges eljárással trágyává sűrítik, és naponta elszállítják a termőföldekre.

Mindenütt bőségesen ömlik a víz. A kátrányozott fával burkolt utcák, a kövezett gyalogjárók ragyognak, akár csak egy hollandi ház udvara. Az élelmiszerpiacokat állandóan

ellenőrzik, és szigorú büntetés sújtja azt a kereskedőt, aki a közegészség rovására spekulálni merészel. Olyan boltossal, aki fülledt tojást, romlott húst, hamisított tejet árusít, mint közönséges méregkeverővel bánnak el. Erre a fontos és kényes egészségügyi rendőrszolgálatra tapasztalt embereket alkalmaznak, igazi szakértőket, akiket főiskolán képeznek ki.

Bíráskodásuk még a mosodákra is kiterjed. Ezek mind magas alapzatra épültek, gőzgépekkel, mesterséges szárítókkal és főként fertőtlenítő kamrákkal felszerelve. Minden testi fehérmű alaposan kimosva kerül vissza a gazdájához, és különös gonddal ügyelnek arra, hogy két család szállítmányai soha érintkezésbe ne kerüljenek. Ennek az egyszerű óvintézkedésnek előnyös hatása kiszámíthatatlan.

Minthogy a betegek otthoni ápolása általános, kórház kevés van, főként idegeneknek vagy rendkívüli esetekre fenntartva. Aligha szükséges megjegyezni, hogy a mintaváros egyetlen alapítója sem gondolt arra, hogy valamennyi háznál nagyobb épületet rendezzen be kórháznak, és hét-nyolcszáz beteget zsúfoljon ugyanabba a járványfészekbe. Furcsa téveszmén alapul az a rendszer, hogy együvé fektetik a pácienseket. Itt épp ellenkezőleg - elkülönítik őket. Egyénnek és közösségnek egyaránt ez az érdeke. Sőt azt tanácsolják, hogy a lakásokban is lehetőleg külön szobában ápolják a beteg családtagot. A kórház Franceville-ben csupán ritka és sürgős esetek átmeneti kezelésére szolgáló intézmény.

Legfeljebb húsz-harminc beteg lehet együtt - mindegyik külön szobában elhelyezve - egy-egy könnyű fabarakkban, amelyet évente rendszerint elégetnek, hogy újat építsenek helyette. Ezeknek a közös mintára készült kórtermeknek még az az előnyük is megvan, hogy a város egyik pontjáról a másikra kényelmesen szállíthatók, és a szükséghez képest szaporíthatók.

Igen elmés újítás az is, hogy ehhez az intézményhez kipróbált ápolótestület tartozik, melynek tagjai a különleges hivatáshoz különleges kiképzésben részesültek, és a központi igazgatás irányításával a polgárság rendelkezésére állnak. A nagy körültekintéssel kiválasztott ápolónők legértékesebb és legszolgálatkészebb segítőitársai az orvosoknak. Ők tanítják meg a családokat a veszély percében nélkülözhetetlen gyakorlati ismeretekre, és az a feladatuk, hogy mialatt a betegeket gondozzák, meggátolják a betegség terjedését.

Vég nélkül sorolhatnánk fel az új város alapítói által kezdeményezett egészségügyi újításokat. Minden egyes polgár a városba érkezésekor kis nyomtatott füzetet kap, amely a tudományosan irányított életmód legfontosabb szabályait tartalmazza egyszerű és világos megfogalmazásban.

A füzet olvasója megtanulja, hogy minden életműködés egyensúlya egyik legfőbb követelménye a jó egészségnek; szervezetének épségben tartásához a munka éppoly elengedhetetlen, mint a pihenés; hogy a kifáradásra az agynak éppúgy szüksége van, mint az izmoknak; hogy a betegségek kilencztized részét a levegőből vagy a táplálékból eredő fertőzés okozza. Így hát nem vehetné körül személyét és lakását elegendő egészségügyi vesztéggel. Ne éljünk mérges izgatószerekkel, tornásszunk rendszeresen, végezzük lelkiismeretesen mindennapi munkánkat, igyunk jó tiszta vizet, fogyasszunk romlatlan, egyszerűen elkészített húst és főzelékfélét, éjjel aludjunk hét-nyolc órát - ez az egészség ábécéje.

A városalapítók kezdeti célkitűzéseitől észrevétlenül jutottunk el odáig, hogy erről a különös településről mint kész városról beszélünk. Tény, hogy az első fölépült ház után mintegy varázsütésre nőttek ki a földből a többiek. Aki járt valaha Észak-Amerikában, csak az tudja, mily hihetetlen gyorsasággal keletkeznek ott új meg új városok. Az 1872 januárjában még lakatlan terület 1873-ban már hatezer házat számlált 1874-ig pedig az épületek száma kilencezerre szaporodott.

Meg kell mondani, hogy az üzleti számításnak is volt némi része ebben a sikerben. A kezdetben értéktelen, hatalmas telkeken épült házakat olcsón lehetett megvásárolni és kedvező feltételek közt bérbe venni. A teljes adómentesség, a kis elszigetelt terület politikai függetlensége, az újdonság varázsa, az enyhe éghajlat is erősen vonzotta a kivándorlókat, s jelenleg Franceville lakosainak száma megközelíti a százezret.

De ennél is fontosabb és bennünket leginkább érdekel az egészségügyi kísérlet döntő eredménye. Míg az öreg Európa és az Újvilág legvirágzóbb városaiban a halálozás évi arányszáma sohasem esett lényegesen három százalék alá, Franceville-ben az ötévi átlag másfél százalékot sem tesz ki. Ezt a számot pedig egy kis mocsárlázjárvány is növeli, mely az építkezések kezdetén kapott lábra. Ha az utolsó esztendőit elkülönítve tekintjük, csupán egy és egynegyed százalék az arány. Még jelentősebb körülmény: a mostanában nyilvánított haláleseteket csekély kivétellel szervi bajok és főként öröklött betegségek okozták. Heveny megbetegedések sokkal ritkábban, enyhébb és veszélytelenebb tünetek közt fordultak elő, mint egyebütt. Voltaképpen járványok egyáltalában nem.

Érdemes lesz figyelemmel kísérni ennek a kísérletnek további fejleményeit. Különösképpen érdekes kérdés, hogy vajon ez a tudományosan szabályozott életrend megszünteti-e egy vagy éppenséggel több nemzedék alatt az öröklött kóros hajlamokat.

„Semmiképp sem vagyunk elbizakodottak, amikor ezt határozottan reméljük - írta ennek a páratlan emberi közösségnek egyik megteremtője. - És micsoda nagyszerű eredmény, ha ezt sikerül elérnünk! Kilencven-száz év lesz az átlagos korhatár, az emberek csak aggkori végelegyengülésben fognak meghalni, mint a legtöbb állat vagy mint a növények!”

Csábos ábrándkép!

Mindazonáltal, ha szabad őszinte véleményt nyilvánítanunk, nemigen hiszünk a kísérlet végső sikerében. Egy eredendő s alighanem végzetes hibát látunk az egészben, mégpedig azt, hogy a vállalkozás olyan bizottság kezében van, ahol a latin elem az uralkodó, s amely a germán elemet rendszeresen kirekeszti. Káros tünet ez. Amióta áll a világ, csak Németország alkotott maradandót, és nélküle soha semmi nem lesz végleges. Franceville alapítói előkészíthették a talajt, tisztázhattak egynémely különleges problémát. De az igazi mintaváros mégsem Amerikának ezen a pontján, hanem valahol Szíria partjain fog szemünk láttára felépülni.

11. Estebéd Sarrasin doktor házában

Szeptember tizenharmadikán - néhány órával azelőtt, amikor Schultze úr Franceville elpusztításának percét kitűzte - még sem a kormányzó, sem a lakosság közül senki nem is sejtette, mily irtózatossá veszély fenyegeti városukat.

Este hét óra volt.

Oleander- és tamariszkbozók sűrűjében kecsesen nyúlt el a város a Cascade Mounts alján. Márvány rakpartjait szelíden locsolták a Csendes-óceán hullámai. A gondosan öntözött, szellős utcák a derű és üdeség gyönyörködtető képét tárták a szem elé. Árnyas fasorai lágyan susogtak a frissítő alkonyi szellőben. Zöldellő pázsit mindenfelé. A parkokban kinyíltak a virágkelyhek, és csak úgy árasztották a bódító illatot. Fehérségükben tetszelegve, békésen mosolyogtak a házsorok. Enyhe volt a levegő, az ég kék, mint a tenger, mely remegve csillámlott a hosszú sétányok távolában.

A városba érkező utast meglepte volna a lakosok viruló egészsége, az utcák lüktető eleven-sége. Épp most zárták be a festészeti és szobrászati akadémiát, a zenekonzervatóriumot, a közkönyvtárat. Ezek az intézmények mind ugyanabban a városnegyedben voltak összpontosítva. Kitűnő, népszerű tanfolyamokat szerveztek bennük kis létszámú osztályokkal, így minden egyes résztvevő könnyen elsajátíthatta a leckeórák anyagát. A kiözönlő tanítványok raja pár percre némi forgalmi zavart okozott, de senki sem kiabált, senki sem türelmetlenkedett. Az általános kép nyugalmat és elégedettséget mutatott.

A Sarrasin család nem a város belsejében, hanem a tengerparton szerzett magának hajlékot. A ház az elsők között épült, az orvos mindjárt kezdetben itt telepedett le feleségével és leányával.

Octave, az újdonsült milliomos, Párizsban maradt, de Marcel már nem volt a mentora.

A két barát csaknem elvesztette egymást szem elől azóta, hogy együtt laktak a Roi-de-Sicile utcában. Amikor az orvos családotul kivándorolt Oregon államba, Octave a maga ura lett. Hamarosan messzire elkerülte az iskolát, pedig apja szerette volna, ha folytatja a tanulást. El is bukott az utolsó vizsgán, amit barátja kitűnő eredménnyel tett le.

Egészen addig Marcel volt Octave irányítója, szegény képtelen volt önmagát vezetni. Amikor a fiatal elzászi elutazott Párizsból, gyerekkori pajtása, ahogy mondani szokás, nagy lábon kezdett élni. Négyes fogaton járt, pompás hintó magas bakján ülve naphosszat kocsikázott Marigny úti lakása és a városszéli lóversenyterek közt. Három hónapja még alig tudta megülni az alkalmilag bérelt iskolalovát, most meg egyszerre ő lett Franciaország legnagyobb lószakértője. Angol inast fogadott fel, aki a turfvilág minden rejtelmében, otthonos volt, s kiterjedt szaktudásával hamarosan fölébe kerekedett gazdájának.

Délelőtt szabókkal, nyergesekkel, cipészekkel értekezett. Estéit kis színházakban töltötte, és egy vadonatúj társaskörben, amely akkoriban nyílt meg a Tronchet utca sarkán; Octave azért kedvelte ezt a helyet, mert klubtársai körülrajongták a pénze miatt. Egyéb érdemeivel sohasem jutott volna ilyen hódolathoz. Ez a környezet az előkelőség netovábbja volt a szemében. Sajátságos módon, a váróterem díszes keretbe foglalt tagnévsora csupa idegen hangzású nevet tüntetett fel. Csak úgy hemzsegték rajta a főrangú címek; aki végigolvasta, azt hihette, valami

heraldikai²⁰ intézet előszobájában van. De ha beljebb került, inkább azt gondolta, hogy élő néprajzi múzeumba tévedt. Mintha két világrész minden nagy orra és epeömléses arcára itt adott volna találkozót.

Octave Sarrasint bálványozták ezek a kétkező majmok. Idézgették a mondásait, utánózták a nyakkendőit. Kijelentéseit kinyilatkoztatásként fogadták. Ő pedig, elkábulva a tömjénezéstől, észre sem vette, hogy pénze elúszik a bakkarán²¹ és a lóversenyen. Lehet, hogy némelyik klubtag, keleti származása révén, jogot formált a bégum millióira. Mindenesetre Octave vagyonának jó része lassan, de biztosan a zsebükbe vándorolt.

Ilyen életmód mellett az a baráti szál, amely Octave-ot Marcelhoz fűzte, hamarosan elszakadt. Egy ideig elvéve még leveleztek, aztán az is megszűnt. Ugyan mi közösség is lehetett volna az eszét és tudását egyetlen célnak szentelő, kemény, kitartó munkás és a vagyonával pöffeszkedő ifjú léhűtő közt, akit csak a klub pletykái és a lóversenyjáték esélyei érdekeltek?

Marcel azért hagyta el Párizst, hogy eleinte messziről figyelje Schultze úr tevékenységét, aki - mint tudjuk - Franceville vetélytársaként, az Egyesült Államok ugyanazon független területén megalapította Stahlstadt városát - majd azután Schultze szolgálatába lépett.

Octave két éven át folytatta a léha, semmittevő életet. Végre maga is beleunt, és egy szép nap, miután néhány milliónak szerencsésen a nyakára hágott, követte családját az Újvilágba. Ez mentette meg a biztos anyagi és erkölcsi romlástól. Most ott találjuk őt Francevillé-ben, doktor Sarrasin házában.

Testvérhúga, Jeanne, gyönyörű tizenkilenc éves hajadon. Négyévi itt-tartózkodás után külsőre kissé elamerikaiasodott, de megőrizte franciás báját. Édesanyja nemegyszer mondta, sejtelve sem volt a bensőséges kapcsolat örömeiről, míg mellé nem növekedett a lánya testi-lelki barátnővé.

Sarrasinné különben, amióta szeme fénye, a megtért tékozló fiú ismét közöttük volt, a földkerekség legboldogabb asszonyának érezte magát. Hűségesen részt vett mindabban az áldásos tevékenységben, amire férjének a hatalmas vagyon módot és lehetőséget adott.

Ezen az estén két jó barátját látta vendégül Sarrasin doktor. Ott volt Hendon ezredes, a polgárháború²² veteránja, aki fél karját Pittsburghnál, egyik fülét Seven-Oaksnál hagyta, de mint sakkozó vitézül megállta a helyét. És ott volt az új város iskolaügyeinek legfőbb irányítója, Lentz úr.

A társalgás a városi igazgatás tervei körül forgott. A különféle közhasznú intézmények, kórházak, kölcsönös segélypénztárak eddig elért eredményeit latolgatták.

Lentz úr, híven a doktor alapvető elgondolásához, amely a vallásos nevelésről sem feledkezett meg, számos elemi iskolát szervezett, ahol gondos tanítók rendszeres elmetornával fejlesztették a gyermekek természetes, velük született képességeit. Megtanították őket, hogy szeressék a tudományt, mielőtt belezavarodnának. Kerülték a tudálékosságot, amely Montaigne²³ szavával élve, „csak az agy felszínén úszik”, de nem hatol az észbe, sem okosabbá, sem jobbá nem teszi a tanulót. Később a jól megmunkált értelem megtalálja és haszonnal járja majd a maga útját.

²⁰ Heraldika a nemesi címekkel foglalkozó ismeretág.

²¹ Kártyajáték, az ügyes hamiskártyások legfőbb vadászterülete.

²² Az északi és déli államok háborúja 1861-65 között a rabszolgaság eltörléséért.

²³ Neves francia író és bölcsele (1533-1592).

Ez a jól átgondolt iskolarendszer különös figyelmet fordít az egészségi szempontokra. Abból indul ki, hogy a test betegségét a lélek is megsínyli, és legyöngült szervezetben hamarosan elsenyved.

Ekkortájt Franceville már nemcsak anyagi, hanem szellemi téren is szépen virágzott. Két világrész híres tudósai gyűltek össze tanácskozásokra falai közé. Növekvő hírneve festőket, szobrászokat, zenészeket vonzott oda. Ők lettek mesterei a fiatal franceville-i művészjelölteknek, akik majdan alkotásaikkal díszítik a gyors fejlődésnek indult várost. Nem kétséges, hogy ez a francia eredetű új Athén nagyra hivatott az amerikai szárazföld városai közt.

Az általános oktatás keretében a katonai nevelésnek is fontos szerep jutott. Az ifjak, akik a líceumot elvégezték, tudtak bánni a puskával, ismerték a hadászat és harcászat alapelemeit. Ezzel kapcsolatban Hendon ezredes ki is jelentette, hogy nagyon meg van elégedve az újoncokkal.

- Amikor bevonulnak, már megszokták az erőltetett menetet, megedződtek a testgyakorlásban. Hadseregünk az egész polgárságból toborzódik; ha üt az óra, harcra kész, fegyelmezett katonákat tudunk majd csatasorba állítani.

Franceville ugyan a legjobb viszonyban volt a környező államokkal, mert minden alkalmat felhasznált a baráti kapcsolatok erősítésére. De az érdekellentétek bármikor kiéleződhetnek, azért a doktor és barátai sohasem tévesztették szem elől az aranyigazságot: segíts magadon, az isten is megsegít! Tudták, csak az állhat helyt, aki saját erejére támaszkodik.

Véget ért a vacsora, a csemegét is elfogyasztották, és angolszász szokás szerint a hölgyek asztalbontás után visszavonultak.

Sarrasin doktor, Octave, Hendon ezredes és Lentz úr folytatták a megkezdett beszélgetést a gazdaságpolitika legfontosabb kérdéseiről. Javában diskuráltak, amikor belépett az inas, és átadta az orvosnak a most érkezett újságot.

A *New York Herald* legfrissebb száma volt. Ez a tekintélyes orgánus kezdettől fogva rokon-szenvező figyelemmel kísérte Franceville fejlődését. A város fejei rendszerint a lap hasábjairól értesültek arról, hogy mikor mit tart róluk az Egyesült Államok közvéleménye. E kis semleges terület, ahol szabad, független emberek tömörültek boldog közösségbe, sok irigyet szerzett magának. Franceville-nek voltak lelkes párhívei, de voltak ellenségei is. A *New York Herald* mindenesetre melléállt, és nemegyszer adott kifejezést elismerésének és csodálatának.

Doktor Sarrasin beszéd közben felbontotta az újságot, és ahogy belepillantott, szeme megakadt a lap első cikkén. Mélységes döbbenettel olvasta mindjárt az első sorokat, előbb halkán, majd fennhangon. Barátai elképedve és felháborodva hallgatták:

New York, szeptember 8.

Galád merénylet készül az emberi jogok ellen. Bizonyos forrásból értesültünk, hogy Stahlstadban félelmetes fegyvereket kovácsolnak Franceville megtámadására. Nem tudjuk, az Egyesült Államok kormánya képes és köteles-e beavatkozni ebbe a harcba, mely ismét a latin és germán fajt állítja szembe egymással. De leleplezzük a becsületes emberek előtt a hatalommal való visszaélés gyűlöletes szándékát, és figyelmeztetjük Franceville lakosságát, hogy haladéktalanul helyezze a várost védelmi készenlétebe...

12. A tanácsülés

Nem volt titok, hogy az acélkirály engesztelhetetlenül gyűlöli doktor Sarrasin alkotását. Mindenki tudta, hogy városát Franceville ellenében építette föl. Ettől azonban még messze volt annak föltételezése, hogy rajtaütéssel akarjon elpusztítani egy békés várost. Ám a *New York Herald* híradása tényekről beszélt. A hatalmas újság tudósai kifürkészték Schultze úr szándékait, és a cikk szerint nincs veszteni való idő.

A derék orvos eleinte zavarban volt. Mint minden becsületes lélek, ameddig lehetett, nem akart hinni a rosszban. Nem bírt elképzelni akkora elvetemültséget, hogy valaki minden ok nélkül, pusztá gyűlölködésből romlására törjön egy városnak, amely bizonyos értelemben az emberiségé.

- Gondoljuk el, hogy nálunk a halandóság százalékaránya az idén egy és egynegyed sem lesz!
- kiáltott fel naivul. - Hogy minden tízéves gyermek tud írni-olvasni; hogy Franceville-ben az alapítás óta sem gyilkosság, sem rablás nem történt! És egy ilyen szerencsés kísérletet a kezdet kezdetén meg akarna semmisíteni egy barbár erőszak! Nem! Nem tudom föltételezni egy kémikusról, egy komoly tudósról, még ha germán is, hogy erre képes legyen.

Ámde mégis hitelt kellett adni annak az újságnak, amely annyira tisztelte és pártolta doktor Sarrasin művét. Azonnal intézkedni kellett. Az orvos, mihelyt túlesett az első megrendülésen, erőt vett magán, és így szólt barátaihoz:

- Uraim, önök tagjai a polgártanácsnak. Velem együtt kötelességük, hogy megtegyenek minden szükséges intézkedést a város védelmére. Mi legyen az első teendők?

- Nem lehetne békésen megoldani a válságot? Tisztességgel elkerülni a háborút? - vetette fel Lentz úr.

- Lehetetlenség - válaszolta Octave -, nyilvánvaló, hogy Schultze mindenáron háborút akar. Gyűlölete határtalan!

- Ám legyen! - kiáltott fel a doktor. - Mindent megteszünk, hogy méltó választ adhassunk a kihívásra. Mit gondol, ezredes, van rá mód, hogy ellenálljunk Stahlstadt ágyúinak?

- Minden emberi erővel megbirkózhat egy másik emberi erő - felelte Hendon ezredes. - Arról azonban szó sem lehet, hogy ugyanazokkal a módszerekkel és ugyanazokkal a fegyverekkel védekezzünk, amelyekkel Schultze úr támadni fog. Olyan hadigépek előállítása, amelyek az övéivel szemben küzdőképesek, hosszú-hosszú időt venne igénybe, meg aztán nincsenek is a gyártásukhoz szükséges műhelyeink. Egyetlen lehetőségünk van: megakadályozni az ellen-séget, hogy közelünkbe jusson, és lehetetlenné tenni városunk körülzárását.

- Azonnal összehívom a tanácsot - szólt doktor Sarrasin.

Az orvos dolgozószobájába vezette vendégeit.

Az egyszerűen bútorozott szoba három falát könyvespolcok foglalták el, a negyediken néhány festmény és műtárgy alatt számozott szócsökagylók sorakoztak.

- A távbeszélő - mondta az orvos - lehetővé teszi, hogy Franceville városi tanácsának tagjai hazulról vehessenek részt a megbeszélésen.

Az orvos megnyomott egy gombot, amely minden egyes tanácstag lakásán megszólaltatta a hívójelt. Három perc sem telt belé, a vezetékek útján egymás után jelentkeztek a felhívottak, együtt volt a tanács.

Az orvos ekkor saját adókészülékének kagylója elé ült, megrázott egy csengőt, és így szólt:

- Az ülést megnyitom... Tisztelt barátomat, Hendon ezredest illeti a szó. Nagy fontosságú közlést akar tenni.

Most az ezredes ült a távbeszélőhöz. Felolvasta a *New York Herald* cikkét, aztán felsorolta és elrendelte a legsürgősebb tennivalókat.

Alighogy befejezte, a hatos szám fölöttette a kérdést:

- Lehetségesnek tartja, ezredes úr, a védekezést az esetben, ha az ön által tervezett módon nem sikerülne távol tartani az ellenséget?

Hendon ezredes igennel felelt. A kérdés és a válasz, akárcsak az ezeket megelőző fejtegetés, abban a pillanatban eljutott a tanács valamennyi láthatatlan tagjához.

A hetes szám megkérdezte, az ezredes véleménye szerint mennyi ideje van az előkészületekre Franceville lakosainak. Az ezredes nem tudta, de azt felelte, hogy úgy kell intézkedni, mintha két héten belül megindulna a támadás.

A kettes szám kérdése:

- Mit gondol, be kell várnunk a támadást? Vagy jobb lenne megelőzni?

- Mindent el kell követni, hogy megelőzzük - hangzott a válasz -, és ha partraszállás fenyegetne, torpedóinkkal fel kell robbantani Schultze úr hajóit.

Ezzel kapcsolatban doktor Sarrasin azt javasolta, hogy a legkiválóbb vegyészekkel és a tapasztaltabb tűzértisztekkel vizsgáltsák felül Hendon ezredes terveit.

Az egyes szám kérdése:

- Mekkora összegre van szükség a védelmi munkálatok azonnali megkezdéséhez?

- Tizenöt-húsz millió dollár kellene, hogy rendelkezésre álljon.

Négyes szám:

- Indítványozom a polgárság plenáris gyűlésének azonnali összehívását.

Sarrasin elnök:

- Szavazásra teszem az indítványt.

Két-két csengőjel minden egyes telefonkagylóból jelezte, hogy az indítvány egyhangúan elfogadtatott.

Fél kilenc volt. A polgártanács ülése tizennyolc percig tartott, és senkit sem mozdított ki otthonából.

A népgyűlést ugyanily egyszerű és ugyanily hatékony módszerrel hívták össze. Alighogy doktor Sarrasin a városházának jelentette - megint távbeszélő útján - a tanács szavazásának eredményét, megszólaltak a város kétszáznyolcvan útkereszteződésénél fölállított, oszlopokra szerelt, erős hangú villanycsengők. Mindegyik csengő felett egy kivilágított óralap látszott. A villanyárammal mozgatott mutatók fél kilencet jeleztek, a gyűlés kezdetének pontos idejét.

Negyedóráig berregtek a csengők. A fölriasztott polgárok kiszaladtak a házból, vagy az ablakon át nézték meg a legközelebbi óralapot. Látva, hogy hazafiúi kötelességük gyűlésre szólítja őket, sietve elindultak a városháza felé. Sarrasin doktor, a teljes tanáccsal körülvéve, az elnöki székben ült. Hendon ezredes a szónoki emelvény alján várakozott.

A polgárság túlnyomó része már tudta, miért hívták össze a nagygyűlést. A polgártanács vitáját ugyanis a városháza távbeszélő-állomása önműködően lerögzítette. A gyorsírói följegyzést rögtön megkapták a szerkesztőségek. A lapok különkiadásai falragaszok formájában jelentek meg.

A városháza gyűlésterme hatalmas üvegtetős csarnok volt. Szellőztetőkészülék működött benne, és a mennyezetre szerelt gázlámpák sora világította meg.

Nyugodtan, halkan zsibongott a tömeg. Az arcok derűsek voltak. A makkegészséges, dolgos, rendszeres életmódhoz szokott polgárok erejük tudatában felülemelkedtek a rémület és harag izgatott zűrzavarán.

Pontban egynegyed tízkor megszólalt az elnöki csengő. Néma csend lett.

Az ezredes a szószékre lépett.

Józanul és határozottan, fölösleges cikornyák és szónoki fogások nélkül, mint aki pontosan tudja a szavak súlyát, világos, érthető nyelven adta elő mondanivalóját. Beszélt Schultze úr megrögzött gyűlöletéről Franciaország, Sarrasin és nagy műve ellen. Ismertette a *New York Herald* tudósítását a Franceville és lakossága elpusztítására törő félelmetes előkészületekről.

- Önök döntsék el - folytatta -, mit látnak jónak a veszedelem elhárítására. Talán akadnak gyávák és hazafiatlanok, akik legszívesebben megfutamodnának, és a támadók prédájára hagynák az új hazát. De én bizonyosra veszem - mondotta az ezredes -, hogy ilyen pipogya javaslat nem találna visszhangra. Önök, polgártársaim, akik megértették a nagy célt, mely a mintaváros alapítóinak szeme előtt lebegett, akik el tudták fogadni a város törvényeit, csak bátor és okos emberek lehetnek. Mint a haladás őszinte, harcos hívei, mindent el fognak követni, hogy megmentsek ezt a páratlan várost, az emberiség javának szolgálatára emelt dicsőséges alkotást! Tudják kötelességüket, életüket is feláldozzák, ha kell, a szent ügyért.

Óriási tapsvihar fogadta a lelkesítő szöveget. Több szónok támogatta Hendon ezredes indítványát.

Miután doktor Sarrasin kifejtette, hogy haladéktalanul védelmi tanácsot kell alakítani, amely katonai titok pecsétje alatt a sürgős hadműveleti intézkedések megtételére hivatott, az indítvány határozattá emelkedett.

A polgártanács egyik tagja nyomban javaslatot tett, hogy az első munkálatokra szavazzanak meg ötmillió dollár ideiglenes hitelt. Kézfölemeléssel ezt is egyhangúlag elfogadták.

Tíz óra huszonöt perckor a nagygyűlés véget ért. Franceville lakosai oszladozni kezdtek, amikor váratlan esemény történt.

Az egy-két percig üres szószéket egy különös külsejű, ismeretlen férfi foglalta el, mintha odavarázsolták volna. Energikus arcvonásait rettenetes izgalom dúlta föl, de föllépése nyugodt volt és határozott. A félmeztelen törzsre tapadó iszapfoltos ruha, a véres homlok elárulta, hogy szörnyű megpróbáltatásokon ment át.

Láttára megdermedt a tömeg. Parancsoló kézmozdulata moccanás nélküli csendet kényszerített a teremre.

Ki lehet? Honnét került ide? Senkinek, még doktor Sarrasinak sem jutott eszébe, hogy megkérdezze.

Egyébként az ismeretlen kilétére nyomban világosság derült.

- Stahlstadtból szöktem meg - mondta. - Schultze úr halálra ítelt. Isten segedelmével eljutottam ide, hogy megkíséreljem megmenteni önöket. Nem vagyok itt teljesen idegen. Szeretve tisztelt mesterem, doktor Sarrasin, fölismerhetetlen külsőm ellenére, remélem, tanúsítani fogja, hogy meg lehet bízni Marcel Bruckmannban.

- Marcel! - kiáltott egyszerre a doktor és Octave.

Hozzárohantak.

A jövevény újabb mozdulata megállította őket.

Valóban Marcel volt. Csodával határos módon menekült meg. Miután, már közel a megfulladáshoz, kifeszítette a csatorna vasrácsát, az áramlás magával sodorta, mint egy élettelen testet. De szerencsére a vasrács Stahlstadt legkülső falát zárta el, és két perc múlva Marcel az erődön kívül vetődött a patak partjára. Végre szabad, ha magához tér ájulatából.

Órák hosszat feküdt mozdulatlanul a bátor ifjú a sötét éjszakában, az elhagyott mezőn, távol minden segítségtől.

Mikorra visszanyerte öntudatát, reggel lett. Akkor eszmélt rá, hogy végre kikerült az átkozott Stahlstadtból! Többé nem fogoly! Egyetlen gondolata volt: doktor Sarrasin, barátai, polgártársai. Mi van velük?

Nagy nehezen föltápászkodott.

Tíz mérföld választotta el Franceville-től. Tíz mérföldet kellett bejárnia vasút, kocsi, ló nélkül, gyalogszerrel a szörnyű Acélváros körül teljesen kihaltnak látszó vidéken. Megtette a tízmérföldes utat percnyi pihenő nélkül. Tíz és egynegyed óra alatt érte el doktor Sarrasin városának első házait.

A falragaszokról mindent megtudott. Megértette, hogy a lakosok már értesültek az őket fenyegető veszedelemről. De megértette azt is, hogy nem sejtik, mennyire közeli és milyen rendkívüli ez a veszedelem.

A Schultze úr kitervelte katasztrófának ma este háromnegyed tizenkettőkor kell bekövetkeznie... Negyed tíz volt.

Hátravolt az utolsó erőfeszítés. Marcel egyetlen lendülettel keresztülfutott a városon, és tíz óra huszonöt perckor, a gyűlés feloszlásának pillanatában, fölrohant a szószék lépcsőjén.

- Nem egy hónapon - kiáltotta - nem is egy héten belül várhatjátok az első csapást, barátaim! Egy óra múlva soha nem látott szerencsétlenség, vas- és tüzzápor fog rátok zuhogni. Tíz mérföldre hordó, pokolhoz méltó óriás ágyú vette célba városotokat. Én láttam. A nők és a gyermekek bújjanak el a pincékbe, azok némi biztonságot nyújtanak. Vagy keressenek menedéket a hegyek közt! Minden épkézláb férfi készüljön fel minden lehetséges eszközzel a tűzoltásra! E pillanatban a tűz az egyetlen ellenség! Nem katonák, nem hadseregek vonulnak fel a város ellen. A támadó, aki romlásokra tör, sutba dobta a várostrom közönséges eszközeit. Ha az az ember, akinek gonosz hatalmát ismeritek, helyesen számított, ha Schultze úr először életében nem tévedett, Franceville száz pontján kell szembeszállnotok a pusztító lángokkal! Bármilyen történjék is, első a lakosság megmentése. Mert hiszen az, hogy a lakóházak és középületek közül a veszendőbe menőket újra fölépítsétek, csak pénz és idő kérdése.

Európában Marcellt bolondnak nézték volna. De Amerikában senkinek sem jut eszébe, hogy lehetetlennek tartsa a tudomány valamilyen csodáját, ha mégoly váratlan is.

Meghallgatták a fiatal mérnököt, és a doktor szavára hittek neki.

A tömeg a szónok beszédétől vagy inkább a beszéd hangsúlyától lenyűgözve, vita nélkül engedelmeskedett. Az orvos jótállt Marcelért, s ez elég volt.

Rögtön rendelkezéseket adtak ki, és futárokkal juttatták el a szerkesztőségekbe.

A lakosság egy része hazasietett, és a bombázás szörnyűségeire fölkészülten a pincékbe vonult. Más része gyalog, lóháton, kocsin, ki hogy tudott, menekült a Cascade Mounts szélső bércei közé.

Ezalatt a munkabíró férfiak a főtérre és a doktor által kijelölt főbb pontokra nagy sietve összehordtak mindent, ami a tűzoltáshoz kellett: vizet, földet, homokot.

Az ülésteremben tovább folyt a tanácskozás.

De föltűnt, hogy Marcellt valamilyen, minden egyebet háttérbe szorító gondolat foglalkoztatja. Nem beszélt, csak folyton ezt a néhány szót mormolta:

- Tizenegy óra negyvenöt! Lehetséges, hogy az az átkozott Schultze nyakunkra hág a förtelmes találmányával?

Hirtelen kirántott a zsebéből egy jegyzetfüzetet. Kézmozdulatával csendet kért, ceruzát fogott, és lázas sietséggel néhány számot írt a füzet egyik lapjára. Akkor a homloka egyszerre ki-simult, szeme fölragyogott.

- Barátaim! - kiáltott fel. - Barátaim! Vagy hazudnak a számok, vagy mindaz, amitől rette-günk, eltűnik, mint a lidércnyomás, egy ballisztikai képlet nyilvánvaló igazsága előtt, amelyet eddig hasztalan próbáltam kibogozni. Schultze úr tévedett. A bennünket fenyegető veszély csak rossz álom! Ez egyszer megbukott a tudomány! Amivel bennünket Schultze megfenye-getett, nem fog megtörténni! Rettenetes bombája nem zuhan le Franceville-re, semmi bajunk nem eshet, legalábbis egyelőre!

Mit akar mondani Marcel? Senki sem értette!

Ekkor azonban a fiatal elászi bemutatta számításának eredményét. Tisztán csengő hangon úgy vezette le a bizonyítást, hogy a tudatlanok előtt is világos lett. Fény váltotta fel a sötét-séget, nyugalom a szívszorító aggodalmat. A lövedék nemcsak a doktor városát nem találhatja el, de egyáltalán semmit. El fog tűnni a világűrben!

Doktor Sarrasin kézmozdulattal jelezte, hogy helyesnek találja Marcel számítását. Aztán hirtelen a terem faliórájára mutatott.

- Három perc múlva - mondta - meglátjuk, Schultzenak volt-e igaza, vagy Bruckmann Marcelnak. Bármint is lesz, uraim, ne sajnáljuk eddigi óvatossági rendszabályainkat, és ezután se hanyagoljunk el semmit, amivel kijátszhatjuk ellenségünk ördögi találmányát! Marcel reményt nyújtott rá, hogy ez a lövés célt téveszthet, de bizonyára nem ez lesz az utolsó! Schultze gyűlölete nem törik meg, és nem adja fel a harcot egy balsiker miatt.

- Jöjjenek velem! - kiáltott Marcel.

Mindannyian követték a főtérre.

Letelt a három perc. A toronyóra háromnegyed tizenkettőt ütött!...

Negyven másodperc múlva sötét tömeg suhant el az égbolt magasán, és sebesen, mint a gondolat, baljós süvöltéssel tűnt el a városon túl.

- Szerencsés utat! - kacagott fel Marcel. - Ezzel a kezdősebességgel Schultze úr bombája, mely most áthatolt légkörünkön, soha többé nem esik le a földre!

Két perc elteltével tompa dörrenés hallatszott, mintha a föld mélyéből támadt volna.

A Bika-torony ágyúja dördült el, és ez a zaj száztizenhárom másodperc késéssel érkezett a lövedék után, mely iszonyatos sebességgel hasította az űrt.

13.

Marcel Bruckmann levele Schultze professzorhoz Stahlstadtba

Franceville, szeptember 14.

Illendőnek tartom értesíteni az acélkirályt, hogy tegnapelőtt este szerencsésen átjutottam birodalma határán, saját épségemet többre becsülve a Schultze-féle ágyúmodellnél.

Amikor búcsút veszek öntől, kötelességet szegnék, ha nem fedném fel ön előtt a magam titkait; de megnyugtatom, azok megismeréséért ön nem fog életével fizetni.

Nem hívnak Schwartznak, és nem vagyok svájci. Elzászi vagyok. Nevem Marcel Bruckmann. Ha hiszi, ha nem, tűrhető mérnök vagyok, de elsősorban francia. Ön halálos ellensége hazámnak, barátaimnak, családomnak. Gyűlöletes terveket kovácsolt azok ellen, akiket szeretek. Mindent megtettem, mindent kockáztattam, hogy megismerjem a terveit. Mindent el fogok követni megghiúsításukra.

Sietek tudomására hozni, hogy az ön első lövése nem sikerült. Célját, hála a sorsnak, nem érte el, mert el nem érhet. Az ön ágyúja lehet a legcsodálatosabb alkotás, de a lövedékek, amelyeket azzal az óriási löportöltettel kiröpít és valaha kiröpíthet, senkiben sem fognak kárt tenni. Soha sehová le nem zuhanhatnak. Előre sejtettem, ami ma már, az ön nagyobb dicsőségére, beigazolódott tény, hogy Schultze úr feltalált egy borzalmas ágyút... amely teljesen ártalmatlan.

Bizonyára örömmel fog értesülni arról, hogy az ön túl tökéletesre sikerült bombáját tizenegy óra negyvenöt perc négy másodperckor elrepülni láttuk a város fölött. Nyugatnak tartott, eltűnt az úrben, és így fog ott keringeni az idők végtelenségéig. Egy lövedék, amely a jelenleg használtaknál húszszorta nagyobb kezdősebességgel indul, nem „eshet” el. Saját haladó mozgása kombinálva a Föld vonzó erejével, földgolyónk körüli örök keringésre ítéli a mozgó testet.

Ön ezt nyilván nem tudta.

Azonfelül remélem, a Bika-torony ágyúja ettől az első kísérlettől teljesen megrongálódott. De a kétszázezer dollár nem túl drága ár önnek azért az elégtételért, hogy a csillagvilágot egy új bolygóval, a Földet egy új mellékbolygóval ajándékozhatta meg.

Marcel Bruckmann

Gyorsfutár indult azonnal Franceville-ből Stahlstadtba. Marcel nem tagadhatta meg magától azt a csúfondáros elégtételt, hogy haladéktalanul elküldje ezt a levelet Schultze úrnak. Senki sem veheti tőle zokon.

Marcelnak igaza volt; a hírhedt bomba, amely hihetetlen sebességgel röpülve a földi légkörön túl kering, nem eshet vissza a Földre. Beigazolódott az a reménye is, hogy a Bika-torony rengeteg lögyapottal megtöltött ágyúja ócskavassá válik.

Schultze urat roppantul kínosan érintette, féktelen gögjére rettentő csapást miért a kapott levél. Halálsápadt lett, mialatt olvasta, s mikor a végére ért, feje lehorgadt, mintha furkósbottal ütötték volna kupán. Negyedóráig nem tért magához a lesújtottságtól. Hanem aztán kitört belőle a düh. Arminius és Sigimer a megmondhatója, milyen irtózatosságot csapott. Azonban nem az az ember volt, aki bevallja, hogy legyőzték. Most kezdődik csak el igazán a könyörtelen harc közte és Marcel között. Nem maradtak-e meg cseppfolyós szengázzal töltött

bombái, amelyeket kevésbé hatalmas, de célszerűbben szerkesztett ágyúkból rövid távolságra kilőhet?

Hirtelen erőt véve magán, az acélkirály lecsillapodott, visszavonult dolgozószobájába, és ismét munkához látott.

Franceville-t nagyobb veszély fenyegette, mint valaha. Világos, hogy semmit sem volt szabad elhanyagolnia, amit önvédelmére megtehetett.

14. Harci készülődés

A közvetlen veszély elmúlt ugyan, de a helyzet változatlanul súlyos volt. Marcel mindent elmondott Sarrasin doktornak és barátainak, amit Schultze úr előkészületeiről és pusztító hadigépeiről tudott. Másnap a védelmi tanács, amelynek ő is tagja volt, megvitatta az ellenállási harc tervét és annak kivitelét.

Mindezekben Marcel jó segítségre talált Octave-ban, aki előnyére változott meg, amióta nem látta.

Milyen döntéseket hozott a tanács? A részleteket a kívülállók nem ismerték. Csupán az általános alapelveket közölte rendszeresen a sajtó. Könnyű volt ebben is fölismerni Marcel gyakorlatias kezét.

- Védelmi harcban - beszéltek egymás közt a városban - nagy előny, ha ismerjük az ellenség erőit, és azokhoz szabjuk az ellenállás módszerét. Nem kétséges, hogy Schultze úr ágyúi félelmetesek. Mégis jobb, hogy ezekkel az ágyúkkal állunk szemben, amelyeknek tudjuk a számát, kaliberét, hordképességét, mint hogyha ismeretlen hadigépek ellen kellene küzdenünk.

Fődolgozó volt megakadályozni a körülzárást, akár a tenger, akár a szárazföld felől próbálkozna Schultze.

Ezt a kérdést tanulmányozta kitartóan a védelmi tanács, és amikor falragaszokon közhírré tették, hogy sikerült megoldani, senki sem kételkedett. A polgárok tömegesen jelentkeztek a szükséges munkák elvégzésére. Semmilyen feladatot nem becsültek le, ami a védelem művét szolgálta.

Minden életkorú, minden rendű és rangú férfiak mint egyszerű munkások végezték dolgukat. Gyorsan és vígan folyt a munka. Két évre elegendő élelmiszerkészletet raktároztak el a városban. Kőszén és vas is tekintélyes mennyiségben érkezett: a vas a fegyverkezés legfontosabb anyaga, a kőszén a fűtés és közlekedés energiaforrása lévén, mindkettő nélkülözhetetlen kelléke a harcnak.

És míg a kőszén és a vas garmadába gyűlt a telepeken, liszteszsákokból, füstölt húsból, sajtkarikákból, konzervdobozokból, szárított főzelékfélékből is hatalmas halmok tornyozódtak a raktárakká átalakított vásárcsarnokokban. A parkokban marhacsordákat és birkanyájákat őriztek, úgyhogy egész Franceville olyan lett, mint valami óriási legelő.

Mikor aztán megjelent a minden fegyverfogható férfira kiterjedő mozgósítási parancs, általános lelkesedés fogadta, újabb bizonyosságot téve a katonás szellemben nevelt polgárok kitűnő hajlamairól. Gyapjűzbombából, rövid szárú csizmából, bőrsapkából álló egyszerű mundaiban, Werder-puskával fölfegyverkezve gyakorlatoztak a város főútjain.

Kulirajok túrták fel a talajt, árkokat ástak, sáncokat és fedezékeket emeltek a kiszemelt pontokon. Megkezdődött és gyors ütemben folyt az ágyúöntés. Nagyon jó hasznát lehetett venni a város nagyszámú füstemésztő kemencéinek. Ezeket ugyanis könnyű volt átalakítani öntőműhelyekké.

A szüntelen sürgés-forgás közepett Marcel fáradhatatlannak mutatkozott. Mindenütt jelen volt, és mindig feladata magaslatán állt. Akármilyen elméleti vagy gyakorlati nehézség akadt, ő mindent megoldott.

Ha kellett, nekigyürkőzött, és megmutatott valamilyen ügyes eljárást, gyors műfogást. Fenntartás nélkül elismerték a tekintélyét, és rendelkezéseit pontosan végrehajtották.

Mellette Octave is megtette a magáét. Eleinte ugyan szeretett volna aranypaszományos tiszti egyenruhában feszíteni, de aztán lemondott erről. Belátta, hogy kezdetben nem lehet más, mint egyszerű közlegény. Beállt a zászlóaljba, ahová vezényelték, és példás katonának bizonyult. Meg is felelt azoknak, akik eleinte sajnálkoztak rajta:

- Ki-ki képességei szerint. Parancsnokolni én még aligha tudnék... Először meg kell tanulnom engedelmeskedni.

Hirtelen még nagyobb lendületet adott a védelmi munkálatoknak egy hír. Persze álhír volt. Azt rebesgették, hogy Schultze úr tárgyalásokat igyekszik kezdeni hajózási társulatokkal ágyú szállítás ügyében. Ettől fogva egymást kergették a „kacsák”. Hol a Schultze-hajóhad közeledett Franceville felé, hol a sacramentói vasútvonalat vágták el holmi égből pottyant „ulánusok”.

Ezeket a nyomban megcáfolt mendemondákat kétségbeesett riporterek agyalták ki, akik már nem tudták, mivel elégítsék ki olvasóik kíváncsiságát. Az igazság az volt, hogy Stahlstadt egyelőre nem adott életjelt magáról.

Ez a tökéletes csend ugyan időt engedett Marcelnak, hogy befejezhesse a sáncmunkákat, de ritka szabad perceiben kissé nyugtalanította is.

„Vajon az a bitang tervet változtatott volna, és valami újfajta gazságra készül ellenem a maga módján?” - töprengett olykor.

De a védelmi terv, akár az ellenséges hajók megállításától, akár a körülfárás meggátolásáról volt szó, mindenképpen megfelelően ígérkezett. Így hát Marcel ezekben a nyugtalan percekben megkettőzte tevékenységét.

Egyetlen öröme és egyetlen pihenője az a röpke óra volt, melyet fáradtságos napok után esténként Sarrasinné szalonjában tölthetett.

Az orvos mindjárt első nap megígértette vele, hogy rendszeresen náluk fog vacsorázni, kivéve ha máshová kap meghívást. De sajátságosképpen, olyan csábító meghívás, amelynek kedvéért Marcel lemondott volna erről a kiváltságról, eddig nem akadt. Pedig a doktor és az ezredes örökös sakkjátéka korántsem volt olyan izgalmas, hogy Marcel kitartását megmagyarázhatta volna. Erősen kínálkozik hát az a feltevés, hogy másvalami vonzotta Marcelt. Sőt talán gyaníthatjuk is ennek a vonzerőnek mibenlétét - bár ő maga bizonyára nem gyanította -, ha figyeljük, mily buzgó érdeklődéssel társalgott esténként Sarrasinné önagyságával és Jeanne kisasszonnyal, mikor hármasan ültek a nagy asztal körül, ahol a két kitűnő hölgy a majdani segélyhelyek részére szükséges dolgok készítésével foglalatoskodott.

- Igaz, hogy ezek az új csapszegek jobbak azoknál, amelyeknek rajzát a múltkor mutatta nekünk? - kérdezte Jeanne, akit nagyon érdekeltek a védelmi munkálatok.

- Határozottan jobbak, kisasszony - felelte Marcel.

- Ó, ennek nagyon örülök! Mennyi fáradtságos kutatásba kerül minden legapróbb ipari alkatrész előteremtése!... És mondja, az utászok tegnap csakugyan ötszáz méternyi új árkot ástak? Az sok, nemde?

- Dehogy sok, még csak nem is elég! Ha így haladunk, a hónap végéig nem készülünk el a sáncgyűrűvel.

- Szeretném a végét látni, csak jönnének már azok a Schultzéék. Jó a férfiaknak, ők cselekedhetnek, hasznára lehetnek a köznek. A várakozás nekik nem olyan hosszadalmas, mint nekünk, akik semmire sem vagyunk jók.

- Semmire sem jók! - méltatlankodott Marcel, kizökkenve szokott nyugalmaiból. - Semmire sem jók! Hát mit gondol, azok a derék emberek, akik otthagynak mindent, katonának állnak, mit gondol, miért dolgoznak, ha nem azért, hogy biztosítsák a békét és boldogságot anyjuk, feleségük, jegyesük számára? Ki hevíti őket az odaadó munkára, ha nem önök, és vajon ön szerint mi a forrása önfeláldozásuknak, ha nem...

Marcel itt kissé zavartan elhallgatott. Jeanne kisasszony nem erőltette, és a derék Sarrasinné volt kénytelen lezárni a vitát azzal a megjegyzéssel, hogy szerinte a kötelességérzet maga elegendőképpen megmagyarázza a munkában kifejtett buzgalmat a legfőbb férfinál.

És mikor Marcellt valamilyen halaszthatatlan tennivaló, egy tervezet vagy költségvetés befejezésének sürgőssége nagy sajnálatára elszólította ebből a kellemes társaságból, azzal a megindíthatatlan eltökéléssel távozott, hogy minden körülmények közt megmenti Franceville-t és valamennyi lakosát.

Nem várta azt, ami, mint látni fogjuk, bekövetkezett. Pedig ez természetes, elmaradhatatlan folyamánya egy természetellenes állapotnak, egyetlen akarat feltétlen uralmának, amely az Acélváros alaptörvénye volt.

15. A San Franciscó-i tőzsde

A San Franciscó-i tőzsde rendkívül élénk és sajátosan kozmopolita jellegű. Kalifornia fővárosának földrajzi helyzetéből természetszerűen következik, hogy ez a tőzsde mintegy sűrített kivonatban tükrözi az egész világ ipari és kereskedelmi forgalmát. Gránitból faragott szép oszlopcsarnokaiban a szálas, tagbaszakadt, szőke szász fajta közvetlenül érintkezik a tompább arcszínű, barna hajú, finomabb alkatú keltával. A finn a négerrel és hinduval kerül össze. A polinéz ámulva szemléli a grönlandit. A ferde szemű, copfos kínai versenyt ravaszkodik ős ellenségével, a japánnal. Számtalan nyelv, tájszólás és zsargon keveredik itt bábeli zűrzavarban.

Október tizenkettedikén üzletnyitáskor ez a világon páratlan tőzsde a megszokott képet mutatta. Tizenegy óra felé föltűntek az ismertebb alkuszok és ügynökök. Élénken vagy komolyan, ki-ki a maga egyénisége szerint, kezét szorítottak, és bevonultak a falatozóba, hogy a napi munka megkezdése előtt felhörpintsék a szokásos szíverősítőt. Aztán kiszállingóztak a folyosóra, ahol falba mélyesztett, számozott rézajtós szekrénykéek sorakoztak. Mindegyik fölnyitotta a magáét, kivette belőle nagy halom postáját, és szórakozott arccal átfutotta a címére érkezett leveleket.

Észrevétlenül nőtt az üzletemberek nyüzsgő sokadalma, és hamarosan kialakultak az első árfolyamváltozások. Egyre szaporodtak a zsibongó csoportok. Csak úgy záporoztak a sürgönyök a földkerekség minden tájáról. A tőzsdei altisztek szinte minden percben kifüggesztettek egy-egy táviratot a terem északi falára. A tőzsdések zajongva, tolakodva olvasták.

Percről percre fokozódott az izgatott sürgés-forgás. Jöttek-mentek, ide-oda futkostak az alkuszok, táviratokat adtak fel, lobogtatták a válaszsürgönyöket. Noteszükbé jegyezgettek, vagy kihúztak egy-egy bejegyzést, egyes lapokat kitéptek és továbbadtak. Mintha járványos téboly hatalmasodott volna el a tömegen. De egy óra felé valami titokzatos, jéghideg fuvallat dermesztette meg az izgatott csoportokat.

Megdöbbentő, váratlan, hihetetlen hírt dobott be a Far-West Bank egyik főrésztvényese. Villámgyorsan terjedt el a hír.

- Ez valami rossz tréfa! - zúgott az egyik oldal.
- Otromba manőver! Ki hisz el ilyen képtelen hazugságot?
- Nono! - hangzott másfelől. - Nem zörög a haraszt, ha nem fújja a szél!
- Hogy bukhatna meg ilyen hatalmas vállalat?
- Mindenkit érhet baleset!
- De uraim, maguk az ingatlanok és a berendezések több mint nyolcvanmillió dollár értéket képviselnek! - kiáltott fel az egyik.
- Nem szólva a kohókról és az acélművekről, az élelmiszerraktárakról és a készgyártmányokról! - toldotta meg a másik.
- Azt mondom én is! Schultze hitelképes kilencvenmillió dollárig, bármikor hajlandó vagyok realizálni!
- De akkor mivel magyarázza a fizetések beszüntetését?

- Én nem magyarázgatok!... Egyszerűen nem hiszem el!
- Pedig láttunk már ilyet, megeshet a legtekintélyesebb, legszilárdabb házakkal is.
- Stahlstadt nem ház, hanem város.
- Egyszóval kizárt dolog, hogy csődbe ment! Lehetetlenség, hogy ne alakult volna részvénytársaság az ügyek rendezésére!
- De a fenébe, miért nem alakította meg Schultze, mielőtt beadta volna a kulcsot?
- Ez az éppen, uram! Abszurdum az egész, beszélni sem érdemes róla! Közönséges álhír, valószínűleg Nash koholta, akinek rettenetes nagy szüksége van hosszra²⁴ az acélpiacon!
- Dehogysis álhír! Schultze nemcsak hogy megbukott, hanem meg is szökött!
- Ne mondja!
- Megszökött, uram. Most jött a sürgöny, már ki is függesztették.

Hanyatt-homlok rohant a fölzaklatott tömeg a hirdetőtáblákhoz. Ott lógott a legújabb távirat, ezzel a szöveggel:

NEW YORK 12 ÓRA 10 PERC - CENTRAL BANK STAHLSTADT-MŰVEKBEN
KIFIZETÉSEK FÜGGESZTVE - EDDIG ISMERT PASSZÍVA
NEGYVENKÉTMILLIÓ DOLLÁR SCHULTZE ELTŰNT

Ezek után, akármilyen döbbenetes volt a hír, nem lehetett benne kételkedni. Elkezdődtek a legképtelenebb találgatások. Két óra tájt egymás után érkeztek a jelentések azokról a cégekről, amelyeket Schultze úr magával rántott a bukásba. A New York-i Mining Bank vesztett legtöbbet. A chicagói Westerley és Fia cég hétmillió dollárral volt érdekelve, a buffalói Milwaukee ötmillióval, a San Franciscó-i Iparbank másfél millióval. Azután az apró halak, a harmadrendű cégek hosszú sora...

Alighogy kipattantak a hírek, nagy erővel megindult az ellenhatás. A San Franciscó-i tőzsde, amely délelőtt a beavatottak szerint lanyhán indult, bezzeg nem volt lanya két órakor!

Egymás hegyén-hátán szöktek magasra az árfolyamok! Fékevesztetten nekiszabadult a spekuláció!

Percről percre emelkedtek az acélrészvények. Fölugrottak a kőszénpapírok, az amerikai kohóipari, az összes vasipari részvények. A franceville-i telkekben is óriási lett a kereslet. Az ostrom hírére nullára estek, nem is jegyezték a tőzsdén, most meg egyszerre csak úgy röpködtek a száznyolcvan dolláros ajánlatok holdanként.

Aznap este megrohamozták az újságbódékat. A *Herald*, a *Tribune* csakúgy, mint az *Alta*, a *Guardian*, az *Echo* és a *Globe* óriás betűs címsorokkal közölték sovány értesüléseiket. Ez azonban alig volt több a semminél.

Annyit tudtak, hogy szeptember huszonötödikén egy nyolcmillió dollárról szóló váltót - elfogadó Schultze úr, kibocsátó Jackson Elder et Comp. Buffalo - bemutattak a New York-i Schering Strauss et Comp.-nak, az acélkirály megbízott bankárainak. Ezek az urak megállapították, hogy a nagy összegű kifizetésre ügyfelük kontóján nincs kellő fedezet. Távirati érdeklődésükre válasz nem érkezett. Utánanéztek, és nagy megdöbbenésükre kiderült, hogy tizenhárom napja egyetlen pénzeslevél vagy értéküldemény nem érkezett Stahlstadtból.

²⁴ Értékpapírok árfolyamának emelkedése, tőzsdei spekulációk folytán.

Viszont ez idő alatt nap nap után ontotta a posta a Schultze úr által pénztárukhoz utalt váltókat és csekkeket, s valamennyit vissza kellett származtatni a feladó címére, ezzel a megjegyzéssel: „no effects” (nincs fedezet).

Négy álló nap egymást kergették a sürgős tudakozódások, türelmetlen táviratok, dühös kérdések a New York-i bankból Stahlstadtba.

Végre megérkezett a végleges válasz:

Schultze úrnak szeptember tizenhetedike óta nyoma veszett. A titokzatos eltűnésre eddig nem sikerült fényt deríteni. Semmiféle rendelkezést nem hagyott hátra. A gyár pénztárai üresek.

Tovább nem lehetett titkolni az igazságot. Néhány főhitelező megijedt, és váltóit letétbe helyezte a Kereskedelmi Törvényszéknél. A csőd villámgyorsan köztudomású lett, és egész sor másodlagos bukást von maga után. Október tizenharmadikán délig a nyilvántartott követelések összege negyvenhétmillió dollárra rúgott. A várható további bejelentésekkel a teljes passzívum alighanem meg fogja közelíteni a hatvanmilliót.

Ennyi az, amit az újságok többé-kevésbé hosszú lére eresztve közöltek a nyilvánossággal. Természetesen másnapra mindegyik részletes, eredeti különtudósítást ígért olvasóinak.

És csakugyan, egy lap sem akadt, amelyik ne küldte volna el az első órában különtudósítóját Stahlstadtba.

Október tizennegyedikén este jegyzetömbökkel és ceruzákkal fölfegyverzett riporterek hada vette ostrom alá az Acélvárost. De ez a hadsereg mint gyenge hullámverés tört meg Stahlstadt külső falövezetén. A kapuőrség helyén volt, és a riporterek hiába vetették latba minden csáb-eszközüket, nem tudták megpuhítani.

Mindenesetre megállapították, hogy a munkások semmit sem tudnak, s hogy a munka az egyes üzemszolgákban a megszokott ütemben folyik tovább. Csupán annyi történt, hogy a műhelyfőnökök előző este felsőbb rendeletre közölték, hogy az osztálypénztárak kimerültek, a központi erődből utasítás nem érkezett, minek következtében jövő szombattól kezdve, ha addig ellenkező intézkedés nem történik, a munka megáll.

Mindez nemhogy tisztázta volna, még inkább bonyolította a helyzetet. Kétségtelen tény volt, hogy Schultze úr majd egy hónapja eltűnt. De eltűnésének senki sem tudta az okát és jelentőségét. Csupán valami tétova kilátás, hogy a titokzatos személyiség máról holnapra előkerülhet, enyhítette némileg a nyugtalanságot.

Ideig-óraig az üzemekben a tehetetlenség erejénél fogva a rendes kerékvágásban haladt a munka. Ki-ki végezte a dolgát a maga részlegének keretei közt. Az osztálypénztárak szombaton kifizették a béreket, mert a főpénztár még addig folyósította ellátmányukat. De a végelethez vitt központosítás oly tökéletes rendszerré merevedett Stahlstadtban, a tulajdonos annyira kezében tartotta az ügyek intézését, hogy távollétében rövidesen meg kellett állnia a gépezetnek. Szeptember tizenhetedikén írta alá utolszor az acélkirály a napi rendelkezést. Attól kezdve egészen október tizenharmadikáig, amikor a fizetéseket váratlanul beszüntették, tömérdek levél - valószínűleg sok nagy összegről szóló pénzeslevél is - érkezett a stahlstadti postahivatalon át a központi erődbe, egyenest Schultze úr dolgozószobájába, de ő kizárólag magának tartotta fenn a postabontás jogát, csakis ő utalhatta a pénzeslevelek tartalmát, piros ceruzajelzéssel, a főpénztárba.

A gyár legfőbb hivatalnokai sem merték túllépni szigorúan megszabott hatáskörüket. Alárendeltjeik fölött szinte korlátlan hatalommal basáskodtak, de Schultze úrral szemben még gondolatban is minden tekintélyt és kezdeményezést nélkülöző, szó nélkül engedelmeskedő

közegek voltak. Mindegyik a megbízásával járó szűk körű felelősség mögé sáncolta el magát, és halogató taktikával várta az események fordulatát.

A fordulat bekövetkezett. A különös, kétes helyzet elhúzódott mindaddig, míg végül a leg-súlyosabban érdekelt vállalatok rengeteg hiábavaló táviratozás, követelőzés, tiltakozás után megrémültek, és törvényes lépéseket tettek. Ehhez bizonyos időnek kellett eltelnie. Nem egykönnyen törődtek bele, hogy a közismerten virágzó Acélváros agyaglábakon áll. De most már nyilvánvaló volt a tény: Schultze úr meglépett a hitelezők előtt.

Ennél többet nem tudtak kiszáglászni a riporterek. Még a híres Meiklejohn sem, akinek annak idején sikerült politikai nyilatkozatra bírni Grant elnököt, kora leghallgatagabb államférfiát; még a fáradhatatlan Blunderbuss sem, aki arról volt nevezetes, hogy mint a *World* egyszerű tudósítója, elsőként jelentette a cárnak Plevna elestét - az újságriportnak ezek az elismert nagyságai sem értek el ezúttal többet kartársaiknál. Kénytelenek voltak beismerni, hogy a *Tribune* és a *World* egyelőre adós marad a Schultze-botrány háttérének földerítésével. Ami a bukott nagyiparos esetét a maga nemében páratlanná tette, Stahlstadt különleges helyzete volt. A független és elszigetelt városban ugyanis nem lehetett szabályszerű, törvényes nyomozást folytatni.

Schultze úr váltóit ugyan megóvatolták New Yorkban, s a hitelezőknek minden okuk megvolt arra a föltevésre, hogy az üzem által képviselt tőkéből bizonyos mértékű kárpótláshoz juthatnak. De miféle bíróság útján érhetik el a lefoglalást és a zár alá vételt? Stahlstadt továbbra is területen kívüli jogot élvező, az Egyesült Államokba még be nem sorolt terület lévén, ott minden Schultze úr személyes tulajdona volt. Ha legalább igazgatótanácsot vagy személyi helyettest hagyott volna maga után. De sehol semmi, még egy árva jogtanácsos sem! Ő egyedül volt a fejedelem, a főbíró, a vezérigazgató, a közjegyző, az ügyész, a kereskedelmi törvényszék, minden együtt a maga városában. Saját személyében testesítette meg a központi egyeduralom eszményét. Távollétében mindazok, akiknek rajta követelnivalójuk volt, a nagy semmivel álltak szemközt, és az egész töméntelen építmény kártyavárként omlott össze.

Minden más esetben a hitelezők szindikátust alakíthattak volna, beülhettek volna Schultze úr helyére, rátenyerelhettek volna aktív vagyona, kézbe vehették volna az ügyek intézését. Valószínűleg rájöttek volna, hogy az egészhez nem kell egyéb, mint némi forgótőke és erős kezű vezetés.

De mindez lehetetlennek bizonyult. A helyettesítéshez hiányzott a törvényes alátámasztás. Az erkölcsi gát, ha lehet, még az Acélvárost körülvevő sáncgyűrűnél is áthatolhatatlanabb volt.

A szerencsétlen hitelezők látták követeléseik zálogát, de képtelenek voltak megkaparintani.

Az egyetlen, amit elérhettek, az volt, hogy közgyűlést tartottak, és abban állapodtak meg, hogy feliratot intéznek a kongresszushoz. Ebben kérik, hogy a kongresszus tegye magáévá ügyüket, támogassa az állampolgárok érdekeit, jelentse ki Stahlstadt bekebelezését az Egyesült Államokba, és ily módon helyezze ezt a szörnyeteg alkotást a civilizáció jogrendszerének közösségébe. A kongresszus több tagja személyesen érdekelve volt az ügyben. A követelés számos vonatkozásban egyezett az amerikai gondolkodással, miért is teljes sikerre számíthatott. Sajnos azonban a kongresszus épp akkortájt nem ülésezett, és tartani lehetett tőle, hogy az ügy még jó sokáig nem kerül tárgyalásra.

Addig is Stahlstadtban megszűnt a munka, a kohók kialudtak, a gépek megálltak.

Nagy lett a megrökönyödés a hatalmas üzem tízezer családot kitevő népességében. Mit lehet tenni? Folytatni a munkát a majdani bér reményében, amit talán fél év múlva fizetnek ki, vagy akkor se? Erre senki sem volt hajlandó. Különben is, mit dolgozhatnak? A rendelések,

minden egyébbel együtt, elapadtak. Schultze úr ügyfelei nem vették föl a kapcsolatot, amíg nincs törvényes megoldás. Az egyes osztályok főnökei, a mérnökök és műhelyvezetők utasítás hiányában nem intézkedhettek.

Összejöveteleket, nagygyűléseket tartottak, szónoklatok, javaslatok hangzottak el. Határozott terv nem alakult ki, mert nem volt rá lehetőség. Fölléptek a kényszerű munkaszünet elmaradhatatlan kísérőjelenségei: a nélkülözés, a kétségbeesés, a züllés. Ha üres a műhely, megtelnek a kocsmák. Valahányszor egy gyárkémény megszűnt füstölni, új csapszék nyílt valamelyik környező munkástelepen.

A legjózanabb, legértelmesebb munkások, akik idejében gondoltak a nehéz napokra, és tartalékot gyűjtöttek, sietve fölszedték sátorfájukat. Magukkal vitték a szerszámot, ágyneműt, minden becses holmit, ami kell a háztartáshoz, és vitték pufók képű gyermekeiket, akik elragadtatva gyönyörködtek a vagonajtón át elébük táruló ismeretlen világban. Elutaztak, szétszóródtak a négy égtáj felé; ki északon, ki délen, ki keleten, mindegyik talált magának valahol új műhelyt, új hajlékot...

De egy vagy tíz olyannal szemben, aki ezt az álmot meg tudta valósítani, hányat kötött röghöz a nyomor! Ezek ott maradtak beesett szemmel, gyötrődő lélekkel!

Ott maradtak, eladogatták cókémójukat azoknak az emberarcú dögkeselyűknek, akik ragadozó ösztönüktől hajtva rajzanak a nagy szerencsétlenség nyomán. Ott maradtak rövid idő múlva a legkétségbeejtőbb szorultságban evickélve, hamarosan megfosztva a hiteltől éppúgy, mint előbb a bértől; a reménytől éppúgy, mint a munkától. Előttük, akárcsak a közeledő tél, sötét árnyékot vetett az ínséges jövő.

16. Két francia egy város ellen

Amikor Schultze eltűnésének híre eljutott Franceville-be, Marcelnak ez volt az első szava:

- Hátha csak cselfogás az egész?

Józan logika szerint ez a feltevés képtelenség volt, mert hiszen az ilyen cselfogás elsősorban Stahlstadtra nézve járhatott súlyos következményekkel. Csakhogy a gyűlölet fűtyül a logikára, és az olyan ember, mint Schultze, eszeveszett gyűlöletében képes mindent feláldozni vak szenvedélyének. Marcel mindenestre úgy látta, résen kell lenni.

Sűrgetésére a védelmi tanács rögtön kiáltványt szerkesztett. Óva intette a lakosságot, ne engedje, hogy az ellenség által terjesztett álhírek elaltassák éberségét.

A még nagyobb hévvel folytatott sáncmunkák és katonai gyakorlatok kihangsúlyozták Franceville eltökélt szándékát, hogy méltó választ készül adni arra az alattomos sakkhúzásra, amit minden valószínűség szerint Schultze úr tervezett. De a San Franciscó-i, chicagói és New York-i lapokban közölt részletek - igazak és hazugok vegyest -, a stahlstadti összeomlásnak a pénzvilágot és a kereskedelmi életet sújtó következményei, a külön-külön nem jelentékeny, de összességükben annál nyomósabb bizonyítékok meggyőző ereje kizárt minden kétséget.

Egy szép nap Sarrasin doktor városa, mint valami rossz álomból, arra ébredt, hogy meg van mentve! Úgy van! Franceville puskalövés nélkül túlelt a veszélyen. Marcel, amikor megérlelődött benne a feltétlen meggyőződés, a hírverés minden rendelkezésére álló eszközével tudomására hozta ezt a lakosságnak.

Általános öröm és megkönnyebbülés fogadta a jó hírt, mintha súlyos lidércnyomás alól szabadult volna fel a város. Az emberek egymás kezét szorongatták, vendégeskedni kezdtek, ünnepi lakomákon koccintottak egymás egészségére. A nők új toalettekben tündököltek, a férfiak búcsút mondtak a katonai gyakorlatoknak, a sáncmunkáknak. Minden arc ragyogott az elégedettségtől, a boldogságtól. Mintha gyógyult betegek városa lett volna Franceville.

De vitathatatlanul doktor Sarrasin volt a legboldogabb. A kitűnő férfiú felelősnek érezte magát mindazok sorsáért, akik bizakodva költöztek az ő területére, és az ő oltalma alá helyezték magukat. Egy hónap óta pillanatig nem hagyta nyugton a félelem, hogy vesztükbe vitte azokat, akiket boldoggá akart tenni. Most megszabadult ettől a szörnyű nyugtalanságtól, és fölélegzett.

A közös veszedelem pedig még jobban egybekovácsolta a város polgárságát. A társadalmi osztályok közelebb jutottak egymáshoz, mint valaha, az emberek testvéri viszonyba kerültek, fölsímték érzelmeik rokon voltát, érdekeik azonosságát. Mindenki úgy érezte, új szív dobog keblében. Franceville lakosaiban most vált eleven valósággá a haza fogalma. Remegtek, szenvedtek a hazáért, most érezték igazán, mennyire szeretik.

A védelmi készenlét anyagi követelményei is előnyére váltak a városnak. A polgárok erejük tudatára ébredtek. Megnőtt az önbizalmuk. Bátran néztek a jövőbe, tudták, hogy semmiféle esemény nem érheti őket készületlenül.

Egyszóval Sarrasin doktor nagy művének sorsa még sohasem biztatott ily tündöklő kilátásokkal. És - ami elég ritka tünet - az emberek nem voltak hálátlanok Marcel iránt. Jóllehet mindnyájuk megmenekülése nem pusztán az ő műve volt, mégis nyilvánosan köszönetet szavaztak

a fiatal mérnöknek, a védelem megszervezőjének, hiszen az ő önfeláldozó munkája nélkül elpusztult volna a város, ha Schultze úr történetesen megvalósíthatja ádáz terveit.

Marcel azonban a maga szerepét még nem tekintette befejezettnek.

Arra gondolt, hogy a Stahlstadt körül kísértő titok veszélyt rejthet magában. Nem lenne nyugta, amíg tökéletesen meg nem világítja az Acélvárost még mindig elborító homályt.

Elhatározta, hogy visszamegy Stahlstadtba, és ha törik, ha szakad, végére jár a titoknak.

Sarrasin doktor mindenképpen igyekezett lebeszélni a nehéz és kockázatos vállalkozásról. Ki tudja, milyen veszélyek, miféle rejtett csapdák leselkednek rá lépten-nyomon abban a pokol tornácában... Schultze úr, ahogy őt Marcel jellemezte, nem az az ember, aki másokat megkímélve tűnik el a láthatárról, aki egyedül temetkezik összeomlott reményeinek romja alá... Egy ilyen szörnyetegnek utolsó gondolata is veszélyes lehet, akárcsak a döglődő cápa végvonaglója.

- Teljesen egyetértek önnel, drága doktor úr - felelte Marcel -, mindaz, amit elképzelsz, nagyon is lehetséges. Éppen azért tartom kötelességemnek, hogy elmenjek Stahlstadtba. Nekem kell elszakítanom a kanóc zsinórját, mielőtt a bomba felrobbanna. Sőt arra kérem önt, engedje meg, hogy Octave is velem jöhessen.

- Octave! - riadt meg az orvos.

- Igen! Ő most már derék fiú, lehet rá számítani, és kezeskedem, hogy ez a kirándulás nagy hasznára lesz!

- A gondviselés oltalmába ajánlak mindkettőtöket - sóhajtott az öregember, megölelve Marcellt.

Másnap útra keltek. A kocsit keresztülhaladt Stahlstadt elhagyott munkásfalvain, a város szélén kiszállt belőle Marcel és Octave. Jól fel voltak fegyverkezve, és nagy elszántság hevítette őket, mindenáron meg akarták fejteni a sötét rejtélyt.

Gyalog tették meg az utat a külső erődítmény körül. Marcel mindeddig makacsul kételkedett a valóságban, amely most elébe tárult.

A hatalmas gyártelep teljesen leállt.

Arról az útról, amelyet a csillagtalan égbolt alatt Octave-val megtett, azelőtt mindig látta a gázlámpák fényét, egy-egy órszem szuronyának megvillanását. Most mindennek nyoma sem volt. Azelőtt a gyárrészek ablakaiból világosság áradt. Az épületekből gépek zakatolása hallatszott. Most sötét és néma volt minden. Mintha a halál vett volna szállást a városban, a magas gyárkémények mint csupasz csontvázak rajzolódtak ki a láthatáron. A két fiatalember léptei üresen kongtak a kövezeten. Annyira erőt vett rajtuk a csüggesztő magány érzése, hogy Octave nem tudta megállni szó nélkül:

- Különös, még sohasem éreztem magam körül ilyen mélységes csendet! Mintha temetőben járnék!

Hét óra volt, amikor Marcel és Octave Stahlstadt főkapuja elé, a sáncárok szélére érkezett. Élőlény nem mutatkozott a kőfal peremén, híre-hamva sem volt az öröknek, akik azelőtt - meghatározott távolságban egymástól - póznamerevséggel strázsáltak odafenn. A felvonóhid elzárta a kapunyílást, előtte öt-hat méter széles, mély árok tátongott.

Több mint egy órába telt, amíg Marcel drótkötelet kerített, és egy kiálló gerendavégre hajította. Nagy nehezen sikerült, és Octave a kötélen minden erejét megfeszítve fölkapaszkodott a kapu tetejére. Marcel feladogatta neki a fegyvereket és a muníciót, aztán maga is utána mászott.

Most már csak az volt hátra, hogy felhúzzák a kötelet, átvessék a falon, leeresszék a fölszerelést, és egymás után lecsússzanak a kötélre a túlsó oldalra.

Ott voltak azon a körbefutó úton, amelyen Marcel Stahlstadtba érkezése napján ment végig. Sehol egy lélek, tökéletes csend. Sötétben és némán emelkedett előttük a hatalmas épülettömb. Ezernyi ablakszemével úgy nézett a két betolakodóra, mintha mondaná: „Pusztuljatok innen... Megjárhatjátok, ha titkaimba behatolni merészkedtek!”

Marcel és Octave tanakodtak, hogy mitévők legyenek.

- Legjobb, ha az O kapunál próbálkozunk, ott ismerem a járást - mondta Marcel.

Nyugatnak fordultak, és rövidesen elértek a monumentális kapubolthoz, amely az O betűt viselte homlokán. A vaskos acélszögekkel kivert tölgyfa szárnyak zárva voltak; Marcel felvett az útról egy kockakövet, és többször megdöngötte vele a kaput.

Csak a visszhang válaszolt.

- Lássunk dologhoz! - kiáltott Octave.

Újra el kellett kezdeni a fáradságos munkát, addig dobálni a kötelet a kapu fölé, amíg valahol szilárdan fönnakad. Nem volt könnyű feladat. De végül sikerült átmászniuk a falon, és ott álltak az O részleg tengelyében.

- No tessék! - zsörtölődött Octave. - Ugyan sokra mentünk a kínlódással! Alighogy átvergődünk egy falon, itt mered előttünk a másik!

- Csitt! - intette le Marcel. - Éppen jó, itt a régi műhelyem. Legalább kihozok belőle néhány szerszámot, amire biztosan szükségünk lesz, meg egypár csomag dinamitot.

A nagy öntőcsarnok volt, ahová a fiatal elzászit először küldték a gyárba érkezése után. Milyen leverő látvány most! Kialudt kemencék, rozsdás sínek. A porlepte daruk, keservesen nyújtózó karjaikkal, mint megannyi bitó. Marcelnak elszorult a szíve, szabadulni akart a nyomasztó hangulattól.

- Mutatok neked egy másik műhelyt, az jobban fog érdekelni - szólt Octave-hoz, és a kintin felé tartott vele.

Octave beleegyezően bólintott. Aztán nagy meglepődéssel pillantotta meg egy hosszú asztalon glédába állítva a piros, sárga és zöld likőröspalackok regimentjét. Egy halom konzervdobozt is látott a legjava gyártmányok címkéivel. Volt miből lakmározni, de alaposan rá is éhezett a két fiatal gyomor.

Mindjárt neki is láttak, hogy erőt gyűjtsenek az expedíció folytatásához.

Falatozás közben Marcel a további teendőkön gondolkodott. Arról álmodni sem lehetett, hogy megmásszák a központi erőd falát. A rettentő magas kőfal teljesen külön állt a többi épülettől, nem volt rajta semmiféle kiugró rész, amire kötelet akaszthattak volna. Hogy megtalálják a kapuját - valószínűleg az egyetlen bejárat -, ahhoz meg kellett volna kerülniük valamennyi gyárrészleget, ez nehéz és hosszadalmas művelet. Hátra volt még a dinamit alkalmazása, ami kockázatos, mert hisz lehetetlennek látszott, hogy Schultze úr szökése előtt ne állított volna fel kelepceket, ne gondoskodott volna ellenaknákról az esetre, ha valaki aknarobbantással akarná hatalmába keríteni Stahlstadt erődjét. De Marcel nem az az ember volt, aki meghátrál a nehézségek elől.

Mikor látta, hogy Octave jóllakott és kipihente magát, a gyárrészleg tengelyében húzódó úton elvezette őt a terméskőből épült kőfal tövéig.

- Mit szólnál hozzá, ha aknarést fűrnánk a falba? - kérdezte.

- Kemény munka lesz, de hát mi nem vagyunk naplopók! - válaszolta tette készen Octave.

Nekiláttak. Föl kellett ásni a kőfal alját, két kőkocka közé feszítővasat szorítani, kiemelni az egyik követ, aztán fűró segítségével több kis párhuzamos, cső alakú rést nyitni a mélyedésben. Tíz órára elkészültek vele, a dinamitpatronokat helyükre tették, és meggyújtották a kanócot.

Marcel tudta, hogy öt perc idejük van, s mivel idejövet észrevette, hogy az alagsorban elhelyezett kantinek valóságos pinceodú, oda menekült Octave-val.

Egyszerre megremegett az épület és a pinceodú is, mintha földrengés rázta volna meg. A rázkódást irtózatosságot követve nyomon, mintha egyszerre négy ágyúüteg adott volna sortüzet. Két-három másodperc múlva mindenfelől romok zuhataga lepte el a talajt.

Perceken át tartott a tetőcserepek, az ízekre szakadt gerendák, a szétvetett faldarabok gördülése, törött ablaküvegek csillogó záporában.

Amikor véget ért az irtózatosságon, Octave és Marcel elhagyta az óvóhelyet.

Marcel eléggé ismerte tapasztalatból a robbanóanyagok félelmetes hatását, mégis elállt a szeme-szája attól, amit most látott. A gyárrészleg fele levegőbe repült, a központi erőd körül valamennyi műhely összeomlott, csak a csupasz falak látszottak, akárcsak egy összebombázott városban. Faltörmelékek, üvegcserepek, deszkapalánkok hevertek szanaszét. A robbanás erejétől magasba szállott porfelhő lassan ereszkedett lefelé, és valóságos hórétanggal borította el a romokat.

Marcel és Octave a belső falhoz rohant. Az is beszakadt vagy tizenöt-húsz méter szélességben, és a résen túl a központi erőd volt rajzolója megpillantotta az udvart, amelyben oly sok egyhangú órát töltött el.

Most, hogy az udvart senki sem őrizte, a vasrács kerítés már nem volt áthághatatlan. Keresztül is jutottak rajta egykettőre. Mindenütt néma csend.

Marcel sorra szemügyre vette a műhelyeket, ahol annak idején társai megbámulták a tervrajzait. Az egyik sarokban fölfedezte a rajztábláját a gép megkezdett vázlatával, amelyet abbahagyott, mikor Schultze magához rendelte. Az olvasóteremben viszontlátta az ismerős újságokat és könyveket.

Úgy hatott az egész, mint amikor egy mozdulat félbemarad, mint mikor hirtelen megszakad az élet.

A két fiatalember a központi erőd belső határához érkezett. Megálltak egy kőfal előtt, amelyen túl Marcel tudomása szerint a park terült el.

- Ezeket a kockaköveket is levegőbe kell röpítenünk? - kérdezte Octave.

- Lehetséges. De előbb talán keressünk egy kaput, annak elég lesz egy közönséges patron is.

A fal mentében körüljárták a parkot. Néhol meg kellett kerülniük egy-egy épületkiszögellést, vagy át kellett ugraniuk egy kerítést. De állandóan szemmel tartották a falat, míg csak célhoz nem értek. Egy helyütt alacsony kapu szakította meg a kőfalat.

Octave szerszámot vett elő, és percek alatt lyukat fűrt a tölgyfa deszkába. Marcel rögtön rátapasztotta szemét a nyílásra, és nagy elégtétellel pillantotta meg a kapun túl az örökzöld növényzetű, tavaszi levegőjű parkot.

- Ezt a kaput még fölrobbantjuk, aztán helyben vagyunk! - szólt pajtásához.

- Kár lenne erre a rongyos deszkára patront pazarolni! - mondta Octave.

Azzal nekilátott, hogy csákányütéssel elhárítsa az akadályt. Csak épp hogy meg tudta ingatni, amikor belülről kulcs csikordult meg a zárban, és félretolták a kettős reteszt.

A kis kapu, melyet hosszú lánc tartott vissza, tenyérszerű résre nyílt.

- Wer da? (Ki vagy?) - kérdezte egy rekedt hang.

17.

Szópárbaj többszöri golyóváltással

A két fiatalembert teljesen készületlenül találta a kérdés. Egy puskalövéstől nem rökönnyödhetek volna meg jobban.

Minden lehetséges feltevés közül, amit Marcel magában elképzelt erről a halálos csendben alvó városról, ez az egy nem jutott eszébe: hogy egy élőlény megkérdezhesse tőle, mi járatban van. Vállalkozása mindaddig, amíg Stahlstadtot tökéletesen elhagyatottnak hitte, majdnem jogszerűnek látszhatott. De egészen más színezetet kapott abban a pillanatban, amikor kiderült, hogy a városban még laknak. Ami az első esetben még afféle régészeti kutatás volt, a másodikban közönséges betörésnek minősült, méghozzá fegyverhasználattal súlyosbítva.

Mindez oly erővel cikázott át Marcel agyán, hogy egy pillanatig a nyelvét is megbénította.

- Wer da? - ismételte a hang kissé türelmetlenül.

A türelmetlenségre nyilván minden oka megvolt. Elvégre mégis furcsa, hogy valaki egy sereg akadályt leküzd, falakon mászik át, városnegyedeket robbant fel, hogy ehhez a kapuhoz jusson, de az egyszerű „- Ki vagy?” kérdésre még csak nem is válaszol.

Fél perc elegendő volt, hogy Marcel ráeszméljen a helyzet fonákságára.

Rögtön megfelelt németül:

- Jóbarát vagy ellenség, ahogy tetszik! Beszélni akarok Schultze úrral.

Alighogy ezt szótagolva kimondta, a meglepődés indulatszava hallatszott a félig nyitott kapun keresztül:

- Ach!

És a résen át Marcel egy torzonborz szakállas arcot, egy bamba nézésű szempárt pillantott meg. Tüstént ráismert: Sigimer, volt testőre!

- Johann Schwartz! - kiáltott fel az óriás félig elképedve, félig örvendezve. - Johann Schwartz.

Foglyának váratlan megjelenése szemlátomást majdnem úgy meglepte, mint ahogy titokzatos eltűnésén csodálkozhatott.

- Beszélhetek Schultze úrral? - sürgette Marcel, minthogy ezen a fölkiáltáson kívül más választ nem kapott.

Sigimer a fejét rázta.

- Nincs parancs! Parancs nélkül tilos a bemenet!

- Megmondhatja legalább Schultze úrnak, hogy itt vagyok, és találkozni óhajtok vele?

- Schultze úr nincs itt, Schultze úr elment! - válaszolt az óriás, árnyalatnyi sajnálkozással a hangjában.

- Hova ment? Mikor jön vissza?

- Nem tudom! Az őrszabályzat nem változott: Parancs nélkül nincs bemenet!

Ennél a pár szaggatott mondatnál többet Marcel nem tudott kiszedni Sigimerből. Minden kérdésre állati csökönyösséggel ugyanezt felelte. Octave végül kifogyott a türelemből.

- Minek engedélyt kérni a belépésre? Nem szorulunk rá, gyerünk!

És nekivetette vállát az ajtónak, be akarta nyomni. De a lánc ellenállt, és az övénel erősebb taszításra hamarosan bezárult az ajtó, két reteszét bent előretolták.

- Biztosan többen vannak a palánk mögött! - kiáltott Octave, mert restellte, hogy alulmaradt.

Bekukucskált a fűróval csinált lyukon, és meglepődve felkiáltott:

- Egy második óriás!

- Arminius? - szólt Marcel. Ő is benézett a lyukon. - Persze, Arminius, Sigimer kollégája!

Hirtelen fölkapta a fejét, mert valahonnan a magasból egy másik hang szólalt meg:

- Wer da?

Ezúttal Arminius volt.

Az óriás létrára állhatott, mert a feje kihajolt a fal pereme fölött.

- Nagyon jól tudja, Arminius, hogy ki vagyok! Kinyitja az ajtót, vagy nem?

Ebben a pillanatban puskacső tűnt fel a fal peremén. A puska eldőrdült, a golyó Octave kalapját súrolta.

- Nesztek, itt a válasz! - kiáltott fel Marcel, azzal a dinamitpatront az ajtó alá dugta és fölrobbantotta.

Az így támadt résen át Marcel és Octave, markukban karabélyt, foguk közt tört szorítva, berontottak a parkba.

A robbanástól megrepedezett falhoz még oda volt támasztva a létra, a létra alján vérfoltok vöröslöttek. De sem Arminius, sem Sigimer nem volt ott, hogy elállja az utat.

Teljes virágzó pompájában tárult elébük a park. Octave álmélkodva nézett körül.

- Gyönyörű... - mondta, - de vigyázz!... Fejlődjünk csatárláncba! Ezek a káposztafalók megbújhattak a bokrok mögött!

Különváltak, és fától fáig, akadálytól akadályig lopakodtak előre, az egyéni harcászat elemi szabályai szerint.

Az óvatosság helyénvaló volt. Még száz lépést sem tettek, mikor megint puska lövés dörrent.

A golyó lepörkölte egy fa kérget, amely mögül egy pillanattal előbb ugrott el Marcel.

- Fele se tréfa!... Feküdj!... - vezényelt fojtott hangon Octave.

Hasra vágódott, és térden-könyökön kúszott addig a tüskés élősövényig, amely a Bika-torony előtti térséget kerítette be. Marcellt, aki nem követte elég fürgén Octave példáját, majdnem eltalálta a harmadik golyó, s még épp idejében vetette magát a földre egy pálmatorzs mögött, hogy elkerülje a negyediket.

- Szerencsére ezek a barmok úgy céloznak, mint egy ma született regruta - szólt Octave a pajtásának, akitől vagy harminc lépés választotta el.

- Csitt! - figyelmeztette Marcel szóval és szemmel. - Látod azt a füstöt ott abban a félemeleti ablakban?... Ott lapulnak a betyárok! De majd én kibabrálok velük!

Szempillantás alatt jó hosszú karót nyesett a bokor mögött. Aztán levette zubbonyát, ráakasztotta a botra, tetejébe nyomta a kalapját, egészen jóképű madárijesztőt fabrikált. Odaplántálta a maga helyére úgy, hogy a bokor mögül kilátszódjék a kalap meg a két kabátujj. Aztán Octave-hoz kúszott, és a fülébe súgta:

- Mulattasd őket addig, lödd az ablakot, hol a te helyedről, hol az enyémről! Én majd hátba kapom őket.

És Octave-ot otthagyva, hadd lövöldözzön kedvére, Marcel óvatosan továbbkúszott a tisztást körülkerítő bozótban. Negyedóra telt el, azalatt vagy húsz golyót váltott a két ellenfél eredménytelenül.

Marcel zubbonyát és kalapját a szó szoros értelmében szitává lőtték, de neki magának kutya baja sem lett. A félemeleti ablak zsalugáterét viszont Octave karabélyá ripityává szaggatta. Egyszerre megszűnt a tüzelés, és Octave tisztán hallott egy fojtott kiáltást:

- Ide hozzám!... Fogom a gazembert!

Fél percbe sem tellett, amíg Octave kiugrott fedezékéből, átszaladt a tisztáson, és nyíltan megrohamozta az ablakot. Egy pillanat múlva bent volt a szalonban.

A szőnyegen egymásba csimpaszkodva, mint két kígyó, elkeseredetten birkózott Marcel és Sigimer. Az óriást annyira meglepte ellenfele támadása - Marcel ugyanis észrevétlenül nyitott ki egy belső ajtót -, hogy hirtelenében nem tudta fegyverét használni. De herkulesi ereje félelmetes ellenféllé tette, és noha egyelőre ő volt alul, nem adta fel a reményt, hogy fölülkerekedhet. Marcel kemény elszántsággal, párduchajlékonysággal birkózott.

A küzdelem okvetlenül egyik vagy másik fél halálával végződött volna, ha Octave épp jókor közbe nem lép. Két karjánál fogva megragadta és gúzsba kötötte a lefegyverzett óriást, úgy, hogy moccanni sem bírt.

- Hol a másik? - kérdezte Octave.

Marcel a szoba másik végébe mutatott. Egy pamlagon vérző testtel feküdt Arminius.

- Golyót kapott? - kérdezte Octave.

- Igen - felelte Marcel.

Aztán odalépett Arminiushoz.

- Meghalt! - mondta.

- Úgy kell a bitangnak! - kiáltott fel Octave.

- Mi maradtunk felül! - felelte Marcel. - Most komoly látogatás van soron. Gyerünk Schultze úr szobájába!

A szalonból, ahol az ostrom végső jelenete az imént lezajlott, a két fiatalember végigment a szobasoron, mely az acélkirály titkos szentélyébe vezetett.

Octave csak ámult-bámult a tündöklő pompa láttán.

Marcel mosolyogva nyitogatta előtte a közbülső ajtókat, egészen a zöld és aranytapétás szalonig.

El volt rá készülve, hogy ott valami újat talál, de arra a látványra, amely fogadta, éppenséggel nem. Mintha kirabolták volna a New York-i vagy a párizsi főpostát, és az egész zsákmányt idedobták volna. Levelek és lepecsételt csomagok heverték tömegestül szanaszét az íróasztalon, a bútorokon, a szőnyegen. Bokáig lehetett gázolni ebben az áradatban. Együtt volt itt kusza halmazokban Schultze úr egész levelezése, ahogy nap nap után összegyűlt a kinti postaszekrényben, s ahogy Arminius és Sigimer hűségesen behordta a gazda dolgozószobájába. Mennyi kérdezősködést, mennyi szenvedést, mennyi aggódó várakozást, nyomorúságot és könnyhullatást rejtettek ezek a Schultze úrnak címzett küldemények! Bizonyára számos

milliót is papírpénzben, csekkek, mindenféle utalványok és részvények formájában!... Itt aludt az egész mindenség renyhe mozdulatlanságban, mert távol volt az egyetlen kéz, amelynek joga lett volna föltépni a gyenge, de sérthetetlen borítékokat.

- Most meg kell keresnünk a laboratórium titkos ajtaját - szólt Marcel.

Nekilátott, hogy leszedje a könyveket a könyvespolcokról. Hiába. Nem sikerült megtalálni az álcázott átjárót, amelyen egy nap Schultze társaságában kijutott a szobából. Hiába mozgatta meg egytől egyig a falburkolat deszkátláit a kandalló mellől elvett piszkavas segítségével! Hiába kopogtatta végig a falat, hátha üres kongást hall! Hamarosan rájött: Schultze úr nyilván nyugtalan lett amiatt, hogy már nem egyedül övé az ajtó titka, azért eltüntette.

De akkor szükségképpen létesített helyette másikat.

- Vajon hol? - tűnődött Marcel. - Csak itt lehet a kijárat, mert hiszen Arminius és Sigimer ide hordták a leveleket. Eszerint Schultze úr eltávozásom óta is ebben a szobában tartózkodott napközben. Eléggyé ismerem a szokásait, tudom, hogy amikor befalaztatta a régi ajtót, kíváncsi tekintetektől védve a keze ügyében akarta tudni az újat is!... Nincs valami csapóajtó a szőnyeg alatt?

A szőnyegen vágásnak vagy hasításnak nyoma sem volt. Ennek ellenére kiszedték belőle a rögzítőszögeket, és felgöngyölítették. Egyenként szemügyre vették a parkettákat, sehol semmi gyanús.

- Honnan veszed, hogy az ajtó ebből a szobából nyílik? - kérdezte Octave.

- A nyakamat teszem rá! - válaszolta Marcel.

- Akkor nem marad más hátra, át kell kutatnom a mennyezetet - szólt Octave, és felállt egy székre.

Az volt a szándéka, hogy felkapaszkodik a csillárra, és puskatussal kitapogatja a középső plafonrőzsát.

De alighogy ráfüggeszkedett, óriási meglepetésére az aranyozott csillár vele együtt kezdett lefelé süllyedni. A mennyezet egy darabon lebillent, és ásító nyílást hagyott szabadon, ahonnan könnyű acélhágcsó ereszkedett önműködően a padlóig. S szinte hívogatott: tessék fölsétálni!

- Megvan! Gyerünk! - szólt nyugodtan Marcel, és rögtön elindult fölfelé a hágcsón. Octave nyomon követte.

18. Mi rejlik a titok mélyén?

Az acélhágcsó egy tágas, kör alakú terem padozatára volt függesztve. A teremnek sem ajtaja, sem ablaka nem volt, és koromsötét lett volna a belseje, ha vakító fehérségű fény nem szűrődött volna a középütt a padozatba illesztett világítótest vastag üvegkorongján át. Olyan volt ez, mint mikor a holdtányér oppozícióban a nappal, teljes tisztasággal tündökölt.

Mélységes csend honolt a süket és vak falak közt. A két fiatalembernek úgy rémlett, hogy valamilyen kriptá előterébe jutottak.

Marcel egy percig tétozott, mielőtt az üveglap fölé hajolt volna. Itt volt közvetlen a cél előtt. Bizonyosra vette, hogy itt hull le a lepel a sötét titokról, amelynek kiderítésére Stahlstadtba jött.

De habozása csak egy percig tartott. Mindketten a korong mellé térdeltek, és fölé hajtották a fejüket, hogy az alatta levő szoba minden részét kifürkészhessék.

Amit láttak, váratlan volt és hátborzongató.

A mindkét felén domború lencse formájúra csiszolt üvegkorong óriási nagyításban mutatta a rajta keresztül nézett tárgyakat.

Ott volt Schultze úr titkos laboratóriuma. A korongon át, mint egy világítótorony vetítójéből, éles sugárzással áradt a fény, forrása, a kettős villanylámpa még égett a légüres burában, amelyet hatalmas Volta-oszlop látott el árammal. Ebben a kápráztató megvilágításban szobormerevséggel, mint a líbiai sivatag szfinxe, ült egy emberalak, emberföldről nagyítva a lencse fénytörése által.

A kísérteties jelenség körül szétszórt bombaszilánkok borították a padlót.

Semmi kétség, Schultze úr volt! Föl lehetett ismerni rettenetes állkapcsáról, félelmetesen viczorító fogsoráról; de egy gigászivá nőtt Schultze, akit egyik borzalmas lövedékének fölrobbanása mérges gázzal megfullasztott, s ugyanakkor irtózatossá hideggel jéggé fagyasztott!

Az acélkirály az asztal mellett ült, kezében akkora toll, mint egy lándzsa, és úgy látszott, mint ha javában írna. Ha nem lett volna kitágult pupilláinak kifejezéstelen nézése, szájának merev mozdulatlansága, azt lehetett volna hinni, hogy él. Mint a mamutok, amelyeket a sarkvidéki jégmezők közt teljes épségben találnak meg, úgy volt itt ez az elevennek látszó hulla egy hónap óta, elrejtve minden szem elől. Körülötte is minden megfagyott, a vegyszerek a lombikokban, a víz a tartályokban, a higany a barométer kupakjában.

Marcel megdermedt a szörnyű látványtól, de megkönnyebbült arra a gondolatra, mekkora szerencse, hogy innét kívülről figyelheti a laboratórium belsejét, mert ha történetesen oda behatol Octave-val, mindketten szörnyethaltak volna.

Hogy történhetett ez az iszonyatos szerencsétlenség? Marcel könnyen rájött, amikor észrevette, hogy a padlón elszórt bombarepeszek, apró üvegcserepek vannak. Ugyanis Schultze úr cseppfolyós széngázzal töltött fullasztó lövedékeinek belső burka, hogy kibírja a retentő erős nyomást, ebből az öntött üvegből készült, amelynek ellenálló képessége tíz-tizenkétszer nagyobb, mint a közönséges üvegé. Viszont ennek a még teljesen új gyártmánynak egyik hátrányos tulajdonsága, hogy valamilyen titokzatos molekuláris folyamat következtében, néha minden látható ok nélkül szétreped. Nyilván ez történt ebben az esetben is. A belső nyomás miatt talán még elkerülhetetlenebbé vált a laboratóriumban elhelyezett bomba felrobbanása. A

hirtelen felszabadult szénsav, ismét gázzá válva, okozta a környező hőmérséklet borzalmas lehülését.

A hatás mindenképpen mennykőcsapásszerű lehetett. Schultze urat úgy érte a halál, ahogy a robbanás pillanatában volt; ülő helyében múmiává dermedtette a százfokos hideg.

Marcel főként azon akadt fenn, hogy az acélkirály írás közben fulladt meg és fagyott jéggé.

Mit írt vajon a papírlapra, amelyet még most is kezében tartott? Érdekes lenne elkapni ennek az embernek utolsó gondolatát, megismerni utolsó szavát.

De hogy lehessen megkaparintani ezt a papirost? Arra egy pillanatig sem gondolhatott Marcel, hogy betörje a világítókorongot, és leereszkedjék a laboratóriumba. A rettentő erős nyomás alatt elraktározott szénsavgáz kitört volna, és megfullaszt minden élőlényt, aki gyilkos páráit beleheli. Biztos halál lett volna, és nyilvánvaló, hogy a kockázattal nem ért fel a papírlap birtoklásától várható előny.

De ha Schultze úr hullájától nem is lehet megszerezni utolsó leírt szavait, talán ki lehet betűzni a lencse által megnagyított szöveget. Hiszen ott van a világítókorong, amely a kettős villanylámpa fénysugarait hatalmas erővel vetíti a laboratóriumban levő tárgyra.

Marcel jól ismerte Schultze úr írását, és néhány próbálgatás után el tudta olvasni az alábbi tíz sort.

Mint minden, amit Schultze úr leírt, ez is inkább parancs volt, mint rendelet.

Elrendelem, hogy a B. K. R. Z. két héttel előbb indítsa meg a Franceville ellen tervbe vett támadást. E parancs vétele után azonnal végre kell hajtani az általam elrendelt intézkedéseket.

A kísérletnek ezúttal tökéletesen kell sikerülnie, és pusztító hatással kell járnia. Amit elhatároztam, azon egy jöttányi változtatást nem tűrök. Azt akarom, hogy Franceville két héten belül lakatlan, halott város legyen. Modern Pompejít akarok, hogy az egész világ elszörnyedjen a csapástól. Parancsaim pontos végrehajtása elkerülhetetlenül meghozza ezt az eredményt.

Doktor Sarrasin és Marcel Bruckmann holttestét el kell szállítani hozzám. Látni akarom őket saját szememmel.

Schultz...

Az aláírás befejezetlen volt, a végső e betű és a szokásos kacsaringó elmaradt.

Marcel és Octave először sem szólni, sem moccanni nem bírt, oly döbbenetes hatást tett rájuk ez a hajmeresztő szöveg, egy kártékony elme minden képzeletet meghaladóan gonosz megnyilvánulása.

De véget kellett vetni a gyászos jelenetnek. A két barát feldúlt lélekkel hagyta el a kupolatermet, amely a laboratórium fölött boltozódott.

Ott, abban a kriptában, ahol teljes sötétség lesz, mihelyt az elektromos áram hiányában kialszik a lámpa, ott marad majd egyedül az acélkirály hullája, dermedten, mint a fáraók múmiái, amelyeket húsz évszázad sem változtatott porrá...

Octave és Marcel, miután megszabadították kötelékeiktől Sigimert - aki azt sem tudta, mit kezdjen visszakapott szabadságával -, egy óra múlva elhagyták Stahlstadtot, és még aznap este visszaérkeztek Franceville-be.

Doktor Sarrasin íróasztalánál dolgozott, amikor a két fiatalember hazatérését jelentették neki.

- Jöjjenek be! - kiáltotta. - Jöjjenek gyorsan!... Mi újság? - fogadta izgatottan a belépőket.

- Doktor úr - válaszolta Marcel -, olyan hírt hozunk, amely hosszú időre meg fogja nyugtatni önt. Schultze úr nincs többé! Schultze úr halott!

- Halott!

A jó doktor huzamosabb ideig nem tudott többet szólni, elgondolkodva nézett maga elé.

- Kedves fiam - mondta aztán Marcelnak -, megérted-e, hogy ez a hír, amelynek hallatára ujjonganom kellene - mert hiszen azt jelenti, hogy megmenekültünk a háborútól, mégpedig amelyet leginkább gyűlölök, az igazságtalan, indokolatlan háborútól -, megérted-e, hogy mindennek ellenére ez a hír elszomorítja a szívemet? Ah! Miért kellett, hogy ez a hatalmas tehetségű ember ellenségünkkel váljon? Főként miért nem állította ritka elméleti képességeit a jó ügy szolgálatába? Mennyi kárba veszett erő, ami hasznos lehetett volna, ha egyesül a mi erőinkkel, közös cél elérésére! Látod, ezért döbbsített meg első pillanatban, amikor azt mondtad: „Schultze úr halott!” Most azonban hadd halljam, mondd el, barátom, mit tudsz váratlan végéről!

- Schultze úr - vette át a szót Marcel - abban a titokzatos laboratóriumban halt meg, amelyet ördögi leleménnyel úgy rendezett be, hogy amíg élt, senki sem közelíthette meg. Rajta kívül egy lélek sem tudott ottlétéről, ennél fogva be sem juthatott volna hozzá senki, hogy segítsen rajta. Így hát saját egyeduralmi rendszerének lett az áldozata; annak, hogy minden rendelkezésre álló erőt szinte hihetetlen következetességgel a maga kezében tartott, abban a tévhitben, hogy egész művének egyedül ő lehet a kulcsa. Ez a rendszer a gondviselés által megszabott órában hirtelen ellene és céljai ellen fordult.

- Ennek így kellett történnie! - szólt doktor Sarrasin. - Schultze tökéletesen hibás elvből indult ki. Mert nem az-e a legjobb kormányzat, amelynek fejét halála után legkönnyebb helyettesíteni, amely zavartalanul működik tovább, éppen mert szervei előtt nincsenek titkok?

- Doktor úr - mondta Marcel -, amit ön most mondott, azt a tények erejével bizonyítja mindaz, ami Stahlstadtban történt. Schultze urat íróasztalánál ülve találtam. Míg élt, erről a központi helyről küldte szét parancsait, melyeknek Stahlstadtban mindenki vita és ellentmondás nélkül engedelmeskedett. Ezen a helyen érte a halál, és olyan tartásban rögzítette oda, mely az élet minden látszatát magán viseli, úgyhogy egy percig azt hittem, a kísértet beszélni fog hozzám!... De a feltaláló áldozata lett saját találmányának. Halálos csapást mért rá egyik bombája, aminőnek százaival meg akarta semmisíteni városunkat! Fegyvere úgyszólván a kezében tört el abban a pillanatban, amikor egy emberirtó parancs utolsó betűjét akarta leírni! Hallgassa csak!

És Marcel felolvasta a rettenetes tíz sort, Schultze úr kézírásának betű szerinti másolatát.

Aztán hozzátette:

- Különben ha egyáltalán kételkedtem volna még Schultze úr halálában, teljesen meggyőződtem volna az, hogy körülötte minden megszűnt élni. Stahlstadt megszűnt lélegezni! Mint az alvó Csipkerózsika palotájában, az álom elakasztott benne minden életet, megállított minden mozgást. Az úr megbénulásával egy csapásra bénultak meg a szolgák, és ez a bénulás az eszközökre, a gépekre is kiterjedt.

- Igen - bólintott doktor Sarrasin -, én ebben a gondviselés kezét látom. Schultze úr abba pusztult bele, hogy túlfeszítette a húrt, hogy mértéken felül akarta fokozni ellenünk irányuló támadásának erejét!

- Úgy van - válaszolta Marcel. - De most már, doktor úr, ne gondoljunk a múltra, nézzük a jelent. Schultze úr halála számunkra a békét jelenti. Itt van csodálatos vállalatának összeomlása, itt van a csőd. Mint minden, amit az acélkirály csinált, az ostobaságai is óriásiak voltak, és rengeteg kárt okoztak. Egyrészt elkápráztatták a sikerei. Másrészt vak gyűlölet élt benne Franciaország ellen és ellenünk. Így aztán mérhetetlen tömegű fegyvert szállított, kellő garanciák nélkül, mindenkinek, aki ellenségünké válhatott. Mindennek dacára - és bár a tartozások kifizetése még soká késhet -, azt hiszem, egy erős kéz talpra állíthatná Stahlstadtot, és jó célra fordíthatná a rengeteg erőt, ami az Acélvárosban gonosz célra halmozódott fel. Schultze úrnak egyetlen lehetséges örököse van, s ez ön, doktor úr. Nem szabad a pusztulásnak átengedni művét. Túlságosan elterjedt hiedelem, hogy egy hatalmas vetélytárs teljes megsemmisülése csak hasznot hozhat. Ez nagy tévedés, és remélem, ön egyetért velem abban, hogy ellenkezőleg, meg kell menteni ebből a roppant hajótörésből mindazt, ami az emberiség javát szolgálhatja. Én kész vagyok teljesen ennek a feladatnak szentelni magam.

- Marcelnak igaza van - szölt Octave, és megszorította barátja kezét. - Én kész vagyok dolgozni az ő rendelkezései szerint, ha apám beleegyezik.

- Igazat adok nektek, kedves gyermekeim - mondta doktor Sarrasin. - Igen, Marcel, tőkében nem lesz hiányunk, és hála neked, a föltámasztott Stahlstadtban olyan hatalmas fegyvergyár kerül a birtokunkba, hogy senki a világon nem merészel majd bennünket megtámadni! És amikor mi leszünk a legerősebbek, ugyanakkor igyekszünk a legigazságosabbak lenni, megszerettetni a béke és igazság áldásait egész környezetünkkel. Gyönyörű álmok, Marcel! És amikor úgy érzem, hogy általad és veled ezek egy részét még teljesülni láthatom, azt kérdelem magamban, miért... igen, miért is nincs két fiam... Miért nem vagy te Octave fivére... Mi hárman a lehetetlent is megvalósíthatnánk!...

19. Családi ügy

Az olvasó úgy találhatja, hogy elbeszélésünk folyamán nem foglalkoztunk eleget a történet hőseinek személyes ügyeivel. Egy okkal több, hogy most végül ennek is sorát ejtsük, és róluk magukról beszéljünk.

Meg kell mondani, a jó lelkű doktor nem oldódott fel annyira a nagy emberi közösségben, hogy akár olyankor is, ha általános eszményeinek megvalósulásáért lelkesedett, eltűnt volna számára az egyén. Feltűnt hát neki, hogy utolsó szavaira Marcel egyszerre elsápadt. Próbálta kiolvasni a fiatalember szeméből, mi rejlik a hirtelen színváltozás mögött. Mindketten hallgattak, de a sokat tapasztalt öregember hallgatásában kíváncsi várakozás volt; szeretne volna, ha az ifjú mérnök töri meg a csendet. Marcel azonban erős akarattal uralkodott magán, és hamar visszanyerte hidegvérét. Arcára visszatért az élet természetes színe, és egyáltalán nem úgy viselkedett, mint aki folytatni kívánja a félbeszakadt beszélgetést.

Sarrasin doktort talán kissé bosszantotta is, hogy Marcel olyan gyorsan erőt vett magán. De azután hozzálépett, és az orvos gyakorlott mozdulatával megfogta a kezét, és úgy tartotta, mintha egy betegnek az érverését akarná észrevétlenül kitapintani.

Marcel hagyta, anélkül hogy tisztában lett volna a doktor szándékával. Amikor továbbra is szótlán maradt, öreg barátja így szólt hozzá:

- Marcel fiam, majd máskor folytatjuk megbeszélésünket Stahlstadt jövőd sorsáról. De senki sem tiltja, ha mégannyira szívügyünk mindenki sorsának megjavítása, hogy törődjünk szeretteinkkel is, azokkal, akik legközelebb állnak hozzánk. Nos hát, azt hiszem, itt az ideje, hogy elmondjam neked, mit válaszolt a szüleinek még nemrég is egy fiatal leány, akit most nem nevezek meg - mit válaszolt egy év óta vagy huszadszor mikor valaki megkérte tőlük a kezét. A legtöbb házassági ajánlat olyan volt, hogy a legválogatosabb leány is nyugodtan elfogadhatta volna, s a válasz mégis mindannyiszor nem és nem volt!

Ekkor Marcel kissé hirtelen mozdulattal kirántotta csuklóját a doktor kezéből.

Az öreg orvos, akár mert páciensének állapotát kielégítőnek találta, akár mert nem akarta tudomásul venni, hogy a fiatalember ezzel a mozdulattal megvonta tőle a bizalmát, folytatta elbeszélését, mintha mi sem történt volna:

„- Ejnye no - szólt édesanyja az ifjú teremtéshez, akiről beszélek -, legalább áruld el nekünk, mi az oka, hogy egyre-másra kikoszorazod a kérőidet. Pedig csupa művelt, vagyonos, jó családból való, előnyös külsejű fiatalember! Te pedig annyi fáradságot sem veszel, hogy megnézd, ki az illető, csak kurtán-furcsán nemet mondasz. Nem értelek. Más dolgokban nem vagy ennyire határozott!”

Anyjának korholására a leány végre beszélni kezdett, s mert egyenes gondolkozása, nyíltszívű gyermek, kereken megmondta a magáét. „- Ugyanolyan őszintén mondok nemet, mint amily örömet válaszolnék igennel, ha ez az igen szívemből jönne. Egyetértek kedves szüleimmel abban, hogy azok, akiket nekem férjül szánnának, többé-kevésbé elfogadhatók. De azonfelül, hogy azt képzelem, az illetőket sokkal inkább a város úgynevezett legszebb, vagyis leggazdagabb partija, mint az én becses személyem vonzza, ami egyáltalán nem csinál kedvet ahhoz, hogy igent mondjak, ha mindenáron akarják, megmondom; egyik kérő sem az, akit vártam, és még mindig várok, s aki sajnos még soká várathat magára, ha ugyan egyáltalán jelentkezik valaha!”

„- No lám, a kisasszony - hökkent meg az anya -, csak talán nem...” - Nem mondta végig, mert nem tudta, hogyan fejezze be, és férjére pillantott, hogy segítse ki zavarából. De a férj, akár mert nem akarta magát beleártani a dologba, akár mert jobbnak látta, ha anya és leánya egymás közt tisztázzák a kérdést, mielőtt ő közbelép, úgy tett, mintha nem tudná, miről van szó. Úgyhogy a leány zavarában s talán egy kicsit mérgében is fülig pirulva, egészen ki akarta önteni a szívét: „- Mondtam már, anyám, hogy ez a házassági ajánlat, amelyben reménykedtem, még soká késlekedhet, és lehet, hogy nem is fog elhangzani. Hozzáteszem, ha végleg elmarad, nem fogok csodálkozni, és meg sem sértődöm miatta. A baj ott van, hogy én nagyon gazdag vagyok, az a bizonyos valaki pedig nagyon szegény, tehát nem kér meg, és igaza van. Ő az, aki elvárhatja...”

„- És miért nem mi?” - kérdezte az anya, mert talán félt, hogy a leány olyasmit talál mondani, amit nem szívesen hallana. Ekkor közbeszólt a férj: „- Kedvesem - szólt, gyöngéden megfogva felesége mindkét kezét -, gondolj csak arra, hányszor magasztaltad leányod előtt azt a csinos és derék fiút, aki már majdnem a családunkhoz tartozik, és mily lelkesen helyeseltél, valahányszor én a magam részéről dicsértem rendkívüli intelligenciáját és áldozatkész buzgalmát, aminek tündöklő bizonyosságát számtalanszor volt alkalmam tapasztalni. Csoda-e, hogy mindez hatást tett reá? Hiszen ha nem figyelt volna fel arra a fiatalemberre, akit szülei mind közül ennyire kitüntettek, gyermeki kötelességét szegte volna meg!”

„- Ó, apám! - kiáltott fel ekkor a leány, anyja karjaiba vetve magát, hogy elrejtse zavarát -, ha úgylis kitaláltad, miért kényszerítettél, hogy beszéljek?”

„- Hogy miért? - szólt az apa. - Mert gyönyörködni akartam szavaidban, meg akartam bizonyosodni felőle, hogy nem tévedtem. Így most már megmondhatom neked anyád nevében is, hogy tiszta szívből örülünk vonzalmadnak, teljes mértékben helyeseljük szíved választását, és így fölmenthetem azt a szegény fiút attól a lépéstől, amelyet büszke tapintatában nem szívesen tesz meg. Én magam fogom megtenni azt a lépést - igen, megteszem, mert az ő szívében ugyanúgy olvasok, mint a tiédben! A legelső adandó alkalommal megkérdem Marcelltól, s nem hiszem, hogy tagadó választ kapok, akar-e a vőm lenni!”

Marcellt oly váratlanul érte ennek a szónoklatnak befejező fordulata, hogy felpattant, mintha rugó működtette volna. Octave szótlanul megszorította kezét, miközben Sarrasin doktor két karját tárta felé. Az ifjú elzászi halálsápadt lett. De nem ölthet-e ilyen szint is a boldogság, amikor orvul rohan meg egy erős lelket?

20.

A történet vége

Franceville egéről elvonultak a viharfelhők. Szomszédaival békességben - hála bölcs igazgatásának és lakosai mértéktartó okosságának -, a boldogság napfényében virágzik. Jól megérdemelt szerencséjének nincsenek irigyei, ereje tiszteletet parancsol a legharciasabb szellemeknek is.

Az Acélváros Schultze úr kezében félelmetes üzem volt, a pusztítás rettegett gépezete. De Marcel Bruckmann felszámolta a halálgyárat, mégpedig oly ügyesen, hogy senki sem károsodott. Stahlstadt a hasznos iparok páratlan termelékenységű központjává alakult át. Marcel egy éve boldog házasságban él Jeanne-nal, és a szerencsés frigyet már egy gyermek születése is bearanyozza.

Ami Octave-ot illeti, ő derekasan dolgozik Marcel vezetése alatt, és hűséges segítőtársa sógorának minden fáradozásában. Húga épp azon van, hogy összeboronálja egyik barátnőjével. A lány különben nagyon csinos. Józan, okos gondolkodása kezesség rá, hogy leendő férje nem fog többé rossz útra térni.

Az orvosházaspár leghőbb vágyai teljesültek. A boldogság mellett dúskálhatnak a dicsőségben is - ha a dicsőség egyáltalán szerepet játszana becsületes törekvéseikben.

Most már bizonyos, hogy doktor Sarrasin és Marcel Bruckmann fáradhatatlan kezében van a jövő, s hogy Franceville, a mintaváros és Stahlstadt, a mintagyár példája késő nemzedékek javára fog gyümölcsözni.

-&-